T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

İBRAHİM, HİCR VE NAHL SÛRELERİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARININ TEFSİRE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDULHAKİM YILMAZ

DANIŞMAN
DOÇ.DR. BURHAN BALTACI

KASTAMONU-2019

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

İBRAHİM, HİCR ve NAHL SÛRELERİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARININ TEFSİRE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdulhakim YILMAZ

Danışman
Doç.Dr. Burhan BALTACI

KASTAMONU-2019

TEZ ONAYI

Abdulhakim YILMAZ tarafından hazırlanan "**İbrahim, Hicr ve Nahl Surelerindeki Kıraat Farklılıklarının Tefsire Etkisi**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği / oy çokluğu** ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Dr. Öğretim Üyesi Recep ÖZDİREK Kastamonu Üniversitesi	.....
Jüri Üyesi (Danışman)	Doç.Dr. Burhan BALTACI Kastamonu Üniversitesi	.....
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Burhan Çonkor Çankırı Karatekin Üniversitesi	.....

19/06/2019

Enstitü Müdürü Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU .....

Dr. Öğr. Üyesi Sevda ÖZKAYA SOFU
Enstitü Müdür Yardımcısı

TAAHHÜTNAME

Yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğum bu çalışmamı, etik kurallar doğrultusunda hazırladığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada eksiksiz olarak belirttiğimi, onurumla doğrularım.

İmza

Abdulhakim YILMAZ

ÖZET

Yüksek Lisans
İBRAHİM, HİCR ve NAHL SÛRELERİNDEKİ
KIRÂAT FARKLILIKLARININ TEFSİRE ETKİSİ
Abdulhakim YILMAZ
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç.Dr. Burhan BALTACI

Bu çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde kırâat ilminin tanımı, gayesi, faydası, konusu, çeşitleri, yedi harf meselesi, on kırâat imamı, ravi ve tarikleri hakkında genel bilgiler aktarılmıştır. Kırâat terimlerinin sözlük ve terim anlamlarını verdiğimiz giriş bölümünde, kırâat ilminin doğuşu kıraat imamlarının hayatları hakkında kısa bilgilere yer verdik.

Birinci, ikinci ve üçüncü bölümde, çalışmamızın esas hedefini teşkil eden daha önce çalışılmamış bir konu olan "İbrahim, Hicr ve Nahl Sûrelerindeki Kırâat Farklılıklarının Tefsire Etkisi" başlığı altında, ferşü'l huruf bağlamında, manaya etki eden kıraat farklılıklarını, kırâat-i aşere (on kırâat okuyuşu) özelinde, ayrıntılı dil bilgisi izahlarından kaçınarak, sade ve yalın bir şekilde aktarmaya çalıştık.

Çalışmamız esnasında Arapça eserleri kullanmaya gayret ettik. Ayetleri incelerken öncelikle ayetin Arapça metnini daha sonra Türkçe mealini vererek ayetin genel anlamı ışığında ferşü'l huruf bağlamında anlama etki eden kelimelerin hangi kıraat imamları tarafından ne şekilde okunduğuna değindik, akabinde ise kırâat farklılığının anlam üzerindeki etkisini ele aldık.

Çalışmamız sonuç ve kaynakça ile sona ermektedir.

Anahtar kelimeler: Kırâat, Tefsir, Kırâat İmamları, Yedi Harf, İbrahim sûresi, Hicr sûresi, Nahl Sûresi

2019, 92 sayfa

Bilim Kodu:

ABSTRACT

MSc. Thesis

THE EFFECTS OF QUR'AN RECITATION TO EXEGETICS IN SURAH AL-IBRAHIM, HIJR AND NAHL

Abdulhakim YILMAZ

Kastamonu University

Institute for Social Science

Department of Basic Islamic Sciences

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Burhan BALTACI

This study consists of an introduction and three sections. In the introduction; explanation of Qur'an Recitation, its content, benefits, purpose and types; the Seven Letters Case, the Ten Recitation Imams and general information about recitation speakers and ways were transmitted.

In the first, second and third sections, we tried to convey a subject not studied before which is the main target of our study, recitation differences which affect the meaning (specifically the ten Recitation) in the context of place of letters under the heading of "The Effects of Qur'an Recitation to Exegetics in Surah Al-Ibrahim, Hijr and Nahl", by avoiding detailed grammar explanations, in a simple and an unsophisticated wording.

During our study, we tried to use Arabic works. While examining the verses, we mentioned to the way in which the words of comprehension are read by the recitation imams by first giving Arabic text of the verse and Turkish translation in light of the genuine meaning of the verses in the context of place of letters. Then we discussed the effect of the recitation differences on the meaning.

Our study ends with results and bibliography.

Key Words: Qur'an Recitation, Exegetics, the Recitation Imams, the Seven Letters, Surah Al-Ibrahim, Surah Al-Hijr, Surah Al-Nahl.

2019, 92 pages

Science code:

ÖNSÖZ

Âlemleri yoktan vâr eden, varlığından haberdâr eden, kalemi ve kelâmı yaratan, tilâvetiyle ibadet, rehberliğiyle hidâyet kaynağı olan Kur'ân'a bizi muhatap kılan, yüce Allah'a sonsuz hamd, onun Rasûlü Muhammed Mustafa'ya salat ve selam olsun.

İlimlerin kıymeti, insanları dünya ve âhirette saadete ulaştırması için gönderilen Kur'ân ile olan münasebeti ile ölçülür. Bu noktada hiç şüphesiz konusu Kur'ân olması nedeniyle en faziletli ilim tefsirdir. Kur'an'ın ilk müfessiri de Kur'an'ın kendisidir. Vahyin mesajlarının doğru anlaşılması söz konusu olduğunda, Kur'ân'ın yorumlanmasına hizmet eden Tefsir ilminin yanında Kırâat ilminden bahsetmemek mümkün değildir. Peygamberimizden tevâtüren sabit olan ve islami ilimlerin birçok alanına etki eden sahih kıraatler, Kur'an-ı Kerim'deki mübhem lafızların açığa kavuşmasında, Kur'an kelimelerinin korunmasında, fakihlerin hüccetinde, müfessirlerin tevcihlerinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Bu mütevâzi çalışmamızla "İbrahim, Hicr ve Nahl Surelerindeki Kırâat Farklılıklarının Tefsire Etkisi" konusunu ele alarak, ferş-i huruf bağlamında yani anlama etki eden farklı kırâatlerin ayetlere getirdiği anlam çeşitliliğine ait örnekleri sunarak, zikredilen surelerin daha iyi anlaşılmasına katkı sunmayı amaçlamaktayız.

Bu çalışmanın oluşumunda gerek katkılarıyla gerekse yol göstericiliği ve akademik donanımlarıyla bana destek olan danışmanım Doç.Dr. Burhan BALTACI hocama, bize her konuda rehberlik eden Dr. Öğr. Üyesi Recep ÖZDİREK hocama, kendisinden ilmi ve insani anlamda çok şey öğrendiğim Prof. Dr. Kemal ATİK hocama teşekkürlerimi sunarım.

Abdulhakim YILMAZ
Kastamonu, Mayıs, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....**İİİ**

ÖZET.....**İ**

ABSTRACT.....**İİ**

İÇİNDEKİLER.....**İV**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....**X**

GİRİŞ

I. Araştırmanın Önemi.....1

II. Araştırmanın Yöntemi.....1

III. Araştırmanın Kaynakları.....2

I. BÖLÜM

KIRÂAT

1.1. Kırâat İlminin Tanımı.....1

1.2.Kırâat İlminin Gayesi ve Faydası.....3

1.3. Kırâat İlminin Konusu.....3

1.4. Kırâat Çeşitleri.....4

1.4.1. Mütevâtir Kırâat.....4

1.4.2. Meşhur Kırâat.....5

1.4.3. Ahad Kırâat.....5

1.4.4. Şâz Kırâat.....5

1.4.4. Mevzû Kırâat.....6

1.4.5. Müdrec Kırâat.....6

1.5. Yedi Harf-Kırâat Münasebeti.....6

1.6. Kırâat İlminin Tefsire Etkisi.....10

1.7. Kırâat İmamları.....11

1.7.1. İmam Nafi (ö.169/785) 12

1.7.1.1. Kalun (1. Ravisi) *13*

1.7.1.2. Verş (2. Ravisi) *14*

1.7.2. İbn-i Kesir (ö.120/738) 15

1.7.2.1. Bezzi (1. Ravisi) *16*

1.7.2.2. Kunbul (2. Ravisi) *16*

1.7.3. Ebû Amr b. Alâ (ö.154/771) 17

1.7.3.1. Dûrî (1. Ravisi) *18*

1.7.3.2. Sûsî (2. Ravisi) *18*

1.7.4. İbn-i Âmir (ö.118/736) 19

1.7.4.1. Hişâm (1. Ravisi) *19*

1.7.4.2. İbn Zekvan (2. Ravisi) *20*

1.7.5. Âsım (ö. 127/745) 20

1.7.5.1. Ebû Bekir Şu'be (1. Ravisi) *21*

1.7.5.2. Hafs (2. Ravisi) *22*

1.7.6. Hamza (ö.156/773) 22

1.7.6.1. Halef b. Hişam (1. Ravisi) *23*

1.7.6.2. Ebû Îsâ Hallâd (2. Ravisi) *23*

1.7.7. Kisaî (ö.189/805) 24

1.7.7.1. Ebü'l-Hâris (1. Ravisi) *25*

1.7.7.2. Hafs ed-Duri (2. Ravisi) *25*

1.7.8. Ebû Ca'fer (ö.132/749) 25

1.7.8.1. İbn Verdân (1. Ravisi) *26*

1.7.8.2. İbn Cemmâz (2. Ravisi) *26*

1.7.9. Ya'kub el-Hadrami (ö.205/821) 27

1.7.9.1. Ruveys (1. Ravisi) *27*

1.7.9.2. Ravh (2. Ravisi) *28*

1.7.10. Halef b. Hişâm (ö.229/844) 28

1.7.10.1. İshak (1. Ravisi) *29*

1.7.10.2. İdris (2. Ravisi) *29*

II. BÖLÜM

İBRAHİM SÛRESİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARI

2.1. İbrâhim Sûresi 30

2.1.1. Hakkında 30

2.1.2. Nuzülü 30

2.1.3. Konusu 30

2.1.4. İbrahim Sûresindeki Kırâat Faklılıkları ve Tefsire Etkisi 31

2.1.4.1. İbrâhim sûresi 2. ayet *31*

2.1.4.2. İbrâhim sûresi 18. ayet *32*

2.1.4.4. İbrâhim sûresi 22. ayet *34*

2.1.4.5. İbrâhim sûresi 25. ayet *35*

2.1.4.6. İbrâhim sûresi 30. ayet *36*

2.1.4.7. İbrâhim sûresi 31. ayet *37*

2.1.4.8. İbrâhim sûresi 37. ayet *38*

2.1.4.9. İbrâhim sûresi 42. ayet *39*

2.1.4.10. İbrâhim sûresi 46. ayet *40*

2.1.4.11. İbrâhim sûresi 47. ayet *41*

III. BÖLÜM

HİCR SÛRESİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARI

3.1. Hicr Sûresi 42

3.1.1. Hakkında 42

3.1.2. Nuzülü 42

3.1.3.Konusu 42

3.1.4. Hicr Sûresindeki Kırâat Faklılıkları ve Tefsire Etkisi 42

3.1.4.1. Hicr sûresi 2. ayet *42*

3.1.4.2. Hicr sûresi 8. ayet *44*

3.1.4.3.Hicr sûresi 15. ayet *45*

3.1.4.4. Hicr sûresi 22. ayet *46*

3.1.4.5. Hicr sûresi 40. ayet *48*

3.1.4.6. Hicr sûresi 41. ayet *49*

3.1.4.7. Hicr sûresi 44. ayet *49*

3.1.4.8. Hicr sûresi 45. ayet *50*

3.1.4.9. Hicr sûresi 53. ayet *51*

3.1.4.10. Hicr sûresi 54. ayet *52*

3.1.4.11. Hicr sûresi 56. ayet *53*

3.1.4.12. Hicr sûresi 59. ayet *54*

3.1.4.13. Hicr sûresi 60. ayet *55*

3.1.4.14. Hicr sûresi 65. ayet *56*

3.1.4.15. Hicr sûresi 82. ayet *56*

VI. BÖLÜM

NAHL SÛRESİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARI

4.1. Nahl Sûresi 58

4.1.1. Nahl Sûresi Hakkında 58

4.1.2. Nuzülü 58

4.1.3. Konusu 58

4.1.4. Nahl Sûresindeki Kırâat Faklılıkları ve Tefsire Etkisi 59

4.1.4.1. Nahl sûresi 1. ayet *59*

4.1.4.2. Nahl sûresi 2. ayet *60*

4.1.4.3. Nahl sûresi 7. ayet *61*

4.1.4.4. Nahl sûresi 11. ayet *62*

4.1.4.5. Nahl sûresi 12. ayet *63*

4.1.4.6. Nahl sûresi 17. ayet *64*

4.1.4.7. Nahl sûresi 20. ayet *65*

4.1.4.8. Nahl sûresi 27. ayet *65*

4.1.4.9. Nahl sûresi 28. 32. ayetler *66*

4.1.4.10. Nahl sûresi 33. ayet *67*

4.1.4.11. Nahl sûresi 37. ayet *68*

4.1.4.12. Nahl sûresi 40. ayet *69*

4.1.4.13. Nahl sûresi 43. ayet *69*

4.1.4.14. Nahl sûresi 48. ayet *70*

4.1.4.15. Nahl sûresi 62. ayet *71*

4.1.4.16. Nahl sûresi 66. ayet *72*

4.1.4.17. Nahl sûresi 68. ayet *73*

4.1.4.18. Nahl sûresi 71. ayet *74*

4.1.4.19. Nahl sûresi 79. ayet *75*

4.1.4.20. Nahl sûresi 80. ayet *76*

4.1.4.21. Nahl sûresi 90. ayet *77*

4.1.4.22. Nahl sûresi 96. ayet *78*

4.1.4.23. Nahl sûresi 101. ayet *79*

4.1.4.24. Nahl sûresi 102. ayet *80*

4.1.4.25. Nahl sûresi 103. ayet *81*

4.1.4.26. Nahl sûresi 110. ayet *81*

4.1.4.27. Nahl sûresi 115. ayet *82*

4.1.4.28. Nahl sûresi 127. ayet *83*

SONUÇ..... 85

KAYNAKLAR 87

ÖZGEÇMİŞ..... 92

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

b.	İbn
(c. c.)	Celle Celâluhû
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	Hazreti
Md.	Madde
nşr.	Neşreden
s	Sayfa
(s. a. v.)	Sallallahü aleyhi vesellem
ter.	Tercüme eden
thk.	Tahkik eden
t.y.	Tarih yok
vb.	Ve benzeri
bs.	Basım sayısı

GİRİŞ

I. Araştırmanın Önemi

Kur'ân-ı Kerîm, Efendimiz'in sünnetleriyle birlikte İslâm'ın temelini oluşturan en önemli meseledir. Bu konuda her coğrafyadan insanın anlayabilmesi, yaşayabilmesi için açıklanmaya, tefsir edilmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için tefsir ilmi İslamî ilimler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Kur'an tefsir edilirken onu en doğru şekilde anlayabilmek için indirilmiş olduğu toplumun sosyal ve coğrafi özelliklerinin dikkate alınması gerektiği bir gerçektir. Kur'an okuyuşundaki farklılıkları ele alan kırâat ilmi de Tefsir'den ayrı düşünülemeyecek bir kaynaktır ve kırâat ilminin konusunu oluşturan okuyuş farklılıkları da Kur'an'ın indirildiği coğrafyanın dil özellikleri ve bu özelliklere göre okumaya müsaade edilmiş olması ile oluşmuştur.

"Kırâat farklılıkları" konusu ise kırâat âlimlerinin Kur'ân-ı Kerîm'deki kelimelerin harf, hareke, med, kasr gibi noktalardaki ihtilafını ifade etmektedir. Bu kırâat farklılıkları, kendilerine nispet edilen kırâat imamlarının isimleri altında nesilden nesile aktarılmış ve günümüzde de bu ilmi almış olan "kurrâ hafızlar" aracılığıyla bu emanet sonraki nesillere aktarılmaktadır.

II. Araştırmanın Yöntemi

Bu kapsam doğrultusunda çalışmanın amacını Kur'an-ı Kerîm'de; 14. sûre olan İbrahim Sûresi, 15. sûre olan Hicr Sûresi ve 16. sûre olan Nahl Sûre'sindeki anlama etki eden ayetlerin kıraat farklılıklarının incelenmesi oluşturmaktadır. Kırâatlerin tefsire etkisi olduğu için, manayı etkilemeyen tefsire etki etmeyen sadece telaffuz farklılığı içeren hususları da incelemeye tabi tutmadık. Çalışmamız ferşü'l huruf yani kelimenin yapısında ve manasında meydana gelen farklılıklar esas alınarak yapılmıştır.

Bu sûreleri incelemekte amaç Kurân'ın farklı kıraatler noktasında zengin yorumlar ile daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktır.

Çalışmamızı günümüzde Aşere-i Takrib adı altında ülkemizde de okutulan Mütevatir ve Meşhur kıraatler olan on kırâat imamı genelinde, Sahih kıraatler özelinde şaz kıraatleri kapsam dışı tutarak gerçekleştirdik.

III. Araştırmanın Kaynakları

İbrahim, Hicr ve Nahl Surelerindeki Kırâat Farklılıklarının Tefsire Etkisi'ni incelediğimiz bu çalışmada kırâat ve tefsir alanında biçok kaynaktan yararlanılmıştır. Kıraâtin tanımlamasını ve Efendimizden günümüze kadar ulaşan kıraâtler ve imamlar detaylı bir şekilde incelenirken bu alanda yazılmış olan çeşitli kaynaklardan istifade edilmiştir.

Çalışmada; Cezerî'nin "*en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr"* adlı eseri başta olmak üzere, "*Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra",* Taberî'nin "*Câmiu'l-Beyân an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'an*" adlı eseri, İsmail Karaçam'ın "*Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri"*, "*Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatların Yorum Farklılılıklarına Etkisi"* adlı eserleri, Abdurahman Çetin'in "*Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler",* "*Kur'an Okuma Esasları"* adlı eserleri, Ebû Şâme'nin *"el-Mürşidü'l-Veciz ilâ Ulûmin Tete'allaku bi'l-Kitâbi'l-Aziz"*i, Ebû Dâvûd'un "*es-Sünen"*i, Tebrîzî'nin "*el-Mülahhas fi Îrabi'l-Kur'an"ı,* Tebrîzî, *el-Mülahhas fi Îrabi'l-Kur'an "*ı, Dânî'nin *"et-Teysîr fi'l-Kırââti's-Seb'a*"sı gibi başlıca birçok kaynaktan yararlanılmıştır.

Bu kaynakların yanı sıra bu alanda yazılmış yüksek lisans tezlerinden de faydalanılmıştır. Aynı zamanda DİA'da çalışmamızın geliştirilmesi hususunda istifade ettiğimiz kaynaklar arasında bulunmaktadır. Ayet mealleri için de Müelliflerin Diyanet Kuran Meali kullanılmıştır.

I. BÖLÜM

KIRÂAT

1.1. Kırâat İlminin Tanımı

"*Kırâet/h*" kelimesi, birinci ve üçüncü babdan "*karae*" fiilinin 'fiâle' veznindeki masdarlarından ilkidir. Aynı kökten gelmeleri sebebiyle Kur'an ve Kırâat, 'k-r-e'nin türevleri halindedir.[1]

Kırâat; Kur'an kelimelerinin nasıl telaffuz edileceğini, ittifak ya da ihtilaf üzere onların edâ yollarını, her vechin nakledene isnât edilmesi ile birlikte öğreten ilimdir aynı zamanda 'Kur'an kelimelerinin eda şeklini ve farklılığını, nakleden kimseye isnâd edilmek suretiyle öğreten ilim'dir [2].

Kırâat sözcüğü sözlükte; Arapça قرأ (ka-ra-e) kökünden türeyip; bir araya getirmek (cem'), toplamak, okumak, telaffuz etmek ve sürekli Kur'an okuyuşuyla meşgûl olmak (tilâvet) gibi manalarda kullanılmaktadır. Bu verilen manalarla beraber aynı anlamları taşıyan *el-kur'ânü, el-kırâetü, el-kurrâü, el-mukriü, el-kâriu, el-kur'u* vb. gibi adlandırmalarda da kullanıldığını bilinmektedir[3].

Sesli ya da sessiz, nağmeli ya da nağmesiz okuma, telaffuz etme anlamlarına gelen isimdir. Bu kökün Kur'ân şeklinde gelen mastarı da kırâat ile eş anlamlıdır. Bu iki kelimenin, bir araya getirerek okumak anlamında kullanıldığı da görülmektedir. Diğer anlamlarıyla kırâat; okuma tarzları olan hazf, sükûn, nakil, fasıl, hareke, vasıl, imale, tahkik gibi meselelerde âlimlerin ittifakta bulunduğu ve ihtilafa düştüklerinin ifade eden ilimdir[4].

Kırâatın farklı âlimler aracılığıyla yapılmış başka tanımlamaları da bulunmaktadır. Bu tanımların çoğu zaman içerik açısından birbirinden çok farklı oldukları da görülmektedir.

---

[1] İbnü'l Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed. (1972). *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, Beyrut.
[2] İbnü'l Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed. (1980). *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, Beyrut 1980, 3.
[3] İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed. (1971). *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, II, Beyrut: Dâru'l Fikr.
[4] İbnü'l Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, s. 3.

Kur'an ve kırâat tarihinde tartışmasız otorite olan Muhammed İbnü'l-Cezerî'nin "Kırâat, Kur'ân sözcüklerinine şekilde okunacağını (edâ keyfiyeti) ve bu sözcüklerle alakalı okuyuş farklılıklarını râvîlerine nispet etmek aracılığıyla bilmektir. Nahiv, lügat, tefsir ve benzeri ilimler bu tanımın dışındadır." [5] diye ifade ettiği bu tanım, diğer kırâat âlimleri tarafından kabul görmektedir. İbnü'l-Cezerî her ne kadar nahiv, lügat ve tefsir gibi ilimleri tanımın dışında bıraksa da kırâatlerin bunlarla doğrudan bir ilişkisinin olduğu izahtan vârestedir.[6]

Kastalânî İbnü'l-Cezerî'den esinlenerek "Kırâat ilmi, dil ve i'rab bakımından Kur'an-ı Kerim'de ki ittifak ve ihtilafların nakledenlerine nispetle bilinmesidir"[7] diye ifade ederek kırâatı tanımlamıştır.

Ebû Şâme kırâatı "Kur'ân kelimelerinin okunuş keyfiyetlerini ve ihtilaflarını nakledenine isnad ederek bilmektir." şeklinde tanımlarken Râğıp el-İsfehânî ise "harf ve kelimeleri tertil üzere birbirine bitiştirmek"[8] şeklinde aktarmaktadır.

Zerkeşî, Kur'ân-ı Kerim ve kırâat'in birbirinden bağımsız hakikatler olduğunu ele almaktadır. Zerkeşî Kur'ân-ı, Allah resulüne beyan ve i'caz gayesiyle indirilmiş olan vahiy olarak tanımlarken, kırâati ise Kur'ân'ın yazılış ve okunuşundaki farklılıklar olarak açıklamaktadır[9].

Kastallânî ise kırâatı "Kendisiyle Allah (c.c)'ın kitabını aktaranların ittifaklarının; tahrik-iskân, hazf-isbat, nutuk şekli-ibdal, fasıl-ittisal, dil-irab vb. mevzulardaki ihtilaflarının semaya dayanarak bilinen ilimdir."[10] şeklinde açıklamaktadır.

Kırâat ilmi için yapılan tüm bu tanımlara göre kırâatler arasında ihtilafın bir gerçek olduğu âşikardır. Fakat bu ifadelerden her bir kelime veya âyet hakkında kâriler arasında ihtilafın söz konusu olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Çünkü bir lafzın bütün kırâat imamları tarafından aynı şekilde nakledilmiş olması da mümkündür. Kur'ân lafızlarının gerek kabile ve lehçelere göre okunuşu (edâ/usûl), gerekse kalıp olarak

---

[5] İbnü'l Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 9.
[6] Hâcî Halîfe, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, Halîfe, H. (t.y.).*Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn* (thk., Muhammed Şerafeddîn Yaltkaya). Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâs el-Arabî. 1317.
[7] Kastallânî, *Letâifü'l-İşârât li-Fünuni'l-Kırâat*, (thk. Âmir es-Seyyid Osman), Abdussabur Şahin, Dâru'l-Kütüb, Kâhire 1972, I, 170.
[8] İsfahânî, *Müfredâtu Elfazi'l Kur'ân*, "k-r-e maddesi", s. 668.
[9] Zerkeşi, Bedru'd-Din Muhammed b. Abdillah. *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, Mısır 1957.
[10] Kastallânî, *Letâifü'l-İşârât li-Fünuni'l-Kırâat,* I, 170.

çatısında ve yapısında meydana gelen çeşitlilikler ve farklılıklar (ferşu'l-hurûf) kırâat kapsamında değerlendirilmektedir.[11]

1.2.Kırâat İlminin Gayesi ve Faydası

Kırâatin gayesi; kırâat imamlarının her birinin okuduğu kırâatleri eda ile öğrenip, müşafehe yoluyla nakletmektir. Bu sebeple okuyucu bir kitabı hıfz etmiş, ancak müşafehe yolu ile müteselsilen almamışsa, bunu okuyup-okutması yasaklanmıştır. Çünkü kırâatte bir şeyi öğrenmek, ancak sema ve müşafehe ile mümkündür. Kırâat ilmini öğrenmek, ümmete farz-ı kifâye olduğu için Allah'ın (c.c.) emrini yerine getirmek, bundan dolayı tevatür derecesine erişmiş farklı okuyuşları zabt etme melekesini elde etmek, bu ilmin gayeleri arasındadır.

Kırâatin faydası ise; Kur'an sözcüklerini telaffuz konusunda, yanılmadan muhafaza etmek ve tağyirden korumak, bu ilmin imamlarının kırâatine hâkim olmak ve birbirinden ayırmaktır. Bu ilmi öğrenmek ve kırâat imamlarından her birinin okudukları kırâate hâkim olmak, okunan ile okunmayan, diğer bir anlatımla sahih olan ile olmayan kırâatlerin farkını anlamamızı sağlar.[12]

1.3. Kırâat İlminin Konusu

Kırâat konusu itibariyle, Kur'an-ı Kerim'in okuyuş şekliyle alakalı imamların farklılıkları ve bu okuyuş farklılıklarının kimler tarafından aktarıldığıdır. Telaffuzlarındaki farklılık ve edalarındaki keyfiyet açısından, Kur'an sözcükleridir.[13] Kur'an sözcüklerinin takdimi aynı zamanda te'hiri, ziyadeleştirilip noksanlaştırılması, bir sözcüğün diğer bir sözcüğün yerine ibdali gibi konuları içermesiyle beraber, yine sözcüklerdeki revm, izhar, teşdîd, idğam, tahfîf, işmam, med, kasr ve nakl gibi farklı konuları da kapsamaktadır.[14] Bunun yanı sıra kırâat ilminin konusunu; meşhur kırâat imamlarının Kur'an sözcüklerinde uyguladıkları

---

[11] Mehmet Ünal, *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*, Ankara: Fecr Yayınları, 2005, s. 13.
[12] İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 19. bs., İstanbul 2011, s. 61.
[13] Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri,* s. 67.
[14] Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmail el-Makdisi. *el-Mürşidü'l-Veciz ilâ Ulûmin Tete'allaku bi'l-Kitâbi'l-Aziz,* (nşr. Tayyar Altıkulaç). TDV Yayınları, 2. bs., Ankara: 140-141.

tahrik ve teskin, hafz ve isbat, fasl ve vasl gibi vahiy kökenli ve tevâtüren gelen edâ keyfiyetleri de oluşturmaktadır.[15]

1.4. Kırâat Çeşitleri

Kırâatlerde temel konu nakil şeklidir. Geçerliliği olabilmesi için de en önemli şart güvenilir olmasıdır. Kırâatlerin belli nizam ve intizam içinde korunup nakledilmesi amacıyla başlangıcından bu zamana bu mevzu üzerinde özenle durulmuş ve aynı hadis ilmindeki gibi, kırâatler sened zinciriyle beraber nakledilmiştir. Kırâatlerin senedinde güvenilir olmasıyla yetinilmemiş, bununla birlikte Hz. Osman Mushaflarının yazısına uygun olma şartı da aranmıştır. Bu şartlara ilaveten kırâatlerin Arap dili gramerine uygun olması şartını da sağlaması gerekmektedir.[16]

İbnü'l-Cezerî'ye göre kaydedilen bu üç şartı bulunduran kırâat, ister yedi imam'dan, ister on imam'dan, isterse makbul olan diğer imam'lardan nakledilmiş olsun, bu kırâatlerin Kur'ân'ın indirildiği Yedi Harften olmasından dolayı reddedilemez ve aynı zamanda inkâr edilemez. Fakat bu şartlardan biri olmazsa buna zayıf ya da şâz yahut batıl kırâat denir.[17]

1.4.1. Mütevâtir Kırâat

Rivâyet senedinin sonuna kadar ulaşan, yalan üzerine uzlaşıp fikir birliği sağlamalarına imkân bulunmayan topluluk, kendileri gibi, başka toplulukların aktardıkları ve kesintisiz şekilde Peygamberimize erişen kırâatlerdir. İbnü'l-Cezerî başta olmak üzere çoğu âlime göre kırâat-i seb'a (yedi kırâat) ve bunlara ilaveten Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Halefü'l-Âşir kırâatleri de mütevâtir kırâat olarak kabul edilir. Dolayısıyla bunlara inanmak vâciptir; inkârı câiz değildir. Kırâatlerin büyük çoğunluğunu, mütevâtir kırâatler teşkil etmektedir.[18]

İbnü'l-Cezerî:

---

[15] Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdillah. *Keşfü'z-Zünun an Esami'l-Kütüb ve'l-Fünun*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, 1317.
[16] Abdurrahman Çetin, *Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler,* Ensar Neşriyat, II. bs. İstanbul 2010, s. 35.
[17] İbnü'l Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr***,** II, 9.
[18] İbnü'l Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr***,** II, 9.

“Zamanımızda gerekli olan şartları kendinde toplayan ve insanların kabullenip üzerinde icma’ ettikleri on imamın kırâatini mütevâtir olarak değerlendirmektedir.”[19]

1.4.2. Meşhur Kırâat

Senedi sahih olan, Arap dil bilgisi ve Hz. Osman Mushaflarının yazısına uygun düşen, kırâat imamlarından şöhret bulan, ancak tevâtür derecesine ulaşmayan kırâatlere meşhur kırâatler denir. Bu şekildeki kırâatler, hem yedi, hem on ve hem de diğer muteber kırâat imamları tarafından geçerli kabul edilmişlerdir.[20]

Meselâ On Kırâat’tan her hangi birinde tarîklar çeşitli olur, birinin naklettiğini diğeri nakletmezse bu meşhur kırâat sayılır.[21]

Meşhur Kıraat’a da, mütevâtir kırâat’te olduğu gibi, inanmak vacip, bunlardan herhangi birini inkâr etmek câiz değildir[22].

1.4.3. Ahad Kırâat

Ahad Kırâat, senedi sahih olduğu halde, Hz. Osman’ın Mushaflarından birinin hattına ya da Arap dili kaidelerine muhâlif düşen, meşhur kırâat derecesine ulaşamayan kırâate denir. Bununla Kur’ân okunamadığı gibi ve ibadet de edilemez. Buna inanmak da gerekmez. Bunun örneğini, Hâkim (v. 405/1014)’in, Âsım el-Cuhderî (v. 128/745) tarîkıyla Ebû Bekre (v. 405/672) den naklettiği er-Rahmân sûresinin 76. âyetinin kırâat şekli teşkil eder.[23] İlgili kırâat şu şekildedir:

دَانٍۚ الْجَنَّتَيْنِ وَجَنَا اِسْتَبْرَقٍّ مِنْ بَطَّائِنُهَا فُرُشٍ عَلٰى مُتَّكِئِينَ

1.4.4. Şâz Kırâat

Kırâat ilmiyle alakalı kaynakların ittifakla aktardığına göre sahih kırâatin şartlarından herhangi birini ya da birden çoğunu bulundurmayan kırâatlere denir[24]. Fakat bu kırâatler kendi içerisinde dereceleri bakımından birbirinden farkları vardır. Şâz

---

[19] İbnü’l Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr***,** II, 34.
[20] Karaçam, *Kırâat İlminin Kur’an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatların Yorum Farklılıklarına Etkisi,* s. 91.
[21] Çetin, *Kur’an’ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, s. 232.
[22] Çetin, *Kur’an’ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, s. 232.
[23] İbnü’l Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr***,** II, 10.
[24] Abdülhamit Birışık, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, Emin Yayınları, Bursa 2004, s. 17-18.

kırâatler Arap dili gramerine veya Osman Mushaflarına uygun olmaması durumunda bu tür kırâatler Kur'ân olarak kabul görmese dahi, Yedi Harf ruhsatına binâen bir takım amaçlarda kullanılabilmektedir. Fakat muttasıl senet şartını bulundurmayan kırâatler uydurma kırâat sayılacağından dolayı tümüyle terk edilir.[25]

1.4.4. Mevzû Kırâat

Mevzû Kırâat, aslı olmaksızın, okuyanına nisbet edilen kırâate denir. Meselâ İmam Ebû'l-Fadl Muhammed b. Cafer el-Hüzaî, "*el-Müntehâ*" adlı eserinde kendinden öncekilerin toplamadıkları kırâatleri bir araya toplamış ve onları Ebû Hanife'ye nisbet etmiştir. İbnü'l-Cezerî mevzû kırâatin aslı olmadığını, mevzu kırâatle Ebû Hanife'nin ilişkisi olmadığını, fakat birçok müfessir tarafından incelenmesi yapılmadan ona isnad edilerek nakledildiğini kaydetmektedir[26].

1.4.5. Müdrec Kırâat

Şekli itibariyle hadîs türlerinden *müdrec* hadîse benzeyen tefsir kabîlinden yapılmış ziyadeleri barındıran kırâatlerdir. Bunlar, Kur'ân'ın aslından olmadığı halde Hz. Peygamber'in (sav), Kur'ân'ın bazı kelimeleri hakkında yapmış olduğu açıklamalardan oluşur. Sahâbîler, bu bilgileri unutmamak için âyeti izah amacıyla âyetlerin arasına yazdıkları hâşiye şeklinde, açıklama kelimelerinden ve cümlelerinden oluşan ifadelerdir.[27]

1.5. Yedi Harf-Kırâat Münasebeti

Yedi harf meselesi, Kur'an'ın farklı okuyuş vecihleriyle inmiş olması, geçmişten günümüze kadar tartışılan, anlaşılması güç ve hassas bir meseledir. Günümüzde hala bu konuda detaylı incelemeler yapılmakta ve İslam Ansiklopedisi'nin el-Ahrufu's-Seb'a kısmı konusunda güncellemeler devam etmektedir. İslam âlimleri yoğun çabalar sarf ederek İslam'ın rahmet ve kolaylık boyutunu gösteren bu konuyla alakalı çok sayıda eser yayınlamışlardır. Yedi harf meselesini incelemeden önce konuyla alakalı Peygamber efendimiz (s.a.v.)'den nakledilen hadisleri ifade etmek ve daha

[25] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 82.
[26] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 82.
[27] Ebu'l-Fazl Celaleddin Abdurraman b. Ebû Bekr es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (nşr. Mustafa Buga) I-II, Dâru İbn-i Kesir, Dımaşk 1987, I, 77.

sonra da bunlar üzerinden konuyu incelemek ve açıklık getirmek açısından daha faydalı olacaktır.[28]

Hz. Ömer'in rivayetiyle:

"Rasûlullah (s.a.v.)'ın hayattayken, Hişâm b. Hâkim'in Furkan Sûresini okuduğunu işittim. Hişam bu sureyi, Resûlullah'ın bana okutmadığı bir şekilde okuyordu. Az kalsın namazda üzerine atılacaktım, fakat selam verinceye kadar sabrettim. Selam verince yakasından tutup:

Bu sûreyi sana bu şekilde kim okuttu? Diye sordum. Hişam:

-Rasûlullah (s.a.v.) okuttu, dedi.

Yalan söyledin; çünkü Rasûlullah bana bu sûreyi, senin okuduğundan başka bir şekilde okuttu, dedim. Ve yakasından tutarak, Peygamberin yanına götürdüm.

Yâ Rasûlullah! Şunun Furkan Sûresini, bana okuttuğunuzdan başka bir şekilde okuduğunu işittim, dedim. Peygamber bana:

Hişam'ın yakasını bırak buyurdu. Ona da:

Ey Hişam, oku! diye emretti. O da kendisinden duyduğum gibi okudu. Bunun üzerine Allah'ın elçisi:

Böyle nazil oldu, buyurdu. Sonra bana:

Ey Ömer, oku! diye emretti. Ben de onun bana okuttuğu gibi okudum.

Böylece nazil oldu; şüphesiz ki bu Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir; ondan kolayınıza geleni okuyun" şeklinde buyurdu.[29]

Abdullah b. Abbas, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şu şekilde ifade ettiğini aktarmıştır:

"Cebrail (a.s.), bana bir harf üzere okuttu. Arttırması için müracaat ettim. Tekrar tekrar aynı müracaatımı yapıyordum, o da her seferinde artırıyordu. Nihayet yedi harfe çıktı."[30]

Semüre'den aktarıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) şu şekilde buyurmuştur:

"Kur'an yedi harf üzere nazil olmuştur."[31]

---

[28] Hanay, *Kur'ân Tefsirinde Kıraat Farklılıklarının Rolü: Zeccâc ve Taberî Örneği*, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2015, s. 41.
[29] Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, İstanbul 1981, I, 239.
[30] Çetin, *Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, s. 47.

Übeyy b.Ka'b şöyle demiştir:

"Rasûlüllah (s.a.v.) bana bir sûreyi okuttu. Bir defasında ben mescidde oturuyordum.

Bir kimsenin, benim okuduğumdan başka türlü okuduğunu işittim. Ona:

Sana bu sûreyi kim okuttu? dedim.

Rasûlullah (s.a.v.), diye cevap verdi.

Benden ayrılma; Rasûlüllah'a gideceğiz dedim ve onu Hz. Peygambere götürdüm:

Ya Rasûlüllah! Bu adam, bana öğrettiğin sûreyi başka türlü okuyor, dedim.

Peygamber (s.a.v.):

Ey Übeyy, oku! buyurdu. Ben de okudum. Rasûlüllah:

Güzel okudun, diye cevap verdi. Sonra o adama:

Oku! dedi. O da benden farklı okudu. Ona da:

Güzel okudun, buyurdu ve devam etti:

Ey Übeyy! Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir; hepsi de şafidir (şifa kaynağıdır), kâfidir (yeterlidir)".[32]

Bu meselelerle; Kur'an'ın yedi harf üzere inmesini her şeyden önce ümmete bir kolaylık olduğunu izah etmektedir. Peygamber Efendimiz hadislerde, sürekli artış talep etmektedir. Hadislerden anlaşılan diğer bir konuda farklı kırâatlerin tümünün Allah (c.c.) katından olduğu ve istenilen kırâatle okunabileceğidir ve kimsenin bu konuda men edilemeyeceği hadisler sayesinde açıklığa kavuşturulan önemli noktalardan biridir.[33]

'el-ahrufu's-seb'a', tümüyle Kur'an'ı Kerim'in indirildiği dil olan Arapçayla ilgili bir meseledir. Bu açıdan bu meseleye ithafen onu açıklama ve açıklığa kavuşturma anlamında şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Kur'an'ın dilinin saf Arapça olmasıyla birlikte, Arapça'nın haricinde diğer lisanlardan da sözcükler içermektedir. Zamanla Arap selîkasına uygun şekle gelen bu farklı lisanlardan kelimeler, '*muarreb(e)*' diye tabir edilmiştir.

---

[31] Çetin, *Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, s. 49.
[32] Çetin, *Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, s. 49.
[33] Çetin, *Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatler*, s. 50.

2. Eski zamanlardan beri diller arasında transfer olan bu kelime alışverişinden Kur'an Arapçası ise az da olsa nasiplenmiştir. Fakat yüce kitap, bünyesinde az sayıda yabancı kelime bulundurması dışında bazı lehçelerin birleşiminden oluşan Arapça dilde indirilmiş kitaptır. Başka bir ifadeyle Kur'an, inzâl suresi zarfında indiği aynı zamanda o bölgede yaygın bir şekilde konuşulan şîvelerden bahseden ortak bir Arapça'dır.

3. Kur'an-ı Kerim, yediden daha az olmayacak şekilde temel konulardan bahsetmektedir.

4. Kur'an için mana mühimdir lafız önemli değildir. Bundan dolayı bir kavram, aynı anlamda kullanılan ya da anlamı değiştirmeyen çeşitli (manaları aynı, lafızları farklı) ifade şekilleriyle telaffuz edilebilmektedir. Bu sebeple Kur'an'ı bunlardan hangisi kolayınıza geliyorsa onunla okuyabilirsiniz.

5. Kur'an'ın dizilimini bozmamak şartıyla, onun âyet ve satırları arasına veya kenarlarına şerh ve tefsir niteliği barındıran bazı ifade ya da notlar yazılabilmektedir. Kur'an'ın en mükemmel şekilde anlaşılabilmesine yardımcı olacağını düşünülerek bu tarz eklerin kitaba yazılması bir engel oluşturmaz.[34]

Bu değerlendirmeler kapsamında el-ahrufu's-seb'a'nın niteliği ile ilgili,

Kur'an bölümlerinin akışına paralel olmak koşuluyla müterâdif/müşterek sözcüklerin birbirinin yerine kullanılmasında bir problem olmadığı şeklinde bir te'vile gidilebilir ki; bu sonuca da, aşağıdaki iki örnekle varılabilir.

1. "Vahiy yazarlarından bir tanesi, 'Semîun Alîm', 'Azîzün Hakîm' vb. âyetlerin son kısımlarında tereddütte bulunmuş ve Efendimiz'e sormuş;

− *'Semîun Alîm'* mi, *'Azîzün Hakîm'* mi veyahut *'Azîzün Alîm'* mi yazayım? Efendimiz'de bu soruya cevap olarak;

− Hangisini istersen onu yaz! diye buyurmuş.

Vahiy yazan sahabede uygun gördüğünü oraya kaydetmiştir… Bu meseleyi aktaran sahabe şu şekilde ifade ediyor;

---

[34] Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir. *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1988, XIII, 108-122.

−Hz. Muhammed, bundan böyle kuşkulandığım yerlerde nasıl dilersem öyle yazmam konusunda bana yetki (vekâlet) verdi."[35]

2. "Enes b. Malik'in naklettiği bir haberde; Abdullah b. Mes'ûd, bir adama Kur'an okumasını öğretiyordu. O kişi *Duhân Sûresi*'nin 44. ('Taâmü'l-esîm') âyetini, -burada geçen *'esîm'* kelimesini söylemeye dili dönmediği için- 'Taâmü'lyetîm' olarak telaffuzda bulunuyordu. Bunu işiten İbn Mes'ûd ona, 'Taâmü'l-fâcir' şeklinde okumasını önerdi. O da bu âyeti onun söylemiş olduğu şekilde okudu. Bunun üzerine ravî İbn Malik'e şöyle sordu:

−'Bu âyetin böyle okunmasına ne diyorsun, bu konu hakkında senin görüşün nedir?' O da ona;

−'Bunu onaylıyorum, çünkü bunda (bunun böyle olmasında) genişlik (ittisâ') vardır' diye cevap veriyor[36]."

Örneklerden anlaşılacağı üzere; Kur'an'ın kompozisyonuna ters düşmemek koşuluyla ve Arapça'nın sınırı dışarısına çıkmamak şartıyla, ifade zorluğunu ortadan kaldırmak ve anlama güçlüğüne engel olmak maksadıyla, el-ahrufu's-seb'a kapsamında mana kayması yaşanmadığı müddetçe; aralarında anlam bütünlüğü olan sözcükler rahatlıkla birbirlerinin yerlerine kullanılabilmektedir. Bu şekilde kullanımda herhangi bir sakınca bulunmamakla beraber, bu tarzda bir tasarruf yoluna başvurmak, Allah ve Resûlü'nün tercihi ve iznidir. Konu hakkındaki incelemeler ve elde edilen bilgiler, bu hükme varılması ve bu sonuca ulaşılmasında en önemli etkendir.

1.6. Kırâat İlminin Tefsire Etkisi

Kur'an'da geçen ayetleri ihtiva eden sözcüklerden kimisi, kırâatler aracılığıyla çeşitli tarzlarda okunabilmektedir. Bu farklılık Kur'an'a hem okuyuş hem de anlam yönünden de zenginlik kazandırmaktadır. Kur'an ayetlerine anlam veren âlimler kırâatler yardımıyla zengin manalara erişebilmişlerdir. Farklı okuyuşa farklı mana

[35] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an,* XIII, 23.
[36] Abdullah b. Muhamed İbn Abdilberr en-nemerî el-kurtubî, *et-temhîd limâ fî'l-muvatta' mine'l-meânî ve'l-Esânîd,* s. 292.

vermekle birlikte, oluşturulan tefsirlerde bir tenakuz da oluşturmamaktadır. Bu da, Kur'an metinlerinin mu'cîz olmasının belirtilerindendir.[37]

Kırâat farklılıkları ayetlerin manalarına çoğunlukla bir açıklık getirmektedir. Böylelikle sadece bu tarzda farklılıklar, bir çeşit tefsir sayılabilmektedir. Kırâatin kolaylaştıran idğam, izhar, imale, hemzenin tahkik veya tahfifi gibi kısımları dışında kırâat farklılıkları az veya çok ayetin manasına tesir etmektedir. Ayrıca hassasiyetle ele alınırsa kırâat farklılıklarına mesnet oluşturan farklı okuyuşların ana saikinin, mananın biraz fazla öne çıkarılması olduğu görülebilir. Dolayısıyla kırâat farklılıklarının tamamının, ayetlerin manasındaki tesirinin fazla ve net olduğu düşünülmemelidir. Zira kırâat anlaşmazlıklarının bazıları seslerin değişmesinden, medli medsiz okunmasından ve bazen sadece bir harekenin değişmesinden ibaret kalmaktadır.

Şayet kırâatler usül konularından ayrı kısmıyla, diğer bir deyişle eda keyfiyetine münhasır farklılıklarla değerlendirilecek olursa bu kısmın mana tesiri, diğer kısım olan ferşü'l-hurûf bölümüne dâhil edilen kısma göre az ya da farklı şekilde olacaktır.

Kırâat farklılıklarına tefsirciler çok önem vermiş, çoğu müfessir tefsirinde kırâat farkları için ayrı ayrı başlık ve kısımlar ayırmış ve bunlardan Kur'ân'ı Kerim'in tefsirinde istifade etmişlerdir.

Âlimlerin bazıları ise yazdıkları eserlerde yoruma etki eden kırâatleri birleştirerek farklı başka manalara dikkat çekmişlerdir.

1.7. Kırâat İmamları

Bu bölümde, Kırâat-ı Aşere'nin imamları ve onların kırâatlerinin kimler aracılığı ile Peygamberimize eriştiği ve bunlardan bu kırâatleri aktaran meşhur iki râvîsi tanıtılmaktadır. Her bir kırâat imamının çok sayıda râvisi olmakla beraber, bu râvilerden iki tanesi meşhur olmuştur.[38]

"İmâm", kırâat alanında otorite sahibi ve güvenilir olan kişilere denilmektedir. Ancak esas anlamıyla bu ifade ile yedi ya da on kırâatın kendilerine isnad edildiği

[37] Özbek, *Kıraat Farklılıklarının Anlama Etkisi,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2015, 39: 163-181.
[38] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları,* s. *303.*

kişilerden bahsedilir. Bu imamların her birinin ayrı ayrı naklettiği okuyuşlara ise "Kırâat" denilmektedir.[39]

"Râvi" bir kırâati doğrudan veya dolaylı olarak kırâat imamından aktaran ya da aktardığı kırâatin uzmanı olan güvenilir kişi anlamına gelmektedir. Aşağıdaki tabloda On Kırâat İmamı, her bir Kırâat imamının iki Râvisi ve rumuzları gösterilmektedir.[40]

S.	İmam İsmi	Remzi	1. Râvi	Remzi	2. Râvi	Remzi
1	Nâfi‘	ا	Kalun	ب	Verş	ج
2	İbn-i Kesîr	د	Bezzi	ه	Kunbül	ز
3	Ebû Amr	ح	Dûrî	ط	Sûsî	ي
4	İbn-i Âmir	ك	Hişâm	ل	İbnü Zekvân	م
5	Âsım	ن	Ebû Bekir	ص	Hafs	ع
6	Hamze	ف	Hlef	ض	Hallâd	ق
7	Kisâî	ر	Ebû'l Hâris	س	Dûrî	ت
8	Ebû Câfer	جع	İsa b.Verdân	عي	Süleyman b.Cemmâz	جم
9	Yakûb	يع	Ruveys	يس	Ravh	حه
10	Halef	خل	İshak	سح	İdris	سه

1.7.1. İmam Nafi (ö.169/785)

"Nâfi' b. Abdurrahman b. Ebû Nuaym el-Leysî el-Medenî" ismiyle zikredilen Nafi Kırâat imamlarının tartışmasız önde gelen isimlerindendir. Takriben hicrî 70'li (m. 690) yıllarda (muhtemelen Medine'de) doğmuş aslen ise İsfahanlıdır.[41]

[39] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları, s. 303.*
[40] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları,* s. *303.*
[41] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları,* s. 304.

Medine kırâat imamlığı yapmış ve burada yaklaşık olarak yetmiş tabiîden kırâat tahsili almıştır. "Kırâatini; Ebû Ca'fer, Abdurrahman b.Hürmüz el-A'rac, Şeybe b.Nisah, Müslim b.Cündeb, Yezid b.Rûmân gibi hocalardan öğrenmiş ve bunlar da Ebû Hureyre, Abdullah b.Abbas b.Ayyaş'tan almışlar; bunlar da Zeyd b.Sâbit, Übeyy b. Kâ'b ve Ömer b. el-Hattâb'dan öğrenmişler; bunlar da Hz. Muhammed (s.a.v.)'den öğrenmişdir."[42] Yüz yıl kadar yaşayan İmam Nâfi' yaklaşık 70 yıl Kur'an öğreticiliği yapmış ve bu dönemlerde çok sayıda kişi kendisinden kırâat okumuş aynı zamanda öğrenmiştir. Kırâat öğrencileri ise "İmam Mâlik b.Enes, el-Leys b.Sa'd, Ebû Amr b.Alâ el-Basrî, İsmail b.Ca'fer b.Verdân, Süleyman b.Müslim b.Cemmâz, İsmail b.Ebû Üveys, Ya'kûb, İbrahim b.Sa'd, Îsâ b. Mînâ ve Osman b.Saîd el-Mısrî'dir."[43]

Nafi'nin Kırâat ilmindeki otoritesi birçok kişi tarafından kabul görmüştür. İmam Malik ve İmam Ahmed b. Hanbel'in takdir ve tasvibini kazanmıştır. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in ifadesiyle: "Babama; hangi Kırâatin kendisine daha hoş (iyi) geldiğini sordum. Medineli'lerin kırâati, dedi. Ondan sonra hangisi, deyince; Asım Kırâati, dedi." Kırâat ve dil âlimi Endülüslü Mekki b. Ebî Tâlip el- Kaysî ise Âsım ve Nâfi kırâatlerini, kırâatlerin en iyisi, senedi en güçlü olanı ve Arapça açısından ise en fasihi şeklinde izah etmektedir. Nâfi hicri 169 senesinde imamlık yaptığı Medine şehrinde vefat etmiştir. Ölmeden önce çocuklarının kendisinden vasiyet beklemesi üzerine "Allah'tan korkun, aranızdaki şeyleri düzeltin ve eğer inanıyorsanız Allah'a ve Rasülüne itaat edin."[44] ayetini kendilerine söylemiştir.

"Nâfi'nin kırâati, meşhur râvilerinden Kâlun ve Verş aracılığıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Nâfi'nin remzi kırâatte ا'dir."[45]

1.7.1.1. Kalun (1. Ravisi)

Asıl ismi "Ebû Mûsâ İsâ b. Mîna' b. Verdân ez-Zürekî el-Medenî" olan Kâlûn'a bu lakabı hocası İmam Nafi tarafından verilmiştir. Hocası kırâatı güzel olduğu için "iyi, güzel" anlamına gelen Kâlun ismini vermiş ve bu isimle meşhur olmuştur. Kâlun, hicri 120 (737) senesinde Medine şehrinde dünyaya gelmiş ve hicri 220 (835)

[42] Nisâbûrî, İbn-i Mihran. *el-Ğâye fi'l-Kıraati'l-Aşr,* (thk. Muhammed Ğıyâs el-Cenbâz), 2. bs, Riyad 1990, s. 46.
[43] İbn-i Mücahid, *Kitabü's-Seb'a fi'l-Kırâât,* s. 54-64.
[44] El-Enfâl 8/1
[45] Nisâbûrî, *el-Ğâye fi''l-Kıraati'l-Aşr,* s. 46.

senesinde burada vefat etmiştir. Kâlûn yirmi yıldan fazla hocası İmam Nâfî'den kırâat dersleri almış ve defalarca Kur'ân-ı hatmetmiştir. Birçok kişi de kendisinden kırâat okumuştur. Hocasının meclisinde uzun yıllar bulunan Kâlun, hocasından okuduklarını kitabına yazmış ve Nâfi'nin vefatından sonra da Medine Şeyhu'l Kurrâsı olarak onun yerine geçmiştir. Nahiv ilmine de vâkıf olan Kâlûn'un, kulakları iyi duymadığı için talebelerinin hatalı okuyuşlarını dudak hareketlerinden takip ederek, kulağını talebelerinin ağzına iyice yaklaştırarak tespit ve tahih ettiği belirtilmiştir.[46] Kâlûn'un tariklerinden meşhur olanları ve kitaplarda zikredilenleri Ebû Neşît ve El-Hulvânî'dir.[47] Kalun'un remzi kırâatte "ب"dir.

1.7.1.2. Verş (2. Ravisi)

İmam Nâfî'nin meşhur ikinci râvisi olan Verş'in tam ismi "Osman b. Saîd b. Abdillah b. Amr"dır.[48]

Boyu kısa, teni beyaz ve gözleri yeşildi. Çabuk hareket etmesinden dolayı hocası ona güvercin benzeri bir kuş olan "verşân" adıyla hitap etmeye başlamıştır. Daha sonra bu isim hocası tarafından yüzünün beyazlığından dolayı Verş şeklinde kısa söylenmeye başlandı. Verş'in Endülüs Kayrevân'lı veya Afrika'lı olduğu bilinse de aslen Endülüs Kayrevan'lı olduğu düşünülmektedir. Bu da yüzünün beyaz olduğunu hocasının söylemesinden anlaşılmaktadır. Verş, hicri 110 senesinde Mısır'daki Kıft şehrinde doğmuştur. Kırâat öğrenmek üzere hicri 155 yılında Medine'ye İmam Nâfî'den ders almaya gitmiş ve Kur'an-ı hocasına baştan sona kadar tecvidli bir biçimde birkaç hatim şeklinde okumuştur. Eğitimini tamamladıktan sonra ise memleketi Mısır'a dönmüş ve orada uzun yıllar kırâat okutmuştur. Mısır'da Reisü'l-Kurra'lık makamına kadar yükselmiştir.

Bölgedeki kırâat rivayetlerinin çoğunluğu kendisine ulaşmaktadır. Dinleyenleri etkileyen hoş bir sesi ve okuyuşu vardı. Kırâat ve Arap dili hususunda kendisini geliştirdi ve kırâat meselelerinde kendisiyle kimse tartışamazdı. Hicri 197 yılında 87

[46] Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, s. 305.
[47] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 82-88; Birışık, "*Kıraat*", *DİA,* XXV, 429.
[48] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları,* s. 305.

yaşında iken doğduğu şehir olan Mısır'da vefat etmiştir (ö.197/812).[49] Verş'in tarikleri el-Ezrak ve el-İsfehânî'dir.[50] Verş'in remzi Kırâatte ج'dir.

1.7.2. İbn-i Kesir (ö.120/738)

Meşhur kırâat imamlarının ikincisi olan İbn Kesir'in asıl adı Abdullah b. Kesir. b. Muttalib'tir.[51] Hicri 45 yılında Mekke'de doğan İbn Kesir aslen İran'lıdır. Ebû Mabed, Ebû Abbad, Ebû Said, Ebû Bekr, Ebû Salt, Ebû Muhammed ve Ebû Muttalib gibi künyeleri ile bilinen İbn Kesir en çok Ebû Mabed künyesi ile meşhur olmuştur.[52] İbn Kesir Mekke'de doğup büyüdüğü için "Mekki", Amr b. Alkame el-Kinani'nin azatlı kölesi olduğu için "Kinani" nisbeleriyle tanınmıştır. Mekke kırâat imamı olan İbn Kesir tâbiûndandır. İbn Kesir, Abdullah b. es-Saib el-Mahzumi, Enes b. Malik, Ömer b. Abdilaziz, Mücahid b. Cebr, İkrime, Ata b. es-Saib ve Derbas gibi pek çok kırâat otoritesinden ders almıştır. İbn Kesir'in ders aldığı hocaları arasında sahabe ve tabiinden olanlar çoğunluktadır. Bu hocalarından çoğunun kırâati, Mücâhid b. Cebr, Abdullah b. Abbas, Übey b. Ka'b aracılığıyla kesintiye uğramadan Efendimiz'e kadar ulaşmaktadır. Bunlar haricindeki hocalarının kırâati de, Derbâs, Abdullah b. Abbas, Übey b. Ka'b ve Hz. Peygamber şeklindedir. İbn Kesir'in kırâatinin güvenilir olması üzerine Mekkelilerin icması bulunmaktadır.[53]

O Mekke'nin kârîsi ve aynı zamanda da Mescid-i Harâm'ın mukrîsiydi, onun bu vasfı ölümüne (ö.120/738) kadar sürmüştür. İbn Kesir o dönemlerde birçok kurradan kırâat okumuş, kendisinden de kırâat ilmini alan yüzlerce talebesi olmuştur. "İbn Kesir'in talebeleri arasında Ebû Amr b. A'la el-Basri, Şibl b. Abbad, Maruf b. Mişkan, Hammad b. Seleme b. Dinar el-Basri, İsmail b. Abdillah b. Kostantin, Halil b. Ahmed, Muhammed b. İdris eş-Şafii, Sadaka b. Abdillah b. Kesir ed-Dari ve Mutarraf b. Ma'kil" yer almaktadır.[54]

---

[49] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 503.
[50] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 88-95.
[51] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 443.
[52] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 443.
[53] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 444.
[54] Nasr b. Ali b. Muhammed Ebu Abdillah b. Ebi Meryem, *Kitabu'l-Mudah fi Vucuhi'l-Kıraat ve İleliha*, s. 127-128.

"İbn Kesîr'in kırâati, meşhur iki râvisi Ahmed b. Muhammed el-Bezzî ve Muhammed b. Abdurrahman Kunbül aracılığıyla günümüze ulaşmıştır. İbn Kesir'in kırâatte remzi ﻟ'dır".[55]

1.7.2.1. Bezzi (1. Ravisi)

İbn Kesir'in meşhur ilk ravisi olan Bezzi'nin asıl adı "Ahmed b. Muhammed b. Abdillah b. Kasım b. Nafi b. Ebi Bezze"dir. O aslı İran'lı olan bir aileden gelmekte ve ailesi ise Hemedân taraflarından Mekke'ye gelmiştir. Hicri 170 yılında Mekke'de doğan Bezzi burada yaşamış hicri 250 yılında Mekke'de vefat etmiştir.[56] Bezzî, İbn Kesîr'in kırâatini İkrime b.Süleyman Şibl b.Abbad, İsmail b. Abdillah el-Kostantin ve İbn Kesîr isnâdıyla almıştır. İbn Kesîr ile aralarında elli yıl bulunan Bezzi onunla karşılaşıp ondan ders almamasına karşın râvisi kabul edilmesi onun okuyuşunu ve de rivayetlerini ötekilerden daha mükemmel şekliyle temsil etmesindendir. Kırâatlerin tedvin edildiği zamanda insanlar, İbn Kesîr'in kırâatlerini en iyi şekliyle onda bulmuşlardır. Bezzî'nîn, Ebû Rebîa ve İbnü'l-Habbâb olmak üzere meşhur iki tariki bulunmaktadır. Bezzi'nin kırâatte remzi ﻫ'dir.[57]

1.7.2.2. Kunbul (2. Ravisi)

İbn Kesîr'in meşhur ikinci râvîsi olan Kunbül'ün tam adı "Muhammed b. Abdirrahman b. Halid b. Muhammed b. Said el-Mahzumî el-Mekki"dir.[58] Kunbül, hicri 195 yılında Mekke'de doğmuş, burada yaşamış ve hicri 291'de Mekke'de vefat etmiştir. Kırâati, Ahmed b. Muhammed b. Avn en-Nebbal el-Kavvas'tan öğrenmiş. Bezzî'den de kırâat okumuştur. Kunbül de Bezzi gibi İbn Kesîr ile karşılamış olmamasına ve ondan ders almış olmamasına karşın İbn Kesîr'in Kırâatini iyi temsil ettiğinden İbn Kesîr'in râvîlerinden biri olmuştur. Kunbül'den de tarikleri dışında başka pek çok sayıda kişi kırâat okumuş ve rivayet almıştır. "Kunbül'ün tarikleri

[55] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 119.
[56] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 119-120.
[57] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 120.
[58] Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd. (t.y.). *el-Muhkem fi Nakdı'l-Mesahıf*, Dimeşk, s. 5; İzmirli, *Tarih-i Kur'an*, s. 4; Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 165.

Kitâbü's-Seb'a müellifi İbn Mücahid ve Şâz Kırâatleri ile bilinen İbn Şenbuz'dur."[59]

Kunbul'un kırâatte remzi ز' dir.

1.7.3. Ebû Amr b. Alâ (ö.154/771)

Üçüncü kırâat imamı olarak geçen Ebû Amr'ın asıl adı "Ebû Amr Zeban b. el-Ala b. Ammar el- Mazinî el-Basri"dir. Temîm'in Mazin koluna ait olmasından dolayı Mâzinî, yaşamının çoğunluğunu Basra'da geçirdiğinden dolayı da Basrî nisbeleriyle anılmıştır.[60]

Ebû Amr hicri 70 yılında Mekke'de doğmuş ve burada tahsilini almıştır. Tahsiline Medine ve Basra'da devam etti. Kırâat ilmini "Mekke'de Mücahid b. Cebr, İkrime, Ata b. Ebû Rebâh, Saîd b. Cübeyr, İbn Kesîr; Medine'de Yezîd b. Rumân, ve Kurrâ-i Aşereden Ebû Ca'fer el-Karî; Kufe'de Kurrâ-i Seb'a'dan Âsım b. Behdele; Basra'da ise Yahya b. Ya'mer, Nasr b. Âsim ve Hasan-ı Basrî gibi meşhur müfessirlerden aldı. Ebû Amr b. Alâ'nın Kırâat senedi özellikle Ebû Amr b. Alâ, Mücahid b. Cebr, Said b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas, Übey b. Ka'b'dan bunlarda Hz. Peygamber'den almıştır. Basra'da Ebû Amr'ın kırâati benimsenmiş ve burada Basra kırâat imamı olarak kabul görmüştür."[61]

Ebû Amr'ın kendisinden "Yahya b. Mübarek el-Yezidî, Abdülvehhab b. Ata el-Haffâf, Abdülvaris b. Saîd el-Anberî, İshak b. Yûsuf el-Ezrak, Hârûn b. Mûsa el-A'ver, Şüca' b. Ebî Nasr, Hüseyin b. Ali el-Cu'fî, Ali b. Nasr el-Cehdamî arz ve sema aracılığıyla kırâat alırken, Sibeveyh, Îsâ b. Ömer el-Hemedanî ve Kurra-i Seb'a'dan Hamza b. Habib ez-Zeyyat da Ebû Amr'ın talebeleri arasında yer alarak kendisinden bazı kırâat vecihleri aktardılar. Ebû Amr'ın Kırâatini Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî ve Ebû Şuayb Salih b. Ziyad b. Abdullah es-Sûsî rivayetiyle intikal etmiştir."[62]

Ebû Amr yaşamının son zamanlarında Basra'da bulunmuş olmasına karşın bir nedenle gitmiş olduğu Kûfe'de hicri 154 yılında vefat etmiştir.

---

[59] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra,* s. 165-166; Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 97-101; Altıkulaç, *"Kunbul",* DİA, Ankara 2002, XXVI, 275.
[60] Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd. *Camiu'l-Beyan fi'l-Kıraati's-Sebi'l-Meşhura*, Ankara 1999, s. 40.
[61] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları,* s. 308.
[62] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 255-257.

"Ebû Amr'ın kıraati, meşhur iki râvisi Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Durî ve Ebû Şuayb Sâlih b. Ziyad b. Abdullah es-Susî aracılığıyla günümüze ulaşmıştır."[63] Ebû Amr'ın kırâatte remzi ج'dır.

1.7.3.1. Dûrî (1. Ravisi)

Ebû Amr'ın meşhur ilk râvisi olan Dûrî'nin tam adı "Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî'dir."[64] Bağdat'ta hicri 150 yılında doğmuştur. Nâfi'nin kırâatini İsmail b. Ca'fer el-Medenî'den; Ebû Amr'ın kırâatini Yahya b. Mübarek el-Yezîdî'den; Hamza kırâatini Süleym b. Îsâ'dan; Kisâî kırâatini ise kendisinden almıştır ve daha birçok meşhur kırâat müfessirinden okumuştur. Ebû Amr'dan yaş itibariyle okuma imkânı olmamasına rağmen bu alandaki güvenirliği ve üstünlüğünden dolayı, Ebû Amr'ın meşhur iki râvisinden biri olarak kabul edilmiştir. İlim öğrenmeye ve kırâat rivayetlerini toplamaya büyük hevesi olduğu için kırâat öğrenmek adına çok fazla yolculuk yapmıştır. Dûrî kaynakların çoğunun bildirdiğine göre çok uzun bir süre yaşadıktan sonra hicri 248 yılında Sâmerrâ şehrinde vefat etmiştir. Dûrî'nin Kırâatinin meşhur iki tariki Ebü'z-Za'râ ve İbn Farah'dır.[65] Dûrî'nin kırâatte remzi ط'dır.

1.7.3.2. Sûsî (2. Ravisi)

"Ebû Amr b. Alâ'nın meşhur ikinci râvisi olan Sûsî'nin tam adı Ebû Şuayb Salih b. Ziyad b. Abdullah es-Sûsî'dir. Hicri 173 yılında doğmuştur."[66] Güney İran'ın Ahvâz bölgesindeki Sûs şehrinden dolayı Sûsî olarak anılmaktadır. Sûsî'de, Dûrî gibi Ebû Amr'dan okuma imkânı olmamasına rağmen bu alandaki güvenirliği ve üstünlüğünden dolayı, Ebû Amr'ın meşhur iki râvisinden biri olarak kabul edilmiştir. Kırâati "Yahya b. Mübarek el-Yezîdî'den, Abdullah b. Nümeyr'den ve Süfyân b. Uyeyne'den almıştır. Sûsî hicri 261 yılında Rakka'da yaklaşık doksan yaşında vefat

---

[63] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 332-333.
[64] Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, s. 308.
[65] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra, s.* 255-257; Altıkulaç, *"Duri",* DİA**,** İstanbul 1994, X, 5-6.
[66] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 307.

etmiştir. Sûsî'nin kırâatinin meşhur iki tariki İbn Cerîr ve İbn Cumhûr'dur."[67] Sûsî'nin kırâatte remzi ى'dir.

1.7.4. İbn-i Âmir (ö.118/736)

"Kırâat imamlarının dördüncüsü olan İbn Amir'in asıl ismi Abdullah b. Âmir b. Yezîdel-Yahsubî'dir. Farklı künyeleri olmakla beraber bilinen en meşhur olan künyesi, Ebû İmrân'dır. Kaynakların bir kısmının aktardığına göre hicri 8'de, bir kısmına göre de hicri 21'de doğmuştur. İbn Âmir, dokuz yaşlarındayken Dımaşk'a gitmiştir ve hayatının sonuna kadar ise orda yaşadığı bilinmektedir."[68]

Tâbiûndan olan İbn Amir'in hocaları, Sahâbeden Mu'âz b. Cebel, Ebû'd-Derdâ ve Fedâle b. Ubeyd'dir.[69] Bazı sahâbelerden ise hadis rivayet etmiştir. Asıl kırâat hocası ise Hz. Osman'dan Kur'ân öğrenmiş olan Mugîre b. Ebî Şihâb el-Mahzûmî'dir. Kırâat senedi Mugîre b. Ebî Şihâb el-Mahzûmî, Hz. Osman b. Affân ve Hz. Peygamber şeklindedir.[70]

"İbn Amir'in talebelerinden Yahya b. Haris ez-Zimârî, Ca'fer b. Rebî'a, Said b. Abdulazîz, Ca'fer b. Yezîd ve kardeşi Abdurrahmân b. Âmir el-Yahsûbî kırâat ve hadis okumuştur. İbn Amir'in Kırâati Ebü'l-Velîd Hişâm b. Ammar es-Sülemî ed-Dimaşkî ve Ebû Amr Abdullah b. Ahmed b. Beşîr/Bişr b. Zekvân rivayetiyle intikal etmiştir. İbn Amir hicri 118 yılında Dımaşk'da vefat etmiştir."[71]

İbn Amir'in meşhur iki râvisi "Ebû'l-Velid Hişâm b. Ammar es-Sülemî ed-Dimaşkî ve Ebû Amr Abdullah b. Ahmed b. Bişr b. Zekvân'dır. Amir'in kırâatte remzi ك'dir."[72]

1.7.4.1. Hişâm (1. Ravisi)

"İbn Amir'in meşhur olan ilk râvisi Hişâm'ın tam adı Ebü'l-Velîd Hişâm b. Ammar es-Sülemî ed-Dimaşkî'dir."[73]

---

[67] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 332-333.
[68] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 333.
[69] Ziriklî, *el-A'lâm Kâmûsu Terâcim*, s. 166.
[70] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 333.
[71] Altıkulaç, *"İbn Âmir",* DİA, İstanbul 1998, XIX, 309.
[72] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 354.

Hişâm, Halife Mansûr döneminde hicri 153'de Şam'da doğmuştur. Babasının yönlendirmesi ve sunduğu imkânla ilim tahsil etmek için Hicaz'a gelmiştir. "Kırâat ilmini İbn Âmir'in talebesi olan Yahya b. Haris ez-Zimârî'den alan Irak b. Hâlid ve Eyyûb b. Temîm'den almıştır. Kendisinden de başkaları kırâat tahsil etmiştir. İbn Âmir'in kırâatini uzun yıllar Hişâm temsil etmiş ve yaymıştır. Hişâm b. Ammâr hicri 245 yılında Şam'da vefat etmiştir. Kırâatinin meşhur iki tarîki Hulvânî ve Dâcûnî olup tercihlerini İbn Cezerî nakletmektedir."[74] Hişam'ın kırâatte remzi ل'dır.

1.7.4.2. İbn Zekvan (2. Ravisi)

"İbn Âmir'in meşhur olan ikinci râvisi İbn Zekvân'ın tam adı Ebû Amr Abdullah b. Ahmed b. Beşîr/Bişr b. Zekvân'dır."[75] İbn Zekvân hicri 173 yılında Şam'da dünyaya gelmiştir. Kırâati Hişâm gibi Eyyûb b. Temîm'den okumuştur. Kisâî'den de kırâat okumuş olduğu ve kendisine Kur'ân-ı Kerîm'i birkaç kere hatmetmiş olduğu aktarılmıştır. Hişâm b. Ammâr'la beraber Şâm Emeviyye Câmiisinde imamlık görevi yapmıştır. Kırâat ilmindeki yetkinliği birçok müfessir tarafından aktarılmıştır. İbn Zekvân hicri 242 yılında görevli bulunduğu Şam'da vefat etmiştir. Kırâatinin meşhur iki tariki el-Ahfeş ve es-Sûrî'dir.[76] İbn Zekvan'ın kırâatte remzi م'dir.

1.7.5. Âsım (ö. 127/745)

Mütevatir kırâat imamlarından olan İmam Asım'ın asıl ismi, "Ebû Bekir Asım b. Ebi'n-Necud Behdele el-Esedi el-Kufi'dir".[77] Künyesi Ebû Bekr nisbesi ise el-Esedi ve el-Kufi'dir. Asım; Kûfelilerin bilgini, imamı ve seyyididir. Kûfe'de doğmuş ve hicri 127 yılında burada vefat etmiştir.[78] Âsım, sahabelerden Haris b. Hassan el-Bekrî ve Ebû Rimse Rifaa b. Yesribî'ye küçük yaşlarda kavuşmuş olmasından dolayı tâbiûndan kabul edilmiştir. Dili fasihti, çok güzel sesi ve okuyuşu vardı.

Ebû Abdirrahman es-Sülemî'den; Ali b. Ebî Tâlib'in kırâatini öğrenmiş ve bunu da râvisi Hafs'a, Zir b. Hubeyş el-Esedi'den de İbn Mes'ûd'un kırâatini öğrenmiş bunuda ikinci râvisi Ebû bekr Şu'be'ye öğretmiştir. Talebelerinden Hafs şu şekilde

---

[73] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 309.
[74] Altıkulaç, "*Hişam b. Ammar*", İstanbul 1998, XVIII, 151.
[75] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 308.
[76] Altıkulaç, "*İbn Zekvan*", DİA, İstanbul 1999, XX, 462.
[77] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 310.
[78] Dânî, *et-Teysîr fi'l-Kırââti's-Seb'a,* s. 6; Sarı, "*Âsim b. Behdele*", DİA, III, 475-476.

ifade eder: “Asım bana dedi ki, kırâatlerden sana okuttuklarım, benim Hz. Ali’den Ebû Abdurrahman es-Sülemiye intikal edeni okuduğum kırâattir.[79]

“Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş, Hafs b. Süleyman, Süleyman el-A'meş, Halil b. Ahmed, Kiraât-ı Seb'a imamlarından olan Ebû Amr b. Alâ ve Hamza b. Habîb ez-Zeyyât kendisinden bu ilimde faydalandı. Ebû Hanife ve Süfyan es-Sevri de kendisinden kırâat okumuştur.”[80]

“Âsım kırâatı her bölgeye yayılmış ve Müslümanların büyük kısmının okuduğu kırâat halini almıştır. Ondan ders alan çok sayıda talebesi vardı ve yoğunluktan dolayı yığılma olurdu. Talebeleri arasında üvey oğlu Hafs ile Ebû Bekir Şu'be kırâatinin kesintisiz bir şekilde sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir konuma sahiptir. İmam Azam Ebû Hanîfe’nin kırâati Âsım’dan aldığı rivayet edilmektedir. Gerek bu sebepten gerekse de bu kırâatte, birkaç kelime haricinde kural dışı okuyuşlarla; imâle, teshil, işmâm tarzı farklı uygulama içeren unsurların bulunması, kırâatin sadeliği ve senedinin sağlamlığı gibi nedenlerden ötürü, Âsım kırâati çoğunluk tarafından kabul görmüştür. İmam Asım’ın kırâati Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş el-Esedî ve Ebû Ömer Hafs b. Süleyman b. el-Muğîre el-Esedî rivayetiyle intikal etmiştir.”[81]

İmam Âsım’ın meşhur iki râvisi Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş el-Esed ve Ebû Ömer Hafs b. Süleyman b. el-Muğîre el-Esedî'dir. İmam Âsım’ın kırâatte remzi نْ’dur.

1.7.5.1. Ebû Bekir Şu’be (1. Ravisi)

İmam Âsım’ın meşhur olan ilk râvisi Şu'be’nin tam adı “Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş el-Esedî’dir. Ebû Bekir hicri 95’de doğmuş ve hicri 193’de Kûfe’de vefat etmiştir. Kırâat ilmini, sadece hocası İmam Âsım'dan almıştır.”[82]

“Hocası Âsım, Zir b. Hubeyş'ten aldığı kırâati Ebû Bekir b. Ayyâş'a aktardığından dolayı Ebû Bekir'in senedi şu şekildedir: Âsim b. Behdele, Zîr b. Hubeyş, Abdullah b. Mes'ûd ve Hz. Peygamber. Ebû Bekir Şu'be, ibâdete düşkünlüğü ve Kur'ân kırâatini sıklıkla tekrar etmesi, sünnete bağlılığı, açık sözlülüğü ve riyadan

[79] İbn’ül-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye fî Tabakati’l-Kurra,* s. 355.
[80] İbn’ül-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye fî Tabakati’l-Kurra,* s. 355.
[81] Dânî, *et-Teysîr fî’l-Kırââti’s-Seb’a,* s. 6.
[82] İbn’ül-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye fî Tabakati’l-Kurra,* s. 356.

hoşlanmayan bir kimse olarak bilinir. Ebû Bekir Şu'be'nin kırk yıl boyunca her gün bir hatim indirdiği rivayet edilmiş ve yaşamı boyunca toplam on sekiz bin hatim indirdiği de nakledilmiştir. Ebû Bekir Şu'be kırâatin yanı sıra hadis âlimi olarak bilinmektedir. Müslim haricindeki Kütüb-i Sitte müellifleri, onun rivayet ettiği hadislere de yer vermiştir. Ebû Bekir Şu'be'nin kırâatte remzi ص'dır."[83]

1.7.5.2. Hafs (2. Ravisi)

Kaynaklardan aktarılan bilgiye göre Hafs; İmam Âsım'ın kırâatteki meşhur ikinci râvisi olmasının yanı sıra üvey oğludur ve ondan yıllarca kırâat almıştır. Tam adı "Ebû Ömer Hafs b. Süleyman b. el-Muğîre el-Esedî'dir. Hafs hicri 90 yılında Kûfe'de doğdu ve hicri 180 yılında Kûfe'de vefat etti. Üvey babası İmam Âsım'ın terbiyesinde yetişmiştir. Kur'ân-ı okumayı ve kırâatleri ondan öğrenmiştir. Kur'ân-ı hocasına çok defa okumuştur."[84]

Âsım, Ebû Abdirrahman es-Sülemî'den aldığı kırâati onunda Hz. Ali ve Hz. Peygamber'den aldığı kırâati öğretmiştir. Bağdat ve Mekke'de bulunarak buralarda kırâat okutmuş ve Âsım'ın kırâatini en iyi şekilde temsil eden kişi olarak görülmüştür. Kırâatteki üstünlüğü ve güvenilirliği ile tanınmıştır. Kırâati Müslüman coğrafyasında çoğunluk tarafından kabul görmüş, okunmuş/okunmaktadır.

"Diğer râvi Ebû Bekir Şu'be b. Ayyaş ile aralarında 520 yerde ihtilaf olduğu fakat hocası Âsım ile yalnızca bir yerde ihtilaflarının bulunmaktadır. Hafs b. Süleyman'ın kırâatte remzi ع'dır."[85]

1.7.6. Hamza (ö.156/773)

İmam Hamza meşhur kırâat imamlarının altıncısıdır. Hamza'nın "tam adı Ebû Umâre Hamza b. Habîb b. Umâre ez-Zeyyât et-Teymî el-Kûfî'dir. Hicri 80 yılında doğmuş Kûde'de yaşamış ve hicri 156 yılında Hulvan'da vefat etmiştir. Yaşadığı yıllar itibariyle sahabelerden, Enes b. Mâlik'i görmüş fakat ondan kırâat okumamıştır."[86]

---

[83] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 356.
[84] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 356.
[85] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 357.
[86] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 314.

“Hamza kırâat ilmini Humrân b. A'yen, Muhammed b. Abdirrahman b. Ebî Leylâ, A'meş, Ebû İshak es-Sebîî ve Câ'fer es-Sâdık gibi hocalardan okumuş, özellikle Ebû Abdurrahman'a Kur'ân'ı dört kere okumuştur. Hamza b. Habîb'in Resûl-i Ekrem'e kadar erişen; A'meş ve Yahya b. Vessâb kanalıyla Alkame b. Kays, el-Esved b. Yezîd, Ubeyd b. Nüdâle el-Huzâî, Zirr b. Hubeyş ve Ebû Abdurrahman es-Sülemî’den ayrıca İbn Ebû Leyla, Humrân b. A’yen, Ebû İshâk es Sübey’î, Mansûr b. el_Mu’temir, Muğîre b. miksem ve Cafer es-Sâdık’tan; bunlar aracılığıyla da Ali b. Ebû Tâlip ve Abdullah b. Mes’ûd’dan, onlar da Hz. Peygamber’den almıştır.”[87]

“İmam Hamza’nın meşhur iki râvisi Halef b. Hişâm el-Bezzâr ve Ebû Îsâ Hallâd b. Hâlid es-Sayrafî eş-Şeybânî’dir. İmam Hamza’nın kırâatte ki remzi ise ف’dir.”[88]

1.7.6.1. Halef b. Hişam (1. Ravisi)

İmam Hamza’nın meşhur ilk râvisi Halef’in tam adı Halef b. Hişâm el-Bezzâr’dır. Hicri 150 yılında doğdu ve hicri 229 yılında Bağdat’ta vefat etti. İmam Hamza’nın ravisi olmakla beraber kırâat imamlarının onuncusu olarak geçmektedir. Halef hakkında daha geniş bilgiye kırâat imamı olarak onuncu sırada daha geniş bilgi verilecektir. Kırâatte remzi ض’dır.[89]

1.7.6.2. Ebû Îsâ Hallâd (2. Ravisi)

İmam Hamza’nın ikinci meşhur râvisi Hallâd’ın asıl ismi Ebû Îsâ Hallâd b. Hâlid es-Sayrafî eş-Şeybânî’dir. Hicri 119 ya da 130 yılllarında doğduğu ve hicri 220 yılında Kûfe'de vefat ettiği rivayet edilmektedir. “Süleym b. Îsâ, Hüseyin b. Ali el-Cu'fî, Muhammed b. Hasan er- Revvâsî'den ve daha başka kişilerden kırâat okumuştur. Kendisinden de birçok kimse kırâat okudu. Hamza'dan kırâat okumamış olmasına karşın onun kırâatini talebesinden alması ve en iyi şekilde temsil etmesinden dolayı onun iki râvisinden biri kabul edilmiştir. Hallâd Hallâd’ın kırâatinin tarîkleri,

[87] Dânî, *et-Teysîr fi’l-Kırââti’s-Seb’a,* s. 9.
[88] İbn’ül-Cezerî, *Ğayetü’n-Nihâye fi Tabakati’l-Kurra*, s. 358.
[89] Çetin, *Kur’an Okuma Esasları*, s. 314.

Muhammed İbnü'l-Heysem, Kasım b. Yezîd el-Vezzân ve et-Talhâ olmak üzere üç tanedir."[90] Hallad'ın kırâatte remzi ق'dır.

1.7.7. Kisaî (ö.189/805)

Kırâat imamlarının yedincisi olarak bilinen Kisâî'nin tam adı "Ebü'l-Hasen Ali b. Hamza el-Kisâî el-Kûfî'dir".[91] Ebû Abdullah künyesiyle ve Benî Esed'in mevlâsı olduğundan dolayı Esedî nisbesiyle de anılmıştır. Kitaplarda Kisâî diye meşhur olmasının nedeni anlatılırken farklı rivayetler vardır. Genel kabul onun aba giymesiyle alakalıdır.

"Kisâî hicri 119 yılında Kûfe'de ya da bir rivayette Bağdat'a yakın bir yerde dünyaya gelmiş ve İran asıllı olduğu, hicri 189 yılında da Rey'in Renbûye köyünde vefat ettiği bilinmektedir. Kırâat ilminin yanı sıra Arap dili ve edebiyatında ve şiirde uzmandı. Güzel ahlak sahibi ve cömert bir insan olduğu bilinmektedir."[92]

Kırâat ilmini "Hamza b. Habîb ez-Zeyyât, Îsâ b. Ömer el-Hemedânî, Muhammed b. Ebî Leylâ, Ebû Bekir b. Ayyâş'tan almıştır. Hamza'dan dört hatim indirmiştir. Kisâî Kırâat ilmini Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'tan almış olsa da 300 yerde ona muhalefet etmiştir. Bir isnadı Hamza b. Habîb'ten sonra Hamza'nın ki gibidir. Ayrıca Muhammed b. Ebî Leylâ (ö.148/805) ve Ebû Hayve Şüreyh b. Yezîd (ö.203/818) yoluyla Resûlullah'a erişen iki isnadı daha vardır. Kisâî, Hamza'dan sonra Kûfe'nin kırâat imamı olmuştur."[93]

"Kendisinin de kırâat ilminde; İsmail b. Medân, Îsâ b. Süleyman el-Hicâzî, Yahya b.Ziyâd el-Ferrâ, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, Muhammed b. Kudâme ve daha birçok talebesi olmuştur. Kisai'nin meşhur iki râvisi Ebü'l-Hâris Leys b. Hâlid el-Mervezî ve Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî'dir. Kisai'nin kırâatte remzi ر'dır."[94]

---

[90] Altıkulaç, "*Hallâd b. Hâlid*", DİA, İstanbul 1997, XV, 381.
[91] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları,* s. 314.
[92] Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, s. 315.
[93] Dânî, *et-Teysîr fi'l-Kırââti's-Seb'a,* s. 9.
[94] Dânî, *et-Teysîr fi'l-Kırââti's-Seb'a,* s. 10.

1.7.7.1. Ebü'l-Hâris (1. Ravisi)

"Kırâati arz yoluyla Kisâî'den öğrenen Ebü'l-Hâris'in tam adı Ebü'l-Hâris Leys b. Hâlid el-Mervezî'dir. Seleme b. Âsim, Muhammed b. Yahya el- Kisâî, Fadl b. Şâzân ve Ya'kûb b. Ahmed et-Türkmânî de kendisinden kırâat okumuştur. Ebû'l Hâris'in, yedi kırâati ve râvilerini tasnif eden eserler içerisinde Kisâî'nin iki râvisinden biri olarak anılmasının nedeni Kisâî'nin kırâatini iyi temsil etmiş olmasındandır. Ebü'l-Hâris'in talebeleri Muhammed b. Yahya ve Seleme b. Âsim ayrıca onun kırâatinin tarîkleridir."[95] Kırâatte remzi س'dir.

1.7.7.2. Hafs ed-Duri (2. Ravisi)

Hem Kisâî'nin ikinci râvisi hem de Ebû Amr b. Alâ'nın meşhur ilk râvisi olan Ebû Ömer Hafs b. Ömer ed-Dûrî'den daha önce bahsetmiştik. Kisâî'nin kırâatini bizzat kendisinden almış ve rivayet etmiştir. İbn Mâce'nin *Sünen*'inde onun rivayet ettiği hadisler de yer almaktadır. Dûrî'nin kırâatte remzi ت'dir.[96]

1.7.8. Ebû Ca'fer (ö.132/749)

"Kırâat imamlarının sekizincisi olan Ebû Ca'fer'in tam adı Yezid b. el-Ka'ka'dır. Maruf ve meşhur olduğundan dolayı künyesi Ebû Ca'fer'dir. Mahzûm kabilesinden Abdullah b. Ayyaş b. Ebi Rabi'a'nın azatlısı olması hasebiyle el-Mahzûmî, doğduğu ve yaşadığı şehire nisbetle de el-Medeni denmiştir. Kitaplarda Ebû Ca'fer'in doğumu ile ilgili bilgi bulunmamakta olup hicri 130 yılında 90 üzeri yaşlarda Medine'de vefat etmiştir. Ebû Ca'fer, ibadete düşkünlüğü, sâlih oluşu, hayırseverliği ve güzel Kur'an okumasıyla tanınan biriydi."[97]

"Abdullah b. Ayyâş'ın azatlısıdır. Kırâati Ebû Hureyre'den, efendisi Abdullah b. Ayyaş ve Abdullah b. Abbâs'dan okumuştur. Kırâat isnadı Abdullah b. Ayyaş, Abdullah b. Abbas, Ebû Hureyre, Ubeyy b. Ka'b ve Hz. Peygamber, ayrıca Abdullah b. Abbas, Zeyd b. Sâbit, Hz. Peygamber şeklinde iki koldandır. Uzun yıllarca

---

[95] Altıkulaç, "*Hafs b. Süleyman*", DİA, İstanbul 1997, XV, 118-119.
[96] Dânî, *et-Teysîr fi'l-Kırââti's-Seb'a,* s. 11.
[97] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları,* s. 316.

Mescid-i Nebevi de Kur'ân dersleri vermiş olmasından dolayı Medine kırâat imamı olarak bilinmektedir."[98]

"Kendisinden ise Nâfî, Ebû Amr b. Alâ ve Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem kırâat okumuş, İmam Mâlik ve başka kişilerde hadis dersi almışlardır. Ebû Ca'fer el-Kârî'nin kırâatini meşhur iki râvisi İbn Verdân ile İbn Cemmâz, gelecek nesillere aktarmıştır."[99] Ebû Ca'fer'in kırâatte remzi جع'dir.

1.7.8.1. İbn Verdân (1. Ravisi)

"Ebû Ca'fer'in meşhur râvilerinden ilki olan İbn Verdân'ın tam adı Ebü'l-Hâris Îsa b. Verdân el-Medeni'dir. Aslen Medine'li olan Verdân hicri 160 yılında vefat etmiştir. Kırâati Ebû Ca'fer el-Kârî, Şeybe b. Nisâh ve Nâfı'den arz yoluyla aldı. Kendisinden de Kâlûn, Vakidî ve İsmail b. Ca'fer el-Ensârî kırâat okudu. Ebû Ca'fer'in kırâati, kırâate dair telif edilen ilk dönem eserlerinden beri nakledilmiştir. Ebû Ca'fer'in Kırâatinin tarikleri el-Fadl b. Şâzân ve Hibetullah b. Ca'fer'dir."[100] İbn Verdân'in kırâatte remzi عى'dir.

1.7.8.2. İbn Cemmâz (2. Ravisi)

"Ebû Ca'fer'in meşhur olan ikinci râvisi İbn Cemmâz'ın tam adı Ebü'r-Rebî' Süleyman b. Müslim b. Cemmâz ez-Zührî'dir. Hicri 170 yılından sonra vefat ettiği bilinmektedir. Ebû Ca'fer, Nâfi ve Şeybe gibi ünlü kişilerden okumuştur. Kırâatini doğrudan Ebû Ca'fer'den almış ve rivayet etmiştir."[101] Hocalarının kırâatini okutmuş fakat en çok Ebû Ca'fer el-Kârî'nin okuyuşunu kendisine yakın bulmuştur. "İbn Cemmâz'ın kırâat tarikleri Ebû Eyyûb el-Hâşimî ve ed-Dûrî İbn Cemmâz'dır."[102] İbn Cemmâz'ın kırâatte remzi جم'dir.

---

[98] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları,* s. 317.
[99] Altıkulaç, "*Ebû Ca'fer el-Kârî*", DİA, X, İstanbul 1994, 116.
[100] Altıkulaç,"*İbn Verdân*", DİA, XX, İstanbul 1999, 445.
[101] Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri,* s. 317.
[102] Altıkulaç, "*İbn Cemmaz*", DİA, XIX, İstanbul 1999, s. 395-396.

1.7.9. Ya'kub el-Hadrami (ö.205/821)

"Kırâat imamlarının dokuzuncusu olarak geçen Ya'kub el-Hadrami'nin asıl adı "Ebû Muhammed Ya'kûb b. İshak b. Zeyd el- Hadramî el-Basrî'dir". Hadramîlerin kölesi olduğu için el-Hadramî lâkâbı ile anılmıştır."[103]

"Ya'kub el-Hadrami hicri 117 yılında Basra'da dünyaya gelmiştir. İlim hayatına çok küçük yaşlarda başlayan İmam Ya'kub Basra'da yaşamını sürdürdü ve 88 yaşında aynı yerde vefat etti. Ya'kub el-Hadrami'nin hocaları arasında Selâm et-Tavîl, Mehdî b. Meymûn, Ebû'l-Eşheb el-Utâridî, Şihâb b. Şernefe, Mesleme b. Muhârib, Ismet b. Urve, Yûnus b. Ubeyd, Kisâî, Hamza ve Ebû Amr'dır."[104] Basra kırâat imamlığı, Ebû Amr b. Alâ'dan sonra İmam Ya'kub'a geçmiştir. Hz. Ömer, İbn Mes'ud, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Übey b. Ka'b yollarıyla ayrı ayrı Hz. Peygamber'e erişen isnatları bulunmaktadır.

Kendisinden de Ebû Hatim es-Sicistânî, Ebû Ömer ed-Dûrî, el-Velîd b. Hassan, Ahmed b. Abdülhâkk el-Mekfiûf ve başkaları kırâat okumuştur.

Kırâatinin meşhur iki râvisi, Muhammed b. Mütevekkil el-Basrî Ruveys ve Ebü'l-Hasen Ravh b. Abdülmü'min el-Basrî'dir. Yakub el-Hadrami'nin kırâatta remzi يع'dır.

1.7.9.1. Ruveys (1. Ravisi)

"Ya'kub el-Hadrami'nin meşhur râvilerinden ilki olan Rüveys'in tam adı Ebû Abdullâh Muhammed b. el-Mütevekkil b. Abdurrahmân el-Lü'lüî el-Basrî'dir. Hicri 238 yılında Basra'da vefat etmiştir. Kırâati arz yoluyla hocası Ya'kûb'dan aldı. Bu alanda uzman ve güvenilir bir kişiydi. Kırâatini doğrudan Ya'kûb'dan alıp rivayet etmiştir."[105] Kendisinden de Muhammed b. Hârûn el-Buhârî et-Temmâr, Ebû Abdillah ez-Zübeyrî ve başka kişiler kırâat okumuştur. Tek tarîki et-Temmâr olup onun aracılığıyla dört tariki daha bulunmaktadır. Ruveys'in kırâatte remzi يس'dir.

---

[103] Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 317.
[104] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra*, s. 386.
[105] Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, s. 318.

1.7.9.2. Ravh (2. Ravisi)

"Ya'kub el-Hadrami'nin meşhur râvilerinden ikincisi olan Ravh'ın tam adı Ebü'l Hasen Ravh b. Abdülmü'min el-Hüzelî el-Basrî'dir. Basralı olup hicri 234 ya da 235 yıllarında vefat ettiği rivayet edilmektedir. İmam Ya'kub'un önde gelen talebelerindendir ve onda okumuştur. Kırâatını doğrudan Ya'kûb'dan alıp rivayet etmiştir. Ebû Avâne, Hammâd b. Zeyd ve Ca'fer b. Süleyman ed-Dabî'den kırâat okudu. Kendisinden de Ahmed b. Yezîd el- Hulvânî, Ebû't-Tîb b. Hamdan, Ebû Bekir Muhammed b. Vüheyb es-Sakati ve Ahmed b. Yahya kırâat almıştır. Ravh'ın kırâatte tarikleri İbn Vehb ve ez-Zübeyrî 'dir."[106] Ravh'ın kırâatte remzi حه'dır.

1.7.10. Halef b. Hişâm (ö.229/844)

"Kırâat imamlarının onuncusu olarak geçen Hişâm'ın asıl adı Ebû Muhammed Halef b. Hişâm b. Sa'leb el-Esedî el-Bağdâdî el-Bezzâr'dır. Hicri 150'de doğdu ve hicri 229'da Bağdat'ta vefat etti. Küçük yaşlarda kırâat eğitimine başlayan Hişâm Bağdat ve Kûfe'de eğitimini tamamlamıştır. Aslen Vâsıfla Cebbül arasındaki Femüssılh'tan olduğundan dolayı Sılhî, Bağdat'a yerleşmesinden dolayı ise Bağdadî nisbesiyle tanınmaktadır."[107]

"Halef b. Hişâm kırâatini Süleym b. Âsâ'dan, Âsim b. Behdele kırâatini Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Halife el-A'şâ ve Yahya b. Âdem'den ve Nâfi Kırâatini İshak b. Müseyyebî'den almıştır. Kırâat isnadı Hamza b. Habîb, Âsim b. Behdele ve Nâfi'nin talebeleri aracılığıyla ve bunlar aracılığıyla Hz. Peygamber'e ulaşmasından diğer imamların isnadlarından daha uzundur. Kendisinden ise Ebü'l-Hasan el-Hulvânî, İdris b. Abdülkerim el-Haddâd, Muhammed b.Yahya el-Kisâî ve Seleme b. Asım semâ ve arz yoluyla kırâat almışlardır. Halef b. Hişam'ın kırâati meşhur iki râvisi olan İshak b. İbrahim el-Verrâk el-Mervezî el-Bağdâdî ve Ebü'l-Hasen İdris b. Abdilkerim el-Bağdâdî el-Haddâd rivayetiyle intikal etmiştir. Halef b. Hişam'ın kırâatte remzi خل'dir."[108]

---

[106] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra,* s. 285.
[107] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra,* s. 272-274.
[108] İbn'ül-Cezerî, *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra,* s. 274.

1.7.10.1. İshak (1. Ravisi)

"Halef b. Hişam'ın meşhur ilk râvisi olan İshak'ın tam adı Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrahim b. Osman el-Verrâk el-Mervezî el-Bağdâdî'dir. Hicri 286 yılında vefat etmiştir. Kırâati doğrudan İmam Halef'ten almış aynı zamanda el-Verrâk ve Velîd b. Müslim'den kırâat okumuştur. Kırâat alanında uzman ve güvenilir olduğundan kırâat kaynaklarında Halef'in iki râvisinden biri olarak geçmektedir. İshâk'ın kırâatinin tarîkleri Muhammed b. İshâk, el-Burzâtî ve İbn Ebû Ömer'dir. İshak'ın kırâatte remzi سح'dir."[109]

1.7.10.2. İdris (2. Ravisi)

"Halef b. Hişâm'ın meşhur ikinci râvisi olan İdris'in tam adı Ebü'l-Hasen İdris b. Abdilkerim el-Bağdâdî el-Haddâd'tır. Hicri 199 yılında muhtemelen Bağdat'ta doğan İdris hicri 292 yılında yine doğduğu şehir olan Bağdat'ta vefat etti. Kırâati Halef'ten ve Muhammed b. Habîb eş-Şemûnî'den alan İdris; İbn Mücâhid, İbrahim b. el-Hüseyin eş-Şattî, Ahmed b. Osman b. Bûyân, İbn Şenebûz, Ebû Bekir b. Miksem'ine hocalık yapmıştır. İdris hem Halef kırâatinin iki râvisinden biri hemde Hamza kırâatinin Halef rivâyetinin tarîkı olarak tercih edilmiştir. Dindar ve güvenilir bir kişi olan İdris, kırâatin yanı sıra hadis konusunda da âlimdir. İdris'in kırâatinin iki tariki Şattî ve İbn Bûyân'dır. İdris'in kırâatte remzi سه'dir."[110]

[109] İbnü'l Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 150-152.
[110] İbnü'l Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 150-152.

II. BÖLÜM

İBRAHİM SÛRESİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARI

2.1. İbrâhim Sûresi

2.1.1. Hakkında

İbrahim Sûresi, El-Hasen, Cabir ve İkrime'ye göre bütünüyle Mekki'dir. İbn Abbas ve Katade'ye göre ise 28-30. ayetler hariç Mekki bir sûre olup, 52 ayetten müteşekkil ve Kur'an'da 14. sûredir. İniş sırasına göre Hz. Osman Mushafı'nda 72. sûredir. Kur'an'da "elif-lâm-râ" diye başlayan beş sûrenin beşincisidir. Fâsılaları " أ، ب، د، ر، ص، ظ، ل، م، ن" harfleridir. Sûrenin ismi hakkında kaynaklarda sahih bir rivayet olmasada 35-41. ayetler arasında Hz. İbrahim'in duası anıldığından sûreye İbrahim Sûresi adı verildiği söylenmiştir. İbrahim ismi köken olarak İbranice'dir. İbranice'deki anlamı ise "Milletlerin Babası" demektir. Kur'an'daki "Millet-i İbrahim" lafzı "İbrahim" adının anlamına vurgu yapmaktadır.[111]

2.1.2. Nuzülü

Enbiya Sûresi'nden sonra, Şuara Sûresi'nden önce nazil olduğu rivayet edilen İbrahim Sûresi nuzül sıralamasına göre 70. sûre, Kuran'da ise 14. sûredir. Ayet sayısı hakkında Medine ekolü 54, Şam ekolü 55, Basra ekolü 51, Kufe ekolü 52 ayet olduğunu söyler.[112]

2.1.3. Konusu

Sûrede Peygamberin vazifelerine, küfür ehline, geçmiş kavimlerin peygamberlerine karşı tutumlarına, Kur'an'ın indirilmesindeki hikmetlere, inkârcıların karşılaşacakları durumlara, Hz. İbrahim'in hayatına, hesap günü yaşanılacaklara, verilen nimetlere şükür etmeye, Allah'ın varlığına, birliğine dair konulara değinilmektedir.

---

[111] Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin. (2011). *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*. Yenigün Matbaacılık, 12. bs. Ankara, s. 274.

[112] Fahreddin Râzi, *et-Tefsîru'l-Kebîr,* Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Tahran, XIV, 151; Sâbûnî, *Safvetüt Tefasir*, III, 288.

2.1.4. İbrahim Sûresindeki Kırâat Faklılıkları ve Tefsire Etkisi

2.1.4.1. İbrâhim sûresi 2. ayet

اَللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾

Meali

"Bu Kur'an, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, mutlak güç sahibi ve övgüye lâyık, göklerdeki ve yerdeki her şey kendisine ait olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır. Şiddetli azaptan dolayı vay kâfirlerin hâline." [113]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet üç farklı şekilde okunmuştur. Üç okuyuşta da lafız fail veznindedir.

- Birinci kırâate göre Nâfî, İbn Âmir ve Ebû Câfer "Allâh'u" (اَللّٰهُ) şeklinde ism-i celâli vasıl ve vakıfta merfu okudular.
- İkinci kırâate göre Yakub'un birinci ravisi Ruveys, ibtida halinde "Allâh'u" (اَللّٰهُ) şeklinde merfu, vasıl halinde "Allâh'i" (اَللّٰهِ) şeklinde mecrur okudu ism-i celâli.
- Üçüncü kırâate göre ise diğer tüm kırâat imamları "Allâh'i" (اَللّٰهِ) şeklinde ism-i celâli mecrur okudular.[114]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâate göre Allah ism-i celâlini merfu okuyan Nâfî, İbn Âmir ve Ebû Câfer "Allah" (اَللّٰهُ) kelimesini mübteda kabul ederek merfu "ki" (الَّذِي) kelimesini de onun haberi olarak okumuşlardır. Bu da anlam olarak "Allah göklerde…. kendisinin olandır" demektir. [115] Diğer bir görüşe göre ise Allah lafzını haber, mübtedası olan "hüve"yi (هُوَ) hazf olunmuş kabul edenler için, haber merfu olacağından Allah lafzını merfu okumuşlardır.[116] Bu okuyuşa göre "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi kendisinin olan Allah herşeye kadirdir" anlamına gelir.

---

[113] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 274.
[114] Kâdî, *Büdüru'z-Zahira fi'l- Kırâati'l Aşerati'l-Mütevâtira*, s. 169.
[115] Kurtubî, *el-câmi'li Ahkâm'il-Kur'an*, s. 103.
[116] İbn Âşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, III, 182.

- İkinci kırâat olan Yakûb'un ravisi Ruveys'in kırâatine göre "el-Hamid" (الْحَمِيدِ) üzerine vakfedeceği zaman Allah lafzını merfu, vasledeceği zaman Allah lafzını sıfat olarak mecrur okur.[117]
- Üçüncü kırâate göre Allah ism-i celâlini "Allah'i" (اَللهِ) şeklinde mecrur okuyanlar için bir önceki ayette geçen "el-Aziz'il Hamîd" (الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ) lafzının atf-ı beyanı olmasından kaynaklıdır.[118] Bu görüşte olanlar Allah kelimesini özel isim yerine müştak (türemiş) isim olarak almışlardır.[119] Oysa "müştak" isim "müştagun minhe" de ihtiyaç duyar. O yüzden Allah lafzını türemiş bir lafız düşünürsek şayet bir de müştagun minhi varmış gibi anlaşılabilirdi ki o zaman bu mefhum, mefhum olarak müşterekliğe engel bir hal ihtiva etmeyen külli bir mefhum olurdu. Bu şekilde mecrur okunduğunda "Aziz ve Hâkim olan Allah, göklerde ve yerde olanların sahibidir" anlamı çıkmaktadır.[120]

2.1.4.2. İbrâhim sûresi 18. ayet

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ **الرِّيحُ** فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

Meali

"Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların işleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. (Dünyada) kazandıkları hiçbir şeyin (ahirette) yararını görmezler. İşte bu, derin sapıklıktır." [121]

Kırâat Farklılığı

Bu ayette geçen isim iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Nâfî ve Ebû Câfer "riyâh" (الرِّياحُ) şeklinde "rüzgar (rahmet rüzgarı)" anlamında çoğul okudular.

---

[117] Dimyâti, *İthâfü Fudalâi'l-Beşer fi'l-Kırââti'l-Erba'a 'Aşer,* s. 341.
[118] Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't Tenzîl ve' Uyûni'l-Akâvîl fi Vücûhi't-Te'vîl,* IV, 544.
[119] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an,* XIII, 22.
[120] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr,* XX, 77.
[121] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 276.

- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "rîh" (الرِّيحُ) şeklinde "rüzgâr (azap rüzgârı)" anlamında tekil okudular.[122]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan "riyâh" (الرِّياحُ) şeklinde çoğul okuyanlara göre rüzgârın esme olayı, güne isnat edilmiştir. Yani mahşer gününü kastederek "rüzgârlı (fırtınalı) gün" anlamı içermektedir. "riyâh" (الرِّياحُ) kelimesi her taraftan, bütün cihetten esen rüzgâr anlamı da içerir. Genel olarak bu kırâat, kâfirler Allah'a ortak koştukları için o gün her taraftan esen şiddetli bir rüzgârla amellerinin zayi olacağına, dünyada yaptıkları iyiliklerin bile mükâfatından bir şey elde edemeyeceklerine vurgu yapar.
- İkinci kırâate göre "rîh" (الرِّيحُ) kelimesi cins isimdir ve tekildir ve anlam olarak bütün rüzgârların geneline verilen addır. Kapsamı geniş ve telaffuzu daha kolay olduğu için diğer kırâat imamlarınca tercih edilen bir okuyuştur.[123]

2.1.4.3. İbrâhim sûresi 19. ayet

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ **خَلَقَ** السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۗ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍۙ ﴿١٩﴾

Meali

"Allah'ın, gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yarattığını görmedin mi? Dilerse sizi giderir ve yeni bir halk getirir."[124]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Hamza, Kisâi ve Halef'ül-Âşir "hâlik" (خَالِقْ) şeklinde "yaratan" anlamında fail vezninde sıfat-ı müşebbehe olarak merfu okudular.
- İkinci kırâat göre diğer kırâat imamları ise "haleka" (خَلَقَ) şeklinde "yaratılan" anlamında "elif"siz "nasara" vezninde fiil olarak okudular.[125]

---

[122] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 223.
[123] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an,* XIII, 197.
[124] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 276.

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan "hâlik" (خَالِقْ) şeklindeki okuyuşa göre "Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yaratan olduğunu görmedin mi ?" anlamında hem övgü, hem de fail anlamı içerir.
- İkinci kırâat olan "haleka" (خَلَقَ) şeklinde okuyanların kırâatine göre ise "Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi?" anlamında, mazi vezninde, yaratmanın daha önce yapıldığı, yaratma işin bittiği anlamı taşımaktadır.[126]

2.1.4.4. İbrâhim sûresi 22. ayet

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ اِنَّ اللهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ۖ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّا اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ فَلَا تَلُوْمُوْنِي وَلُوْمُوْا اَنْفُسَكُمْ ۖ مَا اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا اَنْتُمْ **بِمُصْرِخِيَّ** ۖ اِنِّي كَفَرْتُ بِمَا اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ۗ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٢﴾

Meali

"İş bitirilince şeytan da diyecek ki: "Şüphesiz Allah, size gerçek olanı söz verdi. Ben de size söz verdim ama yalancı çıktım. Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu. Ben sadece sizi çağırdım, siz de hemen bana geliverdiniz. O hâlde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Şüphesiz ben, daha önce sizin, beni Allah'a ortak koşmanızı kabul etmemiştim. Şüphesiz, zalimlere elem dolu bir azap vardır."[127]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Hamza "bimüsrihiyyi" (بِمُصْرِخِيِّ) şeklinde, ism-i fail olarak "çağıran" anlamında kelimenin sonundaki "ye"nin (ي) kesresi ile okumuştur.

---

[125] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 298
[126] Fâdıl Salih, *es-Semmeniyyi et-Ta'biru'l Kur'an-i*, s. 22; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 548; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an*, XIII, 198.
[127] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 276.

- İkinci kıraâte göre diğer tüm kıraât imamları "bimüsrihiyye" (بِمُصْرِخِيَّ) şeklinde "çağıranlar" anlamında kelimenin sonundaki "ye"nin (ي) fethası ile yine ism-i fail olarak okumuşlardır.[128]

Kıraât Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kıraâte göre "bimüsrihiyyi" (بِمُصْرِخِيِّ) şeklinde okuyan Hamza'nın kıraâtine göre kelimenin aslı "bimüsrihiniye" (بِمُصْرِخِينِي) dir. "bana yardım edemiyorsunuz" anlamı içerir. Ayrıca kelimenin aslında olan "bimüsrihiyyeyi" (بِمُصْرِخِيَّيِ) ifadesinde üç tane "ye"(ي) olması ağır olacağı için sondaki hazfedilmiş meksur "ye"(ي) 'ye atfen kesreli okumuşlardır.[129]
- İkinci kıraât olan diğer kıraât imamlarının okuyuşuna göre ayetin manasında kastedilen, şeytanın "ne ben size yardım edebilirim (yardımınıza koşabilirim) ne de siz beni kurtarabilirsiniz (bana yardıma gelebilirsiniz)" sözlerindeki "bimüsrihiyye" (بِمُصْرِخِيَّ) kelimesiyle aynı kökten gelen mastar veznindeki "es-surâh" (الصُّرَاخْ) kelimesi, "hem yardım isteyenin sesi, hemde yardıma koşanın sesi" anlamı içerir.[130]

Ferrâ bu hususta Hamza'nın kıraâtini eleştirmiş, bu okuyuşun bir yanılsama olduğunu söylemiştir. Hamza'nın kıraâtinde "be" (بِ) harfi cer'inin kelimenin tamamını cer ettiğini sanarak kesreli okuğunu ancak mütekellim "ye"sinin (ي) ifadenin aslından olmadığını söylemiştir.[131]

İkinci kıraât olan "bimüsrihiyye" (بِمُصْرِخِيَّ) şeklinde kelimeyi fethalı okuyanlar, söz konusu kelimeye izafet "ye"si (ي) takdir edilmiş gibi kabul ettiklerinden ve izafet sebebiyle gelen harf de fetha ile harekelenmesi gerektiğinden, buna ilaveten telafüz olarak fetha daha hafif ve kolay olduğu için kelimeyi fethalı okumuşlardır.[132]

2.1.4.5. İbrâhim sûresi 25. ayet

تُؤْتِي **أُكُلَهَا** كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ اللهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

---

[128] Kâdî, *Büdüru'z-Zahira fi'l- Kırâati'l Aşerati'l-Mütevâtira, s.* 171.
[129] Tebrîzî, *el-Mülahhas fi İrabi'l-Kur'an,* s. 101; Zemahşerî, *el-Keşşâf,* IV, 550.
[130] El-Kurtubî Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed Ebû Bekr, *el-Câmi' li Ahkâmi'l- Kur'an,* Müessesetü'r-Risâle, s. 129-130.
[131] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr,* XX, 117.
[132] Âlûsî, *Rûḥu'l-meʿânî fi tefsîri'l-Ḳurʾâni'l-ʿaẓîm ve's-sebʿi'l-meṯânî,* s. 210; Zemahşerî, *el-Keşşâf,* IV, 550.

Meali

"Bu ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir."[133]

Kırâat Farklılığı

Bu ayette geçen kırâat farklılığı bulunan isim, cemi (çoğul) olarak iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Nâfî, İbn Kesîr ve Ebû Amr kelimeyi "kef"in (كُ) sükûnu ile okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "kef" (كُ) harfinin dammesi ile okumuşlardır. Her iki kırâate göre de kelime "yiyecekler" anlamına gelmektedir.[134]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan "üklühê" (أُكْلَهَا) ve ikinci kırâat olan"ükülühê" (أُكُلَهَا) gibi farklı okuyuşlar farklı yemekler gibi çeşit bildiren anlamlara işaret etmektedir. En doğrusunu Allah bilir.[135]

2.1.4.6. İbrâhim sûresi 30. ayet

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَاداً **لِيُضِلُّوا** عَنْ سَبِيلِهٖ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

Meali

"Allah'ın yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. De ki: 'Bir süre daha faydalanın. Çünkü varışınız ateşedir."

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur. Her iki kırâatte de kelime fiil-i muzari vezninde ve lâm-ı tâlil ile okunmuştur.

---

[133] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 277.
[134] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 216.
[135] Ebû Tâlib, *el-Keşf an Vücûhi'l-Kırâ'âti's-Sebʿa ve İlelihâ ve Hucecihâ*, I, 314.

- Birinci kırâate göre İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakub'un birinci ravisi Ruveys "liyedillû" (لِيَضِلُّوا) şeklinde "ye" (ي) harfinin fethası ile "saptırmak için" anlamında okumuşlardır.
- İkinci kırâate göre diğer tüm kırâat imamları ise "ye" (ي) harfinin dammesiyle "liyüdillû" (لِيُضِلُّوا) şeklinde "sapıtmak için" anlamında okumuşlardır.[136]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakub'un birinci ravisi Ruveys ayette geçen "li yüdillû" (لِيُضِلُّوا) ibaresini "ye" (ي) harfinin fethası ile "liyadillû" (لِيَضِلُّوا) yani "Onlar Allah'ın yolundan saptırmak için eşler koştular" anlamına gelecek şekilde okumuştur.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "ye" (ي) harfinin dammesi ile "liyüdillû" (لِيُضِلُّوا) şeklinde yani "Onlar Allah'ın yolundan sapmaları için O'na eşler koştular" anlamında okumuşlardır.[137]

2.1.4.7. İbrâhim sûresi 31. ayet

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِراًّ وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ **لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ** ﴿٣١﴾

Meali

"İnanan kullarıma söyle, namazı dosdoğru kılsınlar, hiçbir alışveriş ve dostluğun bulunmadığı bir gün gelmeden önce kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda gizlice ve açıktan harcasınlar."[138]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakûb "lê bey'a fihi velê hilêl" (لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خِلَالَ) şeklinde iki ismide tenvinsiz ve nasb haliyle okumuşlardır.

[136] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 299.
[137] Kurtubî, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 142.
[138] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 278.

- İkinci kırâate göre ise diğer kırâat imamları "lê bey'a fihi velê hilêl" (لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ) şeklinde iki isminde ref haliyle okumuşlardır.

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Her iki kırâatin de sahih olduğu ancak ikinci kırâatin yani dammeli kırâatin daha güçlü olduğunu söyler İbni Âşur. Çünkü birinci kırâat olan İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakûb'un kırâati hariç dammeli okuyanlara göre bu kırâat kıyamet günü hiçbir alışverişin olmadığına işaret etmesi bakımından daha kapsayıcıdır.[139]

2.1.4.8. İbrâhim sûresi 37. ayet

رَبَّنَا اِنِّي اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِۙ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ **اَفْـِٔدَةً** مِنَ النَّاسِ تَهْوِي اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

Meali

"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler."[140]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn-i Âmir'in birinci ravisi Hişam "ef'ideten" (اَفْـِٔدَةً) kelimesini, "efîydeten" (اَفْـِٔيْدَةً) şeklinde "hemze"den (ء) sonra "ye" (ي) ilave ederek (hulufle) okumuştur.
- İkinci kırâate göre ise diğer kırâat imamları "ef'ideten" (اَفْـِٔدَةً) şeklinde okumuştur. Her iki kırâate göre de kelime cemi (çoğul) veznindedir.[141]

---

[139] İbn Âşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, III, 234.
[140] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 278.
[141] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 299-300

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan "ef'îydeten" (اَفْئِيْدَةً) şeklinde okuyan İbn-i Âmir'in birinci ravisi Hişam'ın kırâatine göre kelimenin telaffuzunda hafiflik, yani kolay okunuş sağlanması, hem de ziyade harf ziyade mana ifade etmesidir.
- İkinci kırâate olan "ef'ideten" (اَفْئِدَةً) şeklinde okuyanlara göre ise ayetin mealinde "insanların gönüllerini onlara meylettir" anlamında "ef'ideten" (اَفْئِدَةً) (تَهْوِي اِلَيْهِمْ/tehvii ileyhim) derken meylin daha şevkle olmasını ifade etmesi babından kelimede ziyadelik olmaması, daha kuvvetli mana verdiği görüşü hakimdir.[142]

2.1.4.9. İbrâhim sûresi 42. ayet

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللهَ غَافِلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

Meali

"Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah, onları ancak gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor."[143]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur. Her iki kırâatte fiil-i muzari bi nun-i tevkid olarak, "zannetmeyin" manasında okunmuştur.

- Birinci kırâat olan Âsım, İbn Âmir, Hamza ve Ebû Câfer "وَلَا تَحْسَبَنَّ" (velê tahsebenne) şeklinde "sin" (س) harfinin fethası ile okudular.
- İkinci kırâate göre tüm kırâat imamları "وَلَا تَحْسِبَنَّ" (velê tahsibenne) şeklinde "sin" (س) harfinin kesresi ile okudular. [144]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuşa göre her iki kırâatte de ilgili kelime anlam olarak "zannetmeyin" manasına gelmektedir.

---

[142] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 553.
[143] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 278.
[144] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 236.

- İkinci kırâate göre ise "velê tahsebenne" (وَلَا تَحْسَبَنَّ) okuyanların kırâati kavaide daha uygundur. Ancak Arap kabilelerin çoğu adet olarak "velê tahsibenne" (وَلَا تَحَسِبَنَّ) şeklinde okumaktadır. [145]

2.1.4.10. İbrâhim sûresi 46. ayet

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ **لِتَزُولَ** مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

Meali

"Onlar gerçekten tuzaklarını kurmuşlardı. Tuzakları yüzünden dağlar yerinden oynayacak olsa bile, tuzakları Allah katındadır (Allah, onu bilir)."[146]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Kisâî "li tezûle" (لِتَزُولَ) kelimesini "لَتَزُولُ" (le tezûlü) şeklinde birinci "lam" (ل) harfinin fethası, ikinci "lam" (ل) harfinin dammesi ile muzari vezninde okumuştur.
- İkinci kırâate göre ise diğer kırâat imamları "li tezûle" (لِتَزُولَ) şeklinde birinci lam (ل) harfinin kesresi, ikinci "lam" (ل) harfinin fethası ile yine muzari vezninde okumuşlardır.[147]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan "li tezûle" (لِتَزُولَ) şeklindeki Kisâî'nin kırâatine göre ayetin meali "Onların tuzakları dağları yerinden oynatacak değildi" anlamına gelmektedir. Taberî "li" (لِ) şeklinde okunan kırâatin daha sahih olduğu görüşündedir. Çünkü "dağların yerinden oynamak gibi bir durumu olsa sabit olmazdı" görüşündedir. Hz. Ali bu ayeti "onların tuzakları dağları yerinden oynatamaz ki" anlamına gelecek şekilde "ve en kêne mekruhum lê tezûle" (اَنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لَتَزُولُوَ) şeklinde okumuştur.[148]

---

[145] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'a*, s. 103.
[146] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 279.
[147] Kâdî, *Büdüru'z-Zahira fi'l- Kırâati'l Aşerati'l-Mütevâtira*, s. 172.
[148] Ebussuûd, *İrşâdü'l Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, s. 59; Kurtubî, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 165-166.

- İkinci kırâat olan "le tezûlü" (لَتَزُولُ) şeklinde okuyan diğer kırâat imamlarının kırâatine göre, ayetten "onların tuzakları, dağları yerinden oynatacaktı" anlamı çıkmaktadır. Burdaki "ve in kêne mekruhum lî tezûle minhul cibel" (وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ) ayetindeki "in" edatı, mâ manasındadır, sonrasında gelen kesreli "lâm" ile de inkâr manasındaki lâm-ı cuhûd kastedilmiştir. Bu durumda da "lâm"ın başındaki müzari fiilin mansub olması gerekir.[149]

2.1.4.11. İbrâhim sûresi 47. ayet

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللهَ مُخْلِفَ وَعْدِهٖ رُسُلَهٗۗ اِنَّ اللهَ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍۙ ﴿٤٧﴾

Meali

"Sakın Allah'ın, peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Şüphesiz Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir."[150]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur. Her iki kırâatte fiil-i muzari vezninde başında lam-ı nafiye ile okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Asım, İbn Âmir, Hamza ve Ebû Câfer "velê tahsebenne" (وَلَا تَحْسَبَنَّ) şeklinde "sin" (س) harfinin fetası ile okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları da "velê tahsibenne" (وَلَا تَحَسِبَنَّ) şeklinde "sin" (س) harfinin kesresi ile okudular. [151]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Her iki kırâatte de kelime anlam olarak "zannetmek" manasına gelmektedir. Birinci kırâat olan "velê tahsebenne" (وَلَا تَحْسَبَنَّ) okuyanların kırâati kavaide daha uygundur. Ancak Arap kabilelerin çoğu adet olarak ikinci kırâat olan "velê tahsibenne" (وَلَا تَحَسِبَنَّ) şeklinde okumaktadır. [152]

---

[149] Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, s. 243.
[150] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 279.
[151] Kâdî, *Büdüru'z-Zahira fi'l- Kırâati'l Aşerati'l-Mütevâtira*, s. 172.
[152] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'a*, s. 102.

III. BÖLÜM

HİCR SÛRESİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARI

3.1. Hicr Sûresi

3.1.1. Hakkında

Mekki bir sûredir. 99 ayetten oluşan, fâsılaları ن ،م ،ل harfleri olan sûre, ismini 80-84. ayetlerinde de geçen "Hicr" isminden almıştır. "Hicr" Medine'nin kuzey tarafında, Semud kavmine ait bir bölgenin adıdır. Hicr kelimesinin lügat manası "tasarrufa engel olmak, men etmek" demektir.

3.1.2. Nuzülü

Hicr Sûresi Mushaf'ta 15. sûre, nuzül sırasına göre 54. sûredir. Yûsuf Sûresi'nden sonra, En'âm Sûresi'nden önce nazil olmuştur. Mekke döneminde, müşriklerin baskılarının şiddetlendiği yıllarda nâzil olmuştur. Âlûsi sûrenin 87. ayetinin Medine'de indiğini söylesede sûrenin tamamının Mekke'de nazil olduğuna dair görüşler daha kuvvetlidir. [153]

3.1.3.Konusu

Sûre, Allah'ın birliğine, inkârcıların davranış ve sözlerine, peygamberlerin verdikleri mücadelelere, ölüm ve yeniden dirilişe, Hz.Âdem'in yaratılışına, Allah'ı inkâr eden toplumların helakine, Kur'an'ın, her türlü tahriften korunacağına dair konuları ele almaktadır.

3.1.4. Hicr Sûresindeki Kırâat Faklılıkları ve Tefsire Etkisi

3.1.4.1. Hicr sûresi 2. ayet

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

[153] Râzi, *et-Tefsîru'l-Kebîr,* XIV, 151; Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsîr*, III, 288.

Meali

"İnkâr edenler, 'Keşke müslüman olsaydık' diye çok arzu edeceklerdir."[154]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Nâfî, Âsım ve Ebû Câfer "rubemê" (رُبَمَا) şeklinde "be" (ب) harfinin sukünu ile harf-i cer olarak okudular.
- İkinci kırâate göre ise diğer kırâat imamları "rubbemê" (رُبَّمَا) şeklinde "be" (ب) harfinin şeddesi ile ism-i mevsul olarak okumuşlardır. [155]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci ve ikinci kırâate göre kelime anlam olarak aynıdır. "Rube" (رُبَ) kelimesi zaman zaman, çoğu zaman, bazen, arasıra ve şüphesiz gibi anlamlara gelmektedir. Bazı alimler "rubbe" ve "rube" kelimeleri azlık ifade etmek için kullanıldığını ifade eder. Nahivcilere göre "rubemê" (رُبَمَا) kelimesi bir fiilin başına geldiğinde o fiilin mazi olması gerektiği görüşü hâkimdir. Ancak bu ayeti kerimede muzari fiil gelmiştir. Azlık manası verir.
- Birinci kırâate göre "rubemê" (رُبَمَا) kelimesinde hazfedilmiş bir "kêne" (كَانَ) vardır. Bu görüşe göre "rubemê kêne yeveddüllezine" (رُبَمَاكَانَ يَوَدُّ الَّذِينَ) ibaresi "O inkâr edenler, zaman zaman temenni ediyorlardı, keşke müslüman olsaydık diye" manasına gelir. Ayetin mealinde "İnkâr edenler, "Keşke müslüman olsaydık" diye çok arzu edeceklerdir." şeklinde kâfirlerin durumunu haber veren ifade, Allah'ın verdiği bir haber olması açısından kesin olup bitmiş gibidir. Nitekim kâfirlerin kıyamet günü ve ölmek üzere iken bu pişmanlıkları yaşayacaklarını Allah kesin birdirdiği için, bu hususta olacak olan (muzari), Allah indinde zaten olmuş gibi (mazi) olacağı için, mazi olan fiilin başına da bu kelime kullanılmıştır. Dahhak'a göre ayette kâfirlerin Müslüman olmayı temenni ettikleri an, ölüm anıdır. Çünkü kâfir ölüm alemetlerini görmeye başlayınca keşke Müslüman olsaymışım diyecektir. Başka bir görüşe göre ise kâfirlerin bu pişmanlıkları cehennemde

[154] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 280.
[155] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 301.

azaba uğradıkları zaman gerçekleşecek veya cennette Müslümanların halini görünce o nimetlere erişemedikleri için pişmanlık duyacaklardır.[156]

3.1.4.2. Hicr sûresi 8. ayet

مَا **نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ** اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا اِذاً مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾

Meali

"Biz, melekleri ancak hak ve hikmete uygun olarak indiririz. O zaman da onlara mühlet verilmez."[157]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet üç farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Ebu Bekr Şu'be muzari olan "nünezzilü" (نُنَزِّل) kelimesini "tünezzelü" (تُنَزَّلُ) şeklinde mebni-l meçhul olarak (dammeli te, şeddeli ve fethalı ze ile) okudu. "el-melêiketü" (الْمَلٰئِكَةُ) kelimesini de merfu olarak okudu.
- İkinci kırâate göre Hafs, Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Âşir "nünezzilü" (نُنَزِّل) şeklinde (dammeli nun, şeddeli meksur ze ile) okudular. "el-melêikete" (الْمَلٰئِكَةَ) kelimesini de mansub olarak okudular.
- Üçüncü kırâate göre diğer imamlar "tenezzelül melêiketü" (تَنَزَّلُ الْمَلٰئِكَةُ) şeklinde okudular. [158]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan "tünezzelül melêiketü" (تُنَزَّلُ الْمَلٰئِكَةُ) şeklinde okuyan Ebu Bekr Şu'be'nin kırâatine göre kelimenin aslı "tetenezzelü" (تَتَنَزَّل) olup hafiflik olması için "te" lerden biri hazfedilmiştir. Bu kırâate göre "Melekler ancak hak ile iner" anlamına gelmektedir. Yine iniyor anlamı taşıyan bu kırâate göre vurgu indirilen şeye yani melekleredir.

---

[156] Râzi, *et-Tefsîru'l-Kebîr,* XIV, 155-156; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 557; Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, s. 182.
[157] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 280.
[158] Kâdî, *Büdüru'z-Zahira fi'l- Kırâati'l Aşerati'l-Mütevâtira*, s. 175.

- İkinci kırâat olan "nünezzilül melêikete" (نُنَزِّل الْمَلٰئِكَةَ) şeklinde okuyan Hafs, Hamza, Kisâî ve Halef'in kırâatine göre ayet "biz o melekleri ancak hak ile indiririz" anlamına gelmektedir. Ebu Ubeyd bu kırâati tercih etmiştir. Bu kırâate göre indiriyoruz anlamında, vurgu; indirene, faile, yani Allah'adır. [159]
- Üçüncü kırâat olan "tenezzelül melêiketü" (تَنَزَّلُ الْمَلٰئِكَةُ) okuyanların kırâatine göre ilgili kelime "melekler indiriliyor" anlamı taşımaktadır. [160]

3.1.4.3.Hicr sûresi 15. ayet

لَقَالُوا اِنَّمَا **سُكِّرَتْ** اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

Meali

"Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıkmaya koyulsalar, yine 'Gözlerimiz döndürüldü, biz herhâlde büyülenmiş bir toplumuz' derlerdi."[161]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâat göre İbn-i Kesir "sükirat" (سُكِرَتْ) şeklinde mebni-l meçhul olarak "kef" (ك) harfinin tahfifi ile (şeddesiz) meksur olarak okumuştur.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "sükkirat" (سُكِّرَتْ) şeklinde fiil-i müteaddi olarak "kef" (ك) harfinin şeddesi ile ve meksur olarak okumuşlardır. [162]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan "sükirat" (سُكِرَتْ) okuyan İbn-i Kesir'in kırâatine göre ilgili kelimenin anlamı "büyü ile gözlerimiz perdelendi ve engellendi, kapandı" şeklindedir. Kelimenin aslı "es-sekru" lafzından gelmektedir suyun fışkırmaması için yarığı çatlağı tıkamak, gözlerin perdelenmesi, sarhoş gibi aklın karışması gibi anlamlara gelmektedir. Bu lafız için İbn Abbas ve ed-

[159] Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, s. 184.
[160] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 179.
[161] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 281.
[162] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 301.

Dahhak "döndürülmüş", el-Hasen "büyülenmiş", el-Kelbi "gözlerimiz perdelenmiş", Katade "görme imkânımız elimizden alındı", el-Müerric, "bizim gözlerimiz döndürülmüş", Cüveybir, "aldatıp kandırılmış", Ebû Amr b.Ala, "gözlerimiz örtülmüş ve perdelenmiş", Mücahid, "engellendi alıkonuldu" anlamlarına geldiğini ifade etmişlerdir. [163] Bu bağlamda birinci kırâate göre ayetin genel manası: İşte müşrikler, Allah'a ortak koşup haddi aşanlar var ya, onlar aşırılıklarında ve inatçılıklarında o kadar ileri gittiler ki, şayet onlara göklerin kapılarından birisi açılsa, o kapıdan da girip yükselecek olsalar ve yükseldikçe yükselseler orada görmek istedikleri şeyleri net bir şekilde apaçık görselerde, yine diyecekleri şu olurdu: "Bu gördüklerimiz sadece bizim kafamızdan geçirdiğimiz hayallerdir, gerçekte gördüğümüz birşey yoktur, Muhammed bizi büyüledi" şeklindedir. [164]

- İkinci kırâat olan "sükkirat" (سُكِّرَتْ) şeklinde okuyan diğer kırâat imamlarının okuyuşuna göre anlam yönünden yukarıda zikredilen mananın daha şiddetli olması ve tekrar tekrar meydana gelmesini ifade etmektedir. [165]

3.1.4.4. Hicr sûresi 22. ayet

وَاَرْسَلْنَا **الرِّيَاحَ** لَوَاقِحَ فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً فَاَسْقَيْنَاكُمُوْهُۚ وَمَآ اَنْتُمْ لَهٗ بِخَازِنِيْنَ ﴿٢٢﴾

Meali

"Rüzgârlarıda aşılayıcı olarak gönderip gökten yağmur yağdırarak sizi onunla suladık. Onu toplayıp depolayan da siz değilsiniz."[166]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Hamza "rîyh" (الرِّيْحُ) şeklinde "ye"nin (ي) iskânıyla "elif"siz (ا) olarak okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "الرِّياحُ" (riyâh) şeklinde çoğul okudular.[167]

---

[163] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 184.
[164] Zemahşerî, *el-Keşşâf,* IV, 559.
[165] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XX, 171.
[166] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 281.

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan "ve erselne er-riyêha" (وَاَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ), "biz rüzgârı gönderdik" anlamındaki ayeti kerimedeki rüzgâr lafzı "rîyh" (الرِّيْحُ) kelime olarak tekil ama mana olarak çoğul anlamı vermektedir. Nitekim kırâat imamı Hamza bu okuyuşu tercih etmiştir.
- İkinci kırâat olan "riyâh" (الرِّياحُ) şeklinde çoğul okunan kırâate göre kelime "murat olunan şey" anlamına gelmektedir. Ayetin genel manası "Rüzgârları da aşılayıcı olarak gönderip yukarıdan su indirerek sizi onunla suladık, onu sizi için sulama imkânı kıldık" şeklindedir.[168] "Riyâh" (الرِّياحُ) şeklindeki okuyuşa göre rüzgârın "aşılayıcı" yönüne vurgu yapılmaktadır. Nitekim rüzgârlar toprak, su, hava için önemli özellikler taşımaktadır. El-Ezheri'ye göre burda kastedilen rüzgârların aşılayıcı olarak nitelendirilmesi bulutları taşımasından ve bulutları yaydıktan sonra yağmurun inmesine sebep olmasından kaynaklıdır. "Aşılayıcılar" anlamındaki ifadenin aslında "aşılayıcı rüzgâr" "mülkihate" (مُلْقِحَةَ) anlamında kullanıldığı ifade edilmiştir. Rüzgârın aşılaması da bizzat aşılayıcı olmasıyla mümkün olacağı için, rüzgârların ağaçları, bulutları aşılamasına vurgu yapılmıştır.[169] El-Mehdevi'nin belirttiğine göre Ebu Ubeyde bu iki okuyuşun da aynı anlamda kullanıldığı söylemiştir. Bir görüşe göre de "levâkih" (لواقح) "lâkiha" (لاَقِحَة) ile "lâkaha" (لاَقح) kelimelerinin çoğuludur ve "neseb elde etmek amacıyla aşılamada bulunan" anlamını taşımaktadır. Ayrıca "lâkaha" (لاَقح) ifadesinin "gebe" anlamına gelmesi de ihtimaldir. Arap toplumu güney yönünden esen rüzgârları aşılayıcı ve taşıyıcı (hamil olan) rüzgâr olarak tanımlıyorlardı. Kuzey yönünden esen rüzgârlara ise "haib" (birşey taşımayan) ve "akim" (kısır olan) rüzgâr olarak isimlendirirlerdi. Ubeyd bin Umeyr'in dediğine göre: "Allah müjdeleyici rüzgârlar göndererek yeri adeta süpürür, sonra bulutları kaldıran rüzgârları gönderir, sonra da kaynaştıran rüzgârları göndererek bulutların birbirine kaynaşmasını sağlar, son olarak da aşılayıcı rüzgârları göndererek ağaçları aşılar. Başka bir görüşe göre ise aşılayıcı

---

[167] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 223.
[168] Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl,* s. 187.
[169] Kurtubî, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 195-196.

rüzgârlar nemi alır bulutlara püskürtür, nem bulutlarda toplanıp yağmuru meydana getirir.[170]

3.1.4.5. Hicr sûresi 40. ayet

اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ **الْمُخْلَصِينَ** ﴿٤٠﴾قَالَ رَبِّ بِمَا اَغْوَيْتَنِي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَۙ ﴿٣٩﴾

Meali

"İblis, "Rabbim! Beni azdırmana karşılık, andolsun ki yeryüzünde kötülükleri onlara güzel göstereceğim, içlerinde ihlâsa erdirilmiş kulların hariç, onların hepsini azdıracağım" dedi."[171]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakûb "mühlisîne" (الْمُخْلِصِينَ) şeklinde "lam"ın (ل) kesresi ile ismi fail olarak okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları الْمُخْلَصِينَ (muhlesıne) şeklinde "lam"ın (ل) fethası ile mef'ul olarak okudular. [172]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâate göre Basra, Mekke ve Şam ekolü kırâat imamları ayette geçen söz konusu kelimeyi "muhlisine" (الْمُخْلِصِينَ) şeklinde "lam"ın (ل) kesresi okumuşlardır. "İbadetlerini fasid ve riyakârlıktan arındırmış şekilde sana yönelen ihlas sahibi olanlar müstesna" anlamına gelmektedir.
- İkinci kırâate göre Medine ve Kufe ekolü kırâat imamları "mühlesîne" (الْمُخْلَصِينَ) şeklinde "lam"ın (ل) fethası ile "ihlasa erdirilmişler" manasına gelecek şekilde okumuşlardır. Anlam olarak "Senin özel olarak seçtiğin ve ihlasa erdirdiğin kimseler müstesna" demektir. [173]

---

[170] Kurtubî, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 195-196.
[171] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 282.
[172] Kâdî, *Büdüru'z-Zahira fi'l- Kırâati'l Aşerati'l-Mütevâtira*, s. 175.
[173] Kurtubî, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 212.

3.1.4.6. Hicr sûresi 41. ayet

قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ **عَلَيَّ** مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾

Meali

"Allah, 'İşte bu bana ulaştıran dosdoğru yoldur. Azgınlardan sana uyanlar dışında, kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin yoktur' dedi."[174]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Yakûb "aliyyün" (عَلِيٌّ) şeklinde sıfat-ı müşebbehe olarak "lam"ın (ل) kesresi, "ye"nin (ي) ref'i ve tenvini ile okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "aleyye" (عَلَيَّ) şeklinde harf-i cer olarak (ل) ve "ye"nin (ي) tenvinsiz fethası ile okudular.[175]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan "aliyyün" (عَلِيٌّ) şeklinde okuyan Yakûb'un kırâatine göre ayetin manası "İşte, yüce, dosdoğru yol budur" anlamına gelmektedir.
- İkinci okuyuş olan "aleyye" (عَلَيَّ) şeklinde okuyanların kırâatine göre ayetin manası "işte bana ait" veya "bence hak olan dosdoğru yol budur" anlamına gelmektedir. [176] Ömer b. El-Hattab'a göre "Takipçisini dosdoğru yol üzerinde yürüten ve sonunda onu cennete çıkaran yoldur". El-Hasen'e göre ise "aleyye" (عَلَيَّ) "benim uymayı taahhüt ettiğim" "ileyye" (اليّ) ise "Bana götüren, ulaştıran" anlamındadır. Bütün bu manalar ışığında her iki kırâatten anlaşılan "dönüşü Allah'a olan, yüce yoldur" kastedilen bu da "ubudiyet" yoludur. [177]

3.1.4.7. Hicr sûresi 44. ayet

لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍۜ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ **جُزْءٌ** مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

---

[174] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 283.
[175] Dânî, *Camiul Beyan*, XIV, 33.
[176] Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi,* s. 246.
[177] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 213.

Meali

"Onun yedi kapısı vardır ve her kapıya onlardan bir grup ayrılmıştır."[178]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet üç farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Ebu Bekir Şu'be "cüzü'ün" (جُزُءٌ) şeklinde "ze"nin (ز) dammesi ile okudu.
- İkinci kırâate göre Ebû Câfer "cüzzün" (جُزٌّ) şeklinde "ze"nin (ز) dammesi ve tenvini "hemze"nin (ء) hazfi ile okudu.
- Üçüncü kırâate göre diğer kırâat imamları ise "cüz'ün" (جُزْءٌ) şeklinde "ze"nin (ز) sükünu ile hemze'nin (ء) dammeli tenvini ile okudular. [179]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuşa olan Ebu Bekir Şu'be'nin kırâatine göre ayette geçen "Onlardan her kapının da ayrılmış birer pay bulunmaktadır." diye bahsedilen kâfirler için cehennemde pay bulunmasını ifade eden, kelimeyi Hicazlılar "cüzü'ün" (جُزُءٌ) şeklinde okudu.
- İkinci okuyuş olan Ebû Câfer'in kırâatine göre "cüzzün" (جُزٌّ) şeklinde Temim ve Esed okudu, bu şekilde ayetteki kelime "kâfirlerin cehenneme aralıksız bir şekilde gireceklerini" kastetmektedir.
- Üçüncü kırâat olan diğer imamlara göre "cüz'ün" (جُزْءٌ) kelimesi "kâfirlerin cehenneme kısım kısım gireceklerini" ifade etmektedir.[180]

3.1.4.8. Hicr sûresi 45. ayet

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ **وَعُيُونٍۜ** ﴿٤٥﴾

Meali

"Şüphesiz Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, cennetler içinde ve pınarlar başındadır."[181]

---

[178] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 283.
[179] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 216.
[180] Sâlim Muhammed Sâlim Muhsin, *el-Muğnî fi Tevcihi'l-Kırâati'l Aşr el-Mütevâtira*, s. 277.

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn Kesîr, İbni Zekvan, Ebu Bekir Şu'be, Hamza ve Kisâî "ve ı'yûn" (وَعِيُونْ) şeklinde "ayn" (ع) harfinin kesresi ile okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "ve u'yûn" (وَعُيُونْ) şeklinde "ayn" (ع) harfinin dammesi ile okudular. Bütün kırâatlere göre kelime cemi teksirdir ve kaynaklar anlamına gelmektedir.[182]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuşa göre "takva sahipleriyse, şüphesiz cennetlerde ve pınar başlarındadırlar." ayetinde geçen "pınar" lafzını "u'yûn" (وَعُيُونْ) şeklinde dammeli okumak daha mukaddemdir. Dammeli okuyanların "u'yûn" (وَعُيُونْ) şeklindeki kırâatine göre kelime "fışkıran pınarlar yani güçlü kaynaklar, suyu çok olan" anlamı vermektedir. [183]
- İkinci okuyuşa göre bu kelimeyi "ı'yûn" (وَعِيُونْ) şeklinde kesreli okuyanlar, sonundaki "ye" harfine atfen kesreli okumuşlardır. Kesreli okuyanların "ı'yûn" (وَعِيُونْ) şeklindeki kırâatine göre kelime "Müminler için hizmetli kılınmış, alttan akan, içmesi kolay pınarlar" anlamı taşımaktadır. [184]

3.1.4.9. Hicr sûresi 53. ayet

قَالُوا لَا تَوْجَلْ **إِنَّا نُبَشِّرُكَ** بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾

Meali

"Onlar, 'Korkma, biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz' dediler."[185]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

---

[181] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 283.
[182] Dimyati, *İthafu'l-Fudalei'l-Beşer fi Kırâati'l Aşr*, s. 346.
[183] Abdurrauf İbrahim Rıdvan, *Tefsir-i'l-Kur'an'i bil-Kırâat-i'l Kur'aniyyeti'l Aşr*, s. 138.
[184] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 218.
[185] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 283.

- Birinci kırâate göre Hamza "nebşuruke" (نَبْشُرُكَ) şeklinde fiil-i muzari olarak "nun" (ن) harfini fethalı, "be" (ب) harfini sukunlu, "şin" (ش) harfini ise damme ve şeddeli şekilde okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "nubeşşiruke" (نُبَشِّرُكَ) şeklinde fiil-i müdetaddi olarak "nun" (ن) harfini dammeli, "be" (ب) harfini fethalı, "şin" (ش) harfini ise kesre ve şeddeli şekilde okudu. Kelime her iki okuyuşta da te'kid nun-u ile gelmiş fiil-i muzaridir. [186]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâate göre "biz sana bir oğul müjdeliyoruz" manasındaki ayette geçen "müjde" ifadesini "nebşuruke" (نَبْشُرُكَ) şeklinde okuyanların kırâatine göre ayetin manası tahfif yani "müjdelenme, sevinç" anlamı içermektedir.
- İkinci kırâate göre "nubeşşiruke" (نُبَشِّرُكَ) okuyanların kırâatine göre ise ayetin anlamı teşdid kuvvet, "büyük bir müjde" anlamı içermektedir. [187]

3.1.4.10. Hicr sûresi 54. ayet

قَالَ اَبَشَّرْتُمُوْنِيْ عَلٰٓى اَنْ مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ **تُبَشِّرُوْنَ** ﴿٥٤﴾

Meali

"İbrahim, 'Bana yaşlılık gelip çatmış iken beni mi müjdeliyorsunuz? Bana neyi müjdeliyorsunuz?' dedi."[188]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet üç farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Nâfî "tübeşşirûni" (تُبَشِّرُونِ) şeklinde "nun" (ن) harfinin kesresi ile okudu.
- İkinci kırâate göre İbn Kesîr "tübeşşirûnni" (تُبَشِّرُونِّ) şeklinde "nun" harfinin (ن) harfinin kesre ve şeddesi ile okudu.

[186] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fî'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 240-239.
[187] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fî'l-Kırâati's-Seb'a*, s. 109.
[188] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 283.

- Üçüncü kırâate göre ise diğer kırâat imamları ise "tübeşşirûne" (تُبَشِّرُونَ) şeklinde "nun" harfinin (ن) fethası ile okudular. Üç kırâatte de kelime te'kid nun-u ile fiil-i muzari olarak okunmuştur.[189]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâate göre "bana yaşlılık gelip çatmış iken beni mi müjdeliyorsunuz? Bana neyi müjdeliyorsunuz?"[190] şeklindeki ilgili ayetin mealinde geçen "müjdeleme" lafzını Nâfî kırâatinde kesreli "nun" okunması "tübeşşirûni" (تُبَشِّرُونِ) şeklinde okudu. Bu haliyle kelime "…bana neyi müjdeliyorsunuz" anlamı içerir.
- İkinci okuyuş olan İbn Kesîr kırâatinde ise kesre ve şeddeli "nun" ile "tübeşşirûnni" (تُبَشِّرُونِّ) şeklinde "nun" "nun"a idgam edilerek okundu. Bu şekildeki kırâat kelimeye, "... bana mı müjdeliyorsunuz" anlamı vermektedir.
- Üçüncü okuyuş olan diğer kırâat imamlarının kırâatinde fethalı "nun" ile "tübeşşirûne" (تُبَشِّرُونَ) şeklinde okunması, "ne ile müjdeliyorsunuz" anlamı içermektedir. [191]

3.1.4.11. Hicr sûresi 56. ayet

قَالَ وَمَنْ **يَقْنَطُ** مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِۦٓ إِلَّا الضَّآلُّونَ ﴿٥٦﴾

Meali

"Dedi ki: 'Rabbinin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?'"[192]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Ebû Amr, Kisâî, Yakûb ve Halef-ül Aşir "yaknitu" (يَقْنِطُ) şeklinde fiil-i muzari olarak "nun" (ن) harfinin kesresi ile okudular.

---

[189] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 302.
[190] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 283.
[191] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 223; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an,* XIV, 40; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, ve Me'ahu Hâşiyetu'l-Kâzerûnî,* I, 532.
[192] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 283.

- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları ise “yaknetu” (يَقْنَطُ) şeklinde yine fiil-i muzari olarak “nun” (ن) harfinin fethası ile okudular. Kırâat farklılığı içeren kelime her iki kırâatte de “umut kesmek, umut kırıklığı” anlamı ifade eder. [193]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Ebû Amr, Kisâî, Yakûb ve Halef-ül Aşir’in kırâatine göre kesreli şekilde “yaknitu” (يَقْنِطُ) kelimesi “ümidin kırıklığını” ifade eder.
- İkinci kırâat olan “yaknetu” (يَقْنَطُ) şeklinde fethalı okuyanlara göre kelimenin manası “ümidin zayıflığını” ifade eder. Ebu Ali el-Farisi ve Ebu Ubeyde “Allah’ın rahmetinden ümit kesme”yi ifade eden “kaneta-yaknutu” (قنط-يقنط) fiilinin mazide “nun”un (ن) fethası, muzaride “nun”un (ن) kesresi ile okunmasını daha uygun bulmaktadır.[194]

3.1.4.12. Hicr sûresi 59. ayet

اِلَّا اٰلَ لُوطٍۗ اِنَّا **لَمُنَجُّوْهُمْ** اَجْمَعِيْنَۙ ﴿٥٩﴾

Meali

“Lût’un ailesi başka (Onlar suçlu değillerdir). Lût’un karısı dışında onların hepsini kurtaracağız. Biz, onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik.”[195]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Hamza, Kisâî, Yakûb ve Halef’ül-Aşir “lemüncûhüm” (لَمُنْجُوهُمْ) şeklinde lam-ı tevkid ile ism-i fail olarak “nun”un (ن) sükünuyla, “cim”in (ج) tahfif (şeddesiz) hali ile okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları da “lemüncûhüm” (لَمُنَجُّوهُمْ) şeklinde mübalağa ism-i fail olarak “nun”un (ن) fethası,“cim”in (ج) şeddesi ile okudular. [196]

---

[193] İbn’ül-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr*, II, 302.
[194] Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr*, XX, 201-202.
[195] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli*, s. 283.
[196] İbn’ül-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr*, II, 258-259.

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan ve ayette bahsi geçen Hz.“Lût'un karısı dışında onların hepsini kurtaracağız” ifadesinde yer alan “lemüncûhüm” (لَمُنْجُوهُمْ) şeklindeki Hamza, Kisâî, Yakûb ve Halef’ül-Aşir’in kırâatine göre, kelime müstakbel için olup mana olarak “kimi istersek onu kurtarırız” anlamı içermektedir.
- İkinci okuyuş olan diğer kırâat imamlarının kırâatine göre “lemüncûhüm” (لَمُنَجُّوهُمْ) ifadesi teksir ve mübalağa anlamı içermektedir. [197]

3.1.4.13. Hicr sûresi 60. ayet

اِلَّا امْرَاَتَهٗ **قَدَّرْنَآۙ** اِنَّهَا لَمِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٦٠﴾

Meali

“Lût’un ailesi başka (Onlar suçlu değillerdir). Lût’un karısı dışında onların hepsini kurtaracağız. Biz, onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik.”[198]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Ebu Bekir Şu’be “kadernê” (قَدَرْنَا) şeklinde fiil-i mazi olarak, “takdir ettik” anlamında “del”in (د) tahfifi ile (şeddesiz) okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları “kaddernê” (قَدَّرْنَآ) şeklinde fiil-i mazi olarak, “takdir ettirdik” anlamında (د) teşdidi ile (şeddeli) okudular. [199]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan ve ayetin mealinde Hz. Lut’un eşine istinaden. ”biz onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik” ifadesindeki Ebu Bekir Şu’be’nin kırâatinde yer alan “kadernê” (قَدَرْنَا) kelimesi “takdir ettik” anlamına gelmektedir.

---

[197] Sâlim Muhammed Sâlim Muhsin, *el-Muğnî fi Tevcihi’l-Kırâati’l Aşr el-Mütevâtira*, II, 282.
[198] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli*, s. 283.
[199] İbn’ül-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr*, II, 302.

- İkinci kırâate göre "kaddernê" (قَدَّرْنَآ) şeklindeki şeddeli okuyuş "Allah'ın hükmünün hemen gerçekleşeceği" anlamı içermektedir. El-Herevi bu iki kırâatinde aynı anlamı verdiğini söylemiştir. [200]

3.1.4.14. Hicr sûresi 65. ayet

فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾

Meali

"Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından git. Hiçbiriniz arkaya bakmasın. Emrolunduğunuz yere (doğru) geçin gidin."[201]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Nâfî, İbn Kesîr ve Ebû Câfer "fesri" (فَاسْرِ) şeklinde "hemze"yi (ا) vaslederek okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları da "fe-esri" (فَاَسْر) şeklinde "hemze (ا) ile okudular. Her iki kırâatte de kelime "gece yürüyüşü" anlamına gelip emir veznindedir.[202]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Her iki kırâate göre de gece yolculuğunu ifade eden, "fe-esri" (فَاَسْر), "fesri" (فَاسْرِ) ifadeleri, "fesir" (فَسِرْ), esra (اَسْرَى) ve sera (سَرَى) kelimelerinden alıntı bir kelimedir. İki okuyuşta da "gece yürüyüşü, gecenin sonuna doğru hareket etmek" anlamlarına gelir. [203]

3.1.4.15. Hicr sûresi 82. ayet

وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ **بُيُوتاً** اٰمِنِينَ ﴿٨٢﴾

---

[200] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 225.
[201] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 284.
[202] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 290.
[203] Zemahşerî, *el-Keşşâf,* IV, 563.

Meali

"Onlar güven içinde dağlardan evler yontuyorlardı."[204]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Verş, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer ve Yakûb "büyûten" (بُيُوتاً) şeklinde "evler" anlamına gelen ifadeyi cemi vezninde "be" nin (ب) dammesi ile okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "biyûten" (بِيُوتاً) şeklinde yine "evler" anlamına gelen ifadeyi cemi vezninde "be" nin (ب) kesresi ile okudular. [205]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Verş, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer ve Yakûb'un kırâatine göre dammeli "büyûten" (بُيُوتاً) şeklindeki ifade manayı kuvvetlendirmek içindir.
- İkinci kırâate göre kesreli "biyûten" (بِيُوتاً) şeklindeki ifade tahfif, telaffuzda kolaylık içindir.[206]

[204] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 285.
[205] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 226.
[206] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'a*, s. 93-94.

VI. BÖLÜM

NAHL SÛRESİNDEKİ KIRÂAT FARKLILIKLARI

4.1. Nahl Sûresi

4.1.1. Nahl Sûresi Hakkında

Nahl Sûresi son üç ayeti (126-127-128. ayetler) hariç Mekki bir sûredir. Kuran-ı Kerim'de 16. sûredir. 68. ayette bal arısından söz edildiği için, "Bal arısı sûresi" manasına gelen Nahl Sûresi diye isimlendirilmiştir. Ayrıca sûreye "Nimetler suresi" manasına gelen "Niam sûresi"de demiştir. Sûrede başlıca, kâinatta Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller, vahiy, öldükten sonra dirilme gibi konular yer almaktadır. Fasılası "ra", "mim", "nun" harfleridir. [207]

4.1.2. Nuzülü

Nahl Sûresi Kur'an'da 16. sûre olup iniş sırasına göre 70. sûre, bazı rivayetlerde göre ise 92. sûredir. Kehf Sûresi'nden sonra, Nuh Sûresi'nden önce nazil olmuştur. Başka bir görüşe göre Enbiya Sûresi'nden sonra Secde Sûresi'nden önce inmiştir. Genel kanaate göre son üç ayet hariç Mekki'dir, bir rivayete göre ise hicreti konu alan 40. ayetten sonrası Medeni'dir. [208]

4.1.3. Konusu

Sûrede Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleri, yaratılış sanatı, vahiy, ölümden sonra diliriş, hesap, ahiret hayatı, nimetlere şükür etme, ihsan, adalet, sadakat, yemin, haram ve helaller, tevbe, ahlak, tebliğde yöntem, sabır, şeytanın hileleri, iman, küfür, dalalet, hidayet gibi birçok konuya değinilmektedir. O yüzden muhtevası son derece yüklüdür. [209]

---

[207] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 585.
[208] Râzi, *et-Tefsîru'l-Kebîr,* XIV, 151; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III, 288.
[209] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an*, III, 113; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri.* V, 91.

4.1.4. Nahl Sûresindeki Kırâat Faklılıkları ve Tefsire Etkisi

4.1.4.1. Nahl sûresi 1. ayet

اَتٰٓى اَمْرُ اللهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا **يُشْرِكُونَ** ﴿١﴾

Meali

"Allah'ın emri gelecektir. Artık onun acele gelmesini istemeyin. Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir."[210]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Âşir "tüşrikûn" (تُشْرِكُونَ) şeklinde fiil-i muzari olarak "siz" manasında "te" (ت) ile muhatab sigasında okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "yüşrikûn" (يُشْرِكُونَ) şeklinde yine fiil-i muzari olarak "onlar" manasında "ye" (ي) ile gaib sigasında okudular. [211]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

Ayette geçen "amme yüşrikûn" (عَمَّا يُشْرِكُونَ) ifadesindeki "me" edatının me-i masdariyye olma ihtimali yüksektir. Bu durumda mana "Allah onların eş ve ortak koşmalarından münezzehtir" anlamı çıkar.[212]

- Birinci okuyuş olan Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Âşir kırâatine göre muhatab sigasında "tüşrikûn" (تُشْرِكُونَ) şeklindeki ifade "siz şirk koşuyorsunuz" anlamı içerir.
- İkinci okuyuş olan gaib sigasında "yüşrikûn" (يُشْرِكُونَ) şeklindeki kırâate göre ise "onlar ortak koşuyorlar" anlamı içerir. [213]

---

[210] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 287.
[211] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 282.
[212] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XX, 223.
[213] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XX, 223.

4.1.4.2. Nahl sûresi 2. ayet

يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَاۤءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُوٓا اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاتَّقُوْنِ ﴿٢﴾

Meali

"Allah, 'Benden başka ilâh yoktur. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının' diye (insanları) uyarmaları için emrini içeren vahiy ile melekleri kullarından dilediğine indirir."[214]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet üç farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakub'un birinci ravisi Ruveys "yünzilü" (يُنْزِلُ) şeklinde fiil tef'il babından, fiil-i muzari olarak "iniyor" manasında "nun"un (ن) sükûnuyla, "ze"nin (ز) tahfifi (şeddesiz), "el-melêikete" (الْمَلٰٓئِكَة) kelimesini de mansub olarak okudular.
- İkinci kırâate göre Yakub'un ikinci ravisi Ravih "tünezzelü" (تُنَزَّلُ) şeklinde fiil-i muzari olarak "indiriyoruz" manasında, fethalı "te" (ت) ve "nun" (ن) ile "ze"yi (ز) de fethalı ve şeddeli, "el-melêiketü" (الْمَلٰٓئِكَةُ) kelimesini de merfu olarak okudu.
- Üçüncü kırâate göre diğer kırâat imamları yünezzilü" (يُنَزِّلُ) şeklinde fiil if'al babından, fiil-i muzari olarak "indiriliyor, indirir" manasında "ye"nin (ي) dammesi, "nun"un (ن) fethası, "ze"nin (ز) kesresi ve şeddesi, el-melêikete (الْمَلٰٓئِكَة) kelimesini de mansub olarak okudular. [215]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan İbn Kesîr, Ebû Amr ve Yakub'un birinci ravisi Ruveys'in kırâatine göre "yünzilü" (يُنْزِلُ) ve "el-melêikete" (الْمَلٰٓئِكَة) şeklindeki kırâat mana olarak "melekler iniyor" anlamına gelir. Bu kırâate göre vurgu indirilen şeye yani melekleredir. Nitekim ayetin devamında "melêikete" lafzından sonra (**يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ** بِالرُّوحِ) "Ruh" diye kastedilen hem vahyin kendisi hem de vahiy meleği olan Cebrail'dir.

---

[214] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 287.
[215] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 302.

- İkinci okuyuş olan Yakub'un ikinci ravisi Ravih'in kırâatinde yer alan tünezzelü" (تُنَزَّلُ) ve "el-melêiketü" (الْمَلٰٓئِكَةُ) şeklindeki kırâat "melekleri… indiriyoruz" anlamı vermektedir.
- Üçüncü kırâate göre "yünezzilü" (يُنَزِّلُ) ve "el-melêikete" (الْمَلٰٓئِكَةَ) ifadeleri mana olarak "melekleri… indirir" anlamı vermektedir. Bu kırâate göre "indirir" anlamında vurgu indirene faile yani Allah'adır. [216]

4.1.4.3. Nahl sûresi 7. ayet

وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا **بِشِقِّ الْاَنْفُسِ** اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾

Meali

"Onlar ağırlıklarınızı, sizin ancak zorlukla varabileceğiniz beldelere taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok esirgeyicidir, çok merhametlidir."[217]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Ebû Câfer "bi-şakkıl enfüs" (بِشَقِّ الْاَنْفُس) şeklinde cemi vezninde "bir şeyin yarısı" manasında "şin"in (ش) fethası ile okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "bi-şikkıl enfüsi" (بِشِقِّ الْاَنْفُسِ) şeklinde cemi vezninde "meşakkat ve güçlük" anlamında "şin"in (ش) kesresi ile okudular. [218]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Ebû Câfer kırâatine göre ayette geçen kelimenin vecihlerinden "bi-şakk" (بِشَقِّ) "meşakkat" anlamına gelir. Bu kırâate göre ayet "devesiz olarak bir yerden başka bir yere gitmeyi düşünemeyeceğiniz belde" olarak yorumlanmıştır. İbni Abbas bu mesafeyi "Mekke'den

[216] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XX, 224-225; Kurtubi, *el-câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 268-269; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 567.
[217] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 287.
[218] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 302.

Medine'ye veya Yemen'e ya da Şama'a hatta Mısır'a gidip ulaşmak" olarak düşünmüştür. [219]

- İkinci kırâate göre "bi-şıkk" (بِشِقّ) "bir şeyin yarısı" demektir. Bu kırâate göre ayetin anlamı "Sizin takatinizin, gücünüzün, canınızın yarısını tüketmeden ulaşamayacağınız bir beldeye götürürler" biçiminde olmaktadır. Hâsılı fethalı okuyuşa göre zorluk, kesreli okuyuşa göre ise zorluğun sonucu ifade edilmektedir. [220]

4.1.4.4. Nahl sûresi 11. ayet

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿١١﴾

Meali

"Allah o su ile size; ekin, zeytin, hurma ağaçları, üzümler ve her türlü meyvelerden bitirir. Elbette bunda düşünen bir kavim için bir ibret vardır."[221]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Ebu Bekir Şu'be "nünbitü" (نُنْبِتُ) şeklinde fiil-i muzari olarak "ekiyoruz, bitiriyoruz" manasında "nun" (ن) ile okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "yünbitü" (يُنْبِتُ) şeklinde fiil-i muzari olarak "ekiyor, bitiriyor" manasında "ye" (ي) ile okudular. [222]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Ebu Bekir Şu'be kırâatine göre kelime azamet için, "nunbitü" (نُنْبِتُ) şeklinde okunmuştur. Mana olarak "biz sizin için yetiştiriyoruz" demektir.

---

[219] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr,* XX, 232; Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 276; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an,* XIV, 81.
[220] İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî. (1973). *Te'vîlü Müşkili'l Kur'ân* (thk. Seyyid Ahmed Sakar). Kahire: Daru't-Turâs, II, 241; Çetin, *Kırâatlerin Tefsire Etkisi*, s. 249.
[221] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 288.
[222] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 302.

- İkinci okuyuş olan diğer kırâat imamlarının kırâatine göre "yünbitü" (يُنْبِتُ) şeklinde okunmuştur. Anlam olarak "sizin için (Allah) yetiştiriyor" demektir.[223]

4.1.4.5. Nahl sûresi 12. ayet

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ **وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ** بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾

Meali

O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz bunlarda aklını kullanan bir millet için ibretler vardır.[224]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet üç farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn Âmir "veşşemsü vel-kameru vennücûmü müsahharâtün" (وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ) şeklinde dört kelimeninde merfu haliyle okudu.
- İkinci kırâate göre Asım'ın ikinci ravisi Hafs "veşşemse velkamera vennücûmü müsahharâtün" (وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ) şeklinde ilk iki kelimeyi mansub son iki kelimeyi merfu halinde okudu.
- Üçüncü kırâate göre diğer kırâat imamları "veşşemse velgamera vennücûme musahharâtin (وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ) şeklinde bütün kelimeleri mansub, son kelimeyi iki esre şeklinde okudular.[225]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâate göre İbn Âmir, "veşşemsü velgameru vennücûmü" (وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ) kelimelerini mübteda olarak "müsahharâtün" (مُسَخَّرَاتٌ) kelimesini de haber olarak merfu okudu. Bu bağlamda mana "güneş, ay ve yıldızlar da müsahhar kılınmışlardır" anlamı içerir.

---

[223] Zemahşerî, *el-Keşşâf,* IV, 568.
[224] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 288.
[225] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 302-303.

- İkinci kırâate göre Asım'ın ikinci ravisi Hafs üçüncü kelimeyi mübteda, dördüncü kelimeyi haber olarak okudu.
- Üçüncü kırâate göre diğer kırâat imamları makabline atıf yaparak mansub okudular. Bu kırâate göre mana "geceyi ve gündüzü size müsahhar kıldı, güneş ay ve yıldızlar da onun emriyle boyun eğdirildi" şeklinde oluşmaktadır. Yani özetle bütün bunlar Allah'ın emri ile size boyun eğdiriliyor sizin emrinize verilmiştir denilmektedir. Nitekim gece ve gündüz döngüsü sayesinde gün, ay, yıl belirliyor, gecede sekineti buluyor, gündüz iştigalimize yöneliyoruz. Yeryüzündeki bütün canlılık bu sayılan illetlere (güneş, ay, gece, gündüz, yıldızlar…) muhtaçtır. [226]

4.1.4.6. Nahl sûresi 17. ayet

اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُۗ اَفَلَا **تَذَكَّرُوْنَ** ﴿١٧﴾

Meali

"Şu hâlde yaratan, yaratamayan gibi olur mu? Artık siz düşünmez misiniz?"[227]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Hafs, Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Aşir "tezzekkerûn" (تَذَّكَّرُون) şeklinde fiil-i muzari olarak okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "tezekkerûn" (تَذَكَّرُونَ) şeklinde fiil-i muzari olarak okudular. [228]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuşa göre ayette mealen kastedilen "Hiç yaratan, yaratmayan gibi midir? Hiç düşünmez misiniz?" buyruğundaki "düşünmez misiniz?" lafzına mübalağa ve vurgu yapmak maksadıyla Hafs, Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Aşir "tezzekkerûn" (تَذَّكَّرُون) şeklinde okudular. Bu kırâat "iyice düşünmek, derin düşünmek" anlamına gelir.

---

[226] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 293.
[227] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 288.
[228] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 216.

- İkinci okuyuş olan ve tahfif içeren "tezekkerûn" (تَذَكَّرُونَ) kırâatine göre ise mana "düşün ve hızlı cevap ver" anlamı içermektedir. [229]

4.1.4.7. Nahl sûresi 20. ayet

وَالَّذِينَ **يَدْعُونَ** مِنْ دُونِ اللهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾

Meali

"Allah'ı bırakıp da taptıkları şeyler, yaratılmış olduklarına göre hiçbir şey yaratamazlar."[230]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur. Birinci kırâate göre Asım ve Yakûb "yed'ûne" (يَدْعُونَ) şeklinde fiil-i muzari olarak gaib sigasında "ye" (يَ) ile okudular. İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "ted'ûne" (تَدْعُونَ) şeklinde muhatap sigasında "te" (ت) ile okudurlar. [231]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Asım ve Yakûb kırâatine göre "yed'ûne" (يَدْعُونَ) mana olarak "Allah'ı bırakıp da taptıkları/çağırdıkları" demektir.
- İkinci okuyuş olan diğer kırâat imamlarının kırâatine göre, "ted'ûne" (تَدْعُونَ) "Allah'ı bırakıp da taptıklarınız/çağırdıklarınız" manasına gelmektedir. [232]

4.1.4.8. Nahl sûresi 27. ayet

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ **تُشَاقُّونَ** فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾

[229] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 569-570.
[230] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 288.
[231] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 303.
[232] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 308-309.

Meali

"Sonra kıyamet günü, Allah onları rezil edecek ve diyecek ki: 'Uğrunda mücadele ettiğiniz ortaklarım nerede?!' Kendilerine ilim verilenler ise şöyle derler: 'Şüphesiz bugün rezillik, aşağılık ve kötülük kâfirlerin üzerinedir.'"[233]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur. Birinci kırâate göre Nâfî "tüşêkkûni" (تُشَاقُّونِ) şeklinde fiili izafetle ve cemi sigasında, kesreli "nun" (ن) ile okudu. İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "tüşêkkûne" (تُشَاقُّونَ) şeklinde yine cemi sigasında, fethalı "nun" (ن) ile okudular. [234]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Nâfî'nin "tüşêkkûni" (تُشَاقُّونِ) şeklindeki kırâati "haklarında bana zorluk çıkardığınız düşmalık ettiğiniz…" anlamına gelmektedir.
- İkinci kırâate göre "tüşêkkûne" (تُشَاقُّونَ) ifadesi "siz müminlere bu konuda düşmanlık ediyor ve onlara düşmanca davranıyorsunuz" anlamına gelmektedir. [235]

4.1.4.9. Nahl sûresi 28. 32. ayetler

اَلَّذِينَ **تَتَوَفّٰيهُمُ** الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْۖ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُٓوٓءٍۭ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌۢ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

اَلَّذِينَ **تَتَوَفّٰيهُمُ** الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

Meali

O kâfirler, nefislerine zulmederlerken melekler onların canlarını alır da onlar teslim olup, "Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk" derler. (Melekler de şöyle diyecekler:) "Hayır! Allah sizin yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilmektedir."[236]

---

[233] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 289.
[234] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 303.
[235] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 571; Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an*, XII, 315.
[236] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 289.

“Melekler, onların canlarını iyi kimseler olarak alırken, ‘Selâm size! Yapmış olduğunuz iyi işlere karşılık girin cennete’ derler.”[237]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Hamza ve Halef’ül-Âşir “yeteveffêhüm” (يَتَوَفّٰاهُمُ) şeklinde, müzekker fiil kullanarak, “ye” (ي) ile okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları “teteveffêhüm” (تَتَوَفّٰاهُمُ) şeklinde müennes fiil kullanarak “te” (ت) ile okudular. [238]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Hamza ve Halef’ül-Âşir kırâatine göre “melêike” (الْمَلٰٓئِكَةُ) yani “melekler” kelimesi müennes sayıldığı için ve çoğul kelime kullanıldığı için “yeteveffêhüm” (يَتَوَفّٰاهُمُ) şeklinde okundu.
- İkinci kırâate göre “melêike” (الْمَلٰٓئِكَةُ) yani “melekler” kelimesi lafzan müennes olduğu için “teteveffêhüm” (تَتَوَفّٰاهُمُ) şeklinde okundu. [239]

4.1.4.10. Nahl sûresi 33. ayet

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ **تَأْتِيَهُمُ** الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللهُ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾

Meali

“(O kâfirler) kendilerine ancak meleklerin veya senin Rabbinin helâk emrinin gelmesini bekliyorlar. Onlardan öncekiler de böyle yapmıştı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.”[240]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Hamza, Kisâî ve Halef’ül-Âşir “ye’tiyehüm” (يَأْتِيَهُمُ) şeklinde gaib sigasında (ي) ile okudular.

[237] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli,* s. 290.
[238] İbn’ül-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr,* II, 303.
[239] Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr,* XX, 20.
[240] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli,* s. 290.

- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları “te’tiyehüm” (تَأْتِيَهُمْ) şeklinde muhatap sigasında “te” (ت) ile okudular. [241]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Hamza, Kisâî ve Halef’ül-Âşir kırâatine göre “ye’tiyehüm” (يَأْتِيَهُمْ) şeklindeki kırâat müzekker ve kuvvetlilik anlamı içerir.
- İkinci kırâate göre “te’tiyehüm” (تَأْتِيَهُمْ) şeklindeki kırâat ise müenneslik ve çoğul anlamı içerir. [242]

4.1.4.11. Nahl sûresi 37. ayet

اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰىهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ **لَا يَهْدِيْ** مَنْ يُّضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٣٧﴾

Meali

“Sen onların doğru yola erişmelerine aşırı istek göstersen de şüphesiz Allah saptırdığı kimseyi doğru yola iletmez. Onların yardımcıları da yoktur.”[243]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Asım, Hamza, Kisâi ve Halef’ül-Âşir “lê-yehdî” (لَا يَهْدِي) şeklinde fiil-i muzari nefyi hal olarak “ye”nin (ي) fethası, “del”in (د) kesresi ve sonunda “ye” (ي) ile okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları “lê-yühdê” (لاَّيُهْدَي) şeklinde meçhul fiil olarak, “ye”nin (ي) dammesi, “del”in (د) fethası ve sonunda “ye” (ي) ile okudular. [244]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Asım, Hamza, Kisâi ve Halef’ül-Âşir kırâatine göre ayetin manası “Allah saptırdığı hiç kimseyi hidayete erdirmez.” biçimindedir.

---

[241] İbn’ül-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr*, II, 303-304.
[241] Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr*, XX, 20.
[242] Sâlim Muhammed Sâlim Muhsin, *el-Muğnî fi Tevcihi’l-Kırâati’l Aşr el-Mütevâtira*, s. 286.
[243] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli*, s. 290.
[244] İbn’ül-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr*, II, 304.

- İkinci kırâate göre ayetin manası "Allah'ın, saptırdığı kimseye hidayet olunmaz" demektir. [245]

4.1.4.12. Nahl sûresi 40. ayet

اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَٓا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ **فَيَكُونُ** ﴿٤٠﴾

Meali

"Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman sözümüz sadece, ona, 'ol' dememizdir. O da hemen oluverir."[246]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn Âmir ve Kisâî "fe-yekûne" (فَيَكُونَ) biçiminde 'nun'un (ن) fethası ile okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "fe-yekûnü" (فَيَكُونُ) biçiminde 'nun'un (ن) dammesi ile okudular. [247]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan İbn Âmir ve Kisâî kırâatine göre "ol deyince oluverir" emrini nasb ile okumuş "en-negûle" (اَنْ نَقُولَ) ifadesine atfetmişlerdir. Zeccac bu nasb ile okuyuşun, "kün" (كُنْ) "ol" emrinin cevabı olarak da nasb ile okunabileceğini söyler. Bunun anlamı da "bizim ona ol dememizle ve onunda oluvermesi" şeklinde anlaşılır.
- İkinci kırâate göre "fe-hüve yekûn" (فَهُوَيَكُونَ) "biz ol deriz o da derhal oluverir" anlamında merfu okunmuştur. [248]

4.1.4.13. Nahl sûresi 43. ayet

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالاً **نُوحِّي** اِلَيْهِمْ فَسْئَلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَۙ ﴿٤٣﴾

---

[245] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XX, 30.
[246] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 291.
[247] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 220.
[248] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an*, XII, 325-326.

Meali

"Senden önce de ancak, kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine (kitap ehline) sorun."[249]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Asım'ın ilk ravisi Hafs "nûhî" (نُوحِي) şeklinde "nun" ile ve "ha"nın (ح) kesresi ile okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "yûhâ" (يُوحَي) şeklinde "ye" (ي) ile ve "ha"nın (ح) fethası ile okudular. [250]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Asım'ın ilk ravisi Hafs kırâatine göre "nûhî" (نُوحِي) ifadesi "senden önce de ancak, kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber olarak göndermedik" anlamına gelir.
- İkinci kırâate göre "yûhâ" (يُوحَي) ifadesi "biz senden önce kendisine vahyolunan (erkeklerden) başkasını peygamberler göndermedik" anlamına gelmektedir. [251]

4.1.4.14. Nahl sûresi 48. ayet

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ **يَتَفَيَّؤُا** ظِلَالُهٗ عَنِ الْيَمِيْنِ وَالشَّمَاۤىِٕلِ سُجَّدًا لِّلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُوْنَ ﴿٤٨﴾

Meali

"Allah'ın yarattığı şeyleri görmüyorlar mı? Onların gölgeleri Allah'a secde ederek ve tevazu ile boyun eğerek sağa ve sola dönmektedir."[252]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet dört farklı şekilde okunmuştur.

---

[249] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 291.
[250] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 296.
[251] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 328.
[252] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 292.

- Birinci kırâate göre Hamza, Kisâi ve Halef'ül-Âşir "evelem terav" (اَوَلَمْ تَرَوْا) "te" ile fiil-i muzari nefyi hal olarak muhatap sigasında okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "evelem yerav" (اَوَلَمْ يَرَوْا) şeklinde "ye" (ي) ile fiil-i muzari nefyi hal olarak gaib sigasında okudular. [253]
- Üçüncü kırâate göre Ebû Amr ve Yakûb "tetefeyyeü" (تَتَفَيَّؤُا) şeklinde "te" (ت) ile fiil-i muzari olarak müennes durumunda okudular.
- Dördüncü kırâate göre diğer kırâat imamları "yetefeyyeü" (يَتَفَيَّؤُا) şeklinde "ye" (ي) ile fiil-i muzari olarak müzekker durumunda okudular. [254]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Hamza, Kisâi ve Halef'ül-Âşir kırâatine göre "evelem terav" (اَوَلَمْ تَرَوْا) şeklindeki muhatap sigasındaki kelime "görmüyor musunuz" anlamına gelmektedir ve hitap bütün insanlaradır.
- İkinci okuyuş olan diğer kırâat imamlarının kırâatine göre "evelem yerav" (اَوَلَمْ يَرَوْا) şeklindeki kelime kötülükleri planlayan müşriklere hitap etmektedir.
- Üçüncü okuyuş olan "tetefeyyeü" (تَتَفَيَّؤُا) şeklinde okuyan kırâat imamlarına göre ayette geçen "yetefeyyeü zılêluh" (يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ) ifadesindeki "zılêl" (ظِلَالُهُ) yani "gölge" kelimesi müennes olduğu için "tetefeyyeü" (تَتَفَيَّؤُا) şeklinde kırâat edilmiştir.
- Dördüncü okuyuş olan diğer kırâat imamlarına göre ilgili kelimenin "yetefeyyeü" (يَتَفَيَّؤُا) şeklinde okunma sebebi önceki ayetlerde de geçen gaib sigasındaki kelimelere de uygunluk arzetmesi içindir. [255]

4.1.4.15. Nahl sûresi 62. ayet

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰىۜ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ **مُفْرَطُونَ** ﴿٦٢﴾

Meali

"Hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnad ederler. En güzel sonuç kendilerininmiş diye dilleri de yalan uyduruyor. Hiç şüphe yok ki onlara cehennem vardır ve onlar oraya en önde sokulacaklardır."[256]

---

[253] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 304.
[254] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 304.
[255] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'a*, 391; Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an*, XII, 333.

Kırâat Farklılığı

Bu ayet üç farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Nâfî "müfritûn" (مُفْرِطُونَ) şeklinde "ra"nın (ر) kesresi ile ism-i fail olarak okudu.
- İkinci kırâate göre Ebû Câfer "müferritûn" (مُفَرِّطُونَ) şeklinde "ra"nın (ر) kesresi ve şeddesi ile ism-i fail olarak okudu.
- Üçüncü kırâate göre diğer kırâat imamları "müfratûn (مُفْرَطُونَ) şeklinde "ra"nın (ر) fethası ile ism-i mef'ul olarak okudular. [257]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Nâfî'nin "Müfritûn" (مُفْرِطُونَ) şeklindeki kırâatine göre ayetin manası "Onlar haddi aşanlardır, günahta aşırı gidenlerdir ve onlar bir an evvel cehennem ateşine sunulacaklardır" şeklinde olur.
- İkinci okuyuş olan Ebû Câfer'in "müferritûn" (مُفَرِّطُونَ) kırâatine göre ayetin manası " ... ve onlar Allah'a gereği gibi kulluk yapmayan, emrine riayet etmeyen, itaatte geri kalanlardır, tâatları pek azdır" şeklinde olur.
- Üçüncü okuyuş olan diğer kırâat imamlarının "müfratûn (مُفْرَطُونَ) kırâatine göre ise ayetin anlamı "...ve onlar için cehennem vardır ve cehenneme en önde gireceklerdir" şeklinde olur. [258]

4.1.4.16. Nahl sûresi 66. ayet

وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً **نُسْقِيكُمْ** مِمَّا فِى بُطُونِهٖ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشّٰرِبِينَ﴿٦٦﴾

Meali

"Şüphesiz (sağmal) hayvanlarda da sizin için bir ibret vardır. Onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından (süzülen) içenlere halis ve içimi kolay süt içiriyoruz."[259]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet üç farklı şekilde okunmuştur.

---

[256] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 293.
[257] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 304.
[258] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an*, XIV,129; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 572.
[259] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 293.

- Birinci kırâate göre Nâfî, İbn-i Âmir, Ebu Bekir Şu'be ve Yakûb "neskîkum" (نَسْقِيكُمْ) şeklinde "nun"un (ن) fethası ile okudular.
- İkinci kırâate göre Ebû Câfer "teskîkum" (تَسْقِيكُمْ) şeklinde "te"nin (ت) fethası ile okudu.
- Üçüncü kırâate göre diğer kırâat imamları "nüskîkum" (نُسْقِيكُمْ) şeklinde "nun"un (ن) dammesi ile okudular. [260]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Nâfî, İbn-i Âmir, Ebu Bekir Şu'be ve Yakûb 'un kırâatine göre "neskîkum" (نَسْقِيكُمْ) şeklindeki ifade "size… içirdik" anlamına gelmektedir.
- İkinci okuyuş olan Ebû Câfer'in kırâatine göre "teskîkum" (تَسْقِيكُمْ) ifadesi "size… içmeniz için verdik" anlamına gelmektedir. Bu Kureyş'lilerin lehçesidir ve bu kırâatte süte ve sütün oluşumuna dikkat çekilmektedir.
- Üçüncü okuyuş olan diğer kırâat imamlarının "nüskîkum" (نُسْقِيكُمْ) şeklindeki kırâatine göre ise kelime "devamlılık" anlamında "size… içiriyoruz" anlamına gelmektedir. Bu kırâat Himyer'lilerin lehçesidir. [261]

4.1.4.17. Nahl sûresi 68. ayet

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِيْ مِنَ الْجِبَالِ **بُيُوْتًا** وَّمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا **يَعْرِشُوْنَۙ** ﴿٦٨﴾

Meali

"Rabbin, bal arısına şöyle ilham etti: 'Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendine evler edin.'"[262]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet dört farklı şekilde okunmuştur.

---

[260] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 304.
[261] Dimyâti, *İthâfü Fudalâi'l-Beşer fi'l-Kırââti'l-Erba'a 'Aşer*, 352; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an*, XIV, 131; Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an*, XII, 350.
[262] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 293.

- Birinci kırâate göre Nafi'nin ikinci ravisi Verş, Ebû Amr, Asım'ın ikinci ravisi Hafs, Ebû Câfer ve Yakûb "büyüten" (بُيُوتًا) şeklinde camid isim olarak "be"nin (ب) dammesi ile okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "biyûten" (بِيُوتًا) şeklinde camid isim olarak "be"nin (ب) kesresi okudular. [263]
- Üçüncü kırâate göre İbn-i Âmir ve Asım'ın birinci ravisi Ebu Bekir Şu'be "yeğ'ruşûn" (يَعْرُشُون) şeklinde fiil-i muzari olarak "ra"nın (ر) dammesi ile okudular.
- Dördüncü kırâate göre, diğer kırâat imamları "yeğ'rişûn" (يَعْرِشُون) şeklinde fiil-i muzari olarak "ra"nın (ر) kesresi ile okudular. [264]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan göre Nafi'nin ikinci ravisi Verş, Ebû Amr, Hafs, Ebû Câfer ve Yakûb'un kırâatine göre kesreli "biyûten" (بِيُوتاً) şeklindeki ifade tahfif içindir. Telaffüz açısından bu okuyuşu tercih etmişlerdir.
- İkinci okuyuş olan diğer kırâat imamlarının kırâatine göre dammeli "büyûten" (بُيُوتاً) şeklindeki ifade manayı kuvvetlendirmek içindir. Arıların evini ne kadar güçlü, özenilerek yaptıklarına vurgu yapılmaktadır.[265]
- Üçüncü okuyuş olan İbn-i Âmir ve Asım'ın birinci ravisi Ebu Bekir Şu'be'nin dammeli olarak "yeğ'ruşûn" (يَعْرُشُون) şeklindeki kırâati kuvvetlilik içerir.
- Dördüncü okuyuş olan diğer kırâat imamlarının "yeğ'rişûn" (يَعْرِشُون) şeklindeki kırâati zayıflık içerir. [266]

4.1.4.18. Nahl sûresi 71. ayet

وَاللهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِۚ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌۜ اَفَبِنِعْمَةِ اللهِ **يَجْحَدُونَ** ﴿٧١﴾

[263] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 226.
[264] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 226.
[265] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'a*, V, 93-94.
[266] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 226.

Meali

"Allah, rızık konusunda kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar, rızıklarını ellerinin altındakilere vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar. Şimdi Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?"[267]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre Asım'ın birinci ravisi Ebu Bekir Şu'be ve Yakub'un birinci ravisi Ruveys "techadûn" (تَجْحَدُونَ) şeklinde fiil-i muzari olarak "te" (ت) ile hitap sigasında okudular.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "yechadûn" (يَجْحَدُونَ) şeklinde fiil-i muzari olarak "ye" (ي) ile gaib sigasında okudular.[268]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Asım'ın birinci ravisi Ebu Bekir Şu'be ve Yakub'un birinci ravisi Ruveys'in kıraatine göre muhatap sigası ile okunan "techadûn" (تَجْحَدُونَ) şeklindeki ifade mana olarak "şimdi Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorsunuz?" anlamına gelmektedir.
- İkinci okuyuş olan diğer kırâat imamlarının gaib sigası ile okunan kırâatine göre ayet "şimdi Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?" anlamına gelmektedir. Bu şekildeki kırâat tahkir içerir kâfirlerin muhatap alınmadıklarını işaret eder.[269]

4.1.4.19. Nahl sûresi 79. ayet

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاۤءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ ۗاِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٧٩﴾

Meali

"Gökyüzünde Allah'ın emrine boyun eğerek uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları gökte ancak Allah tutar. Şüphesiz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır."[270]

---

[267] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 294.
[268] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 304.
[269] Ebû Tâlib, *el-Keşf an Vücûhi'l-Kırâ'âti's-Seb'a ve İlelihâ ve Hucecihâ,* II, 39-40.
[270] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 295.

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn-i Âmir, Hamza, Yakûb ve Halef'ül-Âşir "elem terav" (اَلَمْ تَرَوْا) "te" ile fiil-i muzari olarak muhatap sigasında okudular.
- İkinci kıraate göre diğer kıraat imamları "elem yerav" (اَلَمْ يَرَوْا) şeklinde fiil-i muzari olarak "ye" (ي) ile gaib sigasında okudular.[271]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan İbn-i Âmir, Hamza, Yakûb ve Halef'ül-Âşir'in kıraatine göre "elem terav" (اَلَمْ تَرَوْا) şeklindeki kırâate göre kelimenin alamı "görmüyor musunuz?" demektir.
- İkinci okuyuş olan diğer kıraat imamlarının "elem yerav" (اَلَمْ يَرَوْا) şeklindeki kıraatine göre kelime "görmüyorlar mı ?" anlamı ifade etmektedir.[272]

4.1.4.20. Nahl sûresi 80. ayet

وَاللهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ **بُيُوتِكُمْ** سَكَناً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتاً تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ **ظَعْنِكُمْ** وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَا اَثَاثاً وَمَتَاعاً اِلٰى حِينٍ ﴿٨٠﴾

Meali

"Allah, size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı. Hayvanların derilerinden gerek göç gününüzde, gerek ikamet gününüzde kolayca taşıyacağınız evler; onların yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar yararlanacağınız ev eşyası ve geçimlikler meydana getirdi.[273]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet dört farklı şekilde okunmuştur.

---

[271] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 304.
[272] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 390.
[273] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 295.

- Birinci kıraate göre Nafi'nin ikinci ravisi Verş, Ebû Amr, Asım'ın ikinci ravisi Hafs, Ebû Câfer ve Yakûb "büyûten" (بُيُوتًا) şeklinde camid isim olarak "be"nin (ب) dammesi ile okudular.
- İkinci kıraate göre diğer kırâat imamları "biyûten" (بِيُوتًا) şeklinde yine camid isim olarak "be"nin (ب) kesresi okudular. [274]
- Üçüncü kıraate göre Nâfi, İbn-i Kesir, Ebû Amr, Ebû Câfer ve Yakûb "za'anikum" (ظَعَنِكُمْ) şeklinde mastar olarak, "ayn"ın (ع) fethası ile okudular.
- Dördüncü kıraate göre diğer kırâat imamları "zağ'nikum" (ظَعْنِكُمْ) şeklinde mastar olarak, "ayn"ın (ع) sukünu ile okudular. [275]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Nafi'nin ikinci ravisi Verş, Ebû Amr, Asım'ın ikinci ravisi Hafs, Ebû Câfer ve Yakûb'un kıraatine göre kesreli "biyûten" (بِيُوتاً) şeklindeki okuyuş tahfif içindir. Telaffüz açısından bu okuyuşu tercih etmişlerdir.
- İkinci okuyuş olan dammeli okuyan diğer kıraat imamlarının kıraatine göre "büyûten" (بُيُوتاً) ifadesi manayı kuvvetlendirmek içindir. Arıların evini ne kadar güçlü, özenilerek yaptıklarına vurgu yapılmaktadır.[276]
- Üçüncü okuyuş olan Nâfi, İbn-i Kesir, Ebû Amr, Ebû Câfer ve Yakûb'un kıraatine "za'anikum" (ظَعَنِكُمْ) kelimesi "göçebelerin hayvanlarını gütmek veya bir su bulup konaklamak, otlak bulmak maksadıyla yaptıkları göç" anlamına gelir. Diğer yandan za'anikum" (ظَعَنِكُمْ) şeklindeki ifade "göçün fasıla fasıla olduğu" anlamı da vermektedir.
- Dördüncü okuyuş olan diğer kıraat imamlarının kıraatine göre "zağ'nikum" (ظَعْنِكُمْ) şeklindeki ifadeden "göçün uzun fasılasız olduğu" anlamı çıkmaktadır. Genel anlamda "zağ'n" (ظَعْنِ) kelimesi için her iki kırâatteki kullanımda mümkündür.[277]

4.1.4.21. Nahl sûresi 90. ayet

إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ **تَذَكَّرُونَ** ﴿٩٠﴾

[274] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 226.
[275] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 304.
[276] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'a*, V, 93-94.
[277] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'a*, V, 212-213.

Meali

"Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."[278]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kıraate göre Asım'ın ikinci ravisi Hafs, Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Âşir "tezzekkerûn" (تَذَكَّرُون) şeklinde fiil-i muzari olarak okudular.
- İkinci kıraate göre diğer kıraat imamları "tezekkerûn" (تَذَكَّرُونَ) şeklinde fiil-i muzari olarak olarak okudular. [279]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan Asım'ın ikinci ravisi Hafs, Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Âşir'in kıraatinde yer alan ve ayette mealen kastedilen "iyice düşünüp tutasınız diye" lafzına mübalağa ve vurgu yapma maksadıyla şeddeli okunan "tezzekkerûn" (تَذَكَّرُون) kırâatine göre mana "iyice düşünmek, derin düşünmek" anlamına gelir.
- İkinci okuyuş olan diğer kıraat imamlarının tahfif içeren "tezekkerûn" (تَذَكَّرُونَ) kırâatine göre ise mana "düşünüp tutasınız diye" anlamında "hızlıca düşünme ve filiyata geçirme" anlamı içermektedir. [280]

4.1.4.22. Nahl sûresi 96. ayet

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللهِ بَاقٍ **وَلَنَجْزِيَنَّ** الَّذِينَ صَبَرُوا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

Meali

"Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katında olan ise kalıcıdır. Elbette sabredenlere, yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz."[281]

---

[278] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 296.
[279] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 216.
[280] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 569-570.

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kıraate göre İbn-i Kesir, İbn-i Amir'in ikinci ravisi İbn-i Zekvan (hülüfle), Asım ve Ebû Câfer "vele necziyenne" (وَلَنَجْزِيَنَّ) şeklinde tekid ile fiil-i muzari olarak "nun"un (ن) ile okudular.
- İkinci kıraate göre diğer kırâat imamları "vele yecziyenne" (وَلَيَجْزِيَنَّ) şeklinde tekid ile fiil-i muzari olarak "ye" (ي) ile okudular.

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kırâat olan İbn-i Kesir, İbn-i Amir'in ikinci ravisi İbn-i Zekvan, Asım ve Ebû Câfer "vele necziyenne" (وَلَنَجْزِيَنَّ) okuyuşuna göre lafzın manası "(biz) ödüllendireceğiz" şeklindedir.
- İkinci kırâat olan diğer kıraat imamlarının "vele yecziyenne" (وَلَيَجْزِيَنَّ) okuyuşuna göre lafzın manası "(Allah) mükâfatlandıracaktır" şeklinde olmaktadır. [282]

4.1.4.23. Nahl sûresi 101. ayet

وَاِذَا بَدَّلْنَـا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍۙ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا **يُنَزِّلُ** قَالُٓوا اِنَّـمَا اَنْتَ مُفْتَرٍۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

Meali

"Biz bir âyeti değiştirip yerine başka bir âyet getirdiğimiz zaman -ki Allah, neyi indireceğini gayet iyi bilir- onlar Peygamber'e, 'Sen ancak uyduruyorsun' derler. Hayır, onların çoğu bilmezler."[283]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kıraate göre İbn-i Kesir ve Ebû Amr "yünzilü" (يُنْزِلُ) şeklinde "nun"un (ن) sükunü ile "ze"nin (ز) kesresi ile fiil-i muzari olarak okudular.

---

[281] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 297.
[282] Kurtubi, *el-Câmi'li Ahkâm'il-Kur'an,* XII, 423.
[283] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 298.

- İkinci kıraate göre diğer kırâat imamları “yünezzilü” (يُنَزِّلُ) şeklinde (ن) fethası, “ze”nin (ز) kesresi ve şeddesi ile fiil-i muzari olarak okudular. [284]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kıraat olan İbn-i Kesir ve Ebû Amr’ın okuyuşuna göre “yünzilü” (يُنْزِلُ) “indirmek” demektir.
- İkinci kıraat olan diğer kıraat imamlarının okuyuşuna göre ise “yünezzilü” (يُنَزِّلُ) kelimesinden maksat indirmenin “tekrar eden bir indirme” şeklinde olduğunu belirtmektedir. [285]

4.1.4.24. Nahl sûresi 102. ayet

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ **الْقُدُسِ** مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَ هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

Meali

“Ey Muhammed! De ki: ‘Ruhu’l-Kudüs (Cebrail), inananların inançlarını sağlamlaştırmak, müslümanlara doğru yolu göstermek ve onlara bir müjde olmak üzere Kur’an’ı Rabbinden hak olarak indirdi.’”[286]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kıraate göre İbn-i Kesir “el-kudsi” (القُدْسِ) şeklinde “del”in (د) sükunü ile okudu.
- İkinci kıraate göre diğer kıraat imamları “el-kudüsi” (القُدُسِ) şeklinde “del”in (د) dammesi ile okudular. [287]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kıraat olan İbn-i Kesir’in okuyuşuna göre “el-kudsi” (القُدْسِ) şeklindeki ifade “Cebrail’e (a.s) nispet edilen yüce vasıfların sürekliliğine” işaret eder.

---

[284] Kâdî, *Büdüru’z-Zahira fi’l- Kırâati’l Aşerati’l-Mütevâtira*, s. 182.
[285] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi’l-Kırâati’s-Seb’a*, V, 85.
[286] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli*, s. 298.
[287] İbn’ül-Cezerî, *en-Neşr fi’l-Kırââti’l-Aşr*, II, 215.

- İkinci kıraat olan diğer kıraat imamlarının "el-kudüsi" (الْقُدُسِ) şeklindeki dammeli okuyuş, ayette zikredilen "Cebrail'in (a.s) en temiz ruh, en yüce gibi vasıflarına" işaret eder.[288]

4.1.4.25. Nahl sûresi 103. ayet

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِي **يُلْحِدُونَ** اِلَيْهِ اَعْجَمِيٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾

Meali

"Andolsun ki biz onların, 'Kur'an'ı ona bir insan öğretiyor' dediklerini biliyoruz. İma ettikleri kimsenin dili yabancıdır. Bu Kur'an ise gayet açık bir Arapça'dır."[289]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kıraate göre Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Âşir "yelhadûne" (يَلْحَدُونَ) şeklinde fiil-i muzari olarak "ha"nın (ح) fethası "del"in (د) dammesi ile okudular.
- İkinci kıraate göre diğer imamları "yülhidûne" (يُلْحِدُونَ) şeklinde fiil-i muzari olarak "ye"nin (ي) dammesi, "ha"nın (ح) kesresi ile okudular. [290]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kıraat olan Hamza, Kisâî ve Halef'ül-Âşir'in kıraatine göre "yelhadûne" (يَلْحَدُونَ) "meyletmek" manasına gelir.
- İkinci kıraate göre diğer kıraat imamlarının "yelhadûne" (يُلْحِدُونَ) şeklindeki okuyuşu "karşı çıkmak" manasına gelmektedir.[291]

4.1.4.26. Nahl sûresi 110. ayet

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا **فُتِنُوا** ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾

---

[288] İbn Hâleveyh, *el-Hucce fi'l-Kırâati's-Seb'a*, V, 85.
[289] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 298.
[290] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 305.
[291] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an*, XIV, 179-180.

Meali

"Sonra şüphesiz ki Rabbin, eziyete uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda cihad edip sabreden kimselerin yanındadır. Şüphesiz Rabbin bundan sonra da çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."[292]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kıraate göre İbn-i Âmir "fetenû" (فَتَنُوا) şeklinde fiil-i mazi olarak "fe" (ف) ve "te"nin (ت) fethası ile malum sigasında okudu.
- İkinci kıraate göre diğer kıraat imamları ise "fütinû" (فُتِنُوا) "fe"nin (ف) dammesi "te"nin (ت) kesresi ile fiil-i mazi olarak meçhul sigasında okudular. [293]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kıraate olan İbn-i Âmir'in okuyuşuna göre "fetenû" (فَتَنُوا) "fitneye düşürmelerinden sonra" anlamına gelmektedir.
- İkinci kıraat olan diğer kıraat imamlarının okuyuşuna göre "fütinû" (فُتِنُوا) "fitneye düşürülmelerinden sonra" anlamına gelmektedir. [294]

4.1.4.27. Nahl sûresi 115. ayet

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ **الْمَيْتَةَ** وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهٖۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾

Meali

"Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."[295]

---

[292] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 299.
[293] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 273.
[294] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr,* XX, 127.
[295] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 299.

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kıraate göre Ebû Câfer "el meyyitete" (اَلمَيِّتَةَ) şeklinde sıfat-ı müşebbehe olarak "ye"nin (ي) şeddesi ile okudu.
- İkinci kıraate göre diğer kırâat imamları "el meytete" (الْمَيْتَةَ) şeklinde sıfat-ı müşebbehe olarak "ye"nin (ي) sükunü ile okudular. [296]

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci kıraat olan Ebû Câfer'in şeddeli okuyuşuna göre "el-meyyitete" (اَلمَيِّتَةَ) okuyuşundaki teşdid (şedde) lafzın mana vurgusuna kuvvet vermekle birlikte mana olarak "çok zararlı olan" anlamı vermektedir.
- İkinci kıraat olan diğer kırâat imamlarının "el-meytete" (الْمَيْتَةَ) okuyuşundaki iskân (sükün) manaya telafüzda kolaylık, mana da ise "basit, faydasız olan" anlamı katmaktadır. [297]

4.1.4.28. Nahl sûresi 127. ayet

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي **ضَيْقٍ** مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾

Meali

"Sabret! Senin sabrın ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan yana üzülme. Tuzak kurmalarından dolayı da sıkıntıya düşme."[298]

Kırâat Farklılığı

Bu ayet iki farklı şekilde okunmuştur.

- Birinci kırâate göre İbn-i Kesir "dîkin" (ضِيقٍ) şeklinde mastar olarak "dad"ın (ض) kesresi ile okudu.
- İkinci kırâate göre diğer kırâat imamları "daykin" (ضَيْقٍ) şeklinde mastar olarak "dad"ın (ض) fethası ile okudular. Her iki kırâate göre kelime sıfat olup darlık demektir.[299]

---

[296] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr,* II, 224.
[297] Ebû Tâlib, *el-Keşf an Vücûhi'l-Kırâ'âti's-Seb'a ve İlelihâ ve Hucecihâ,* I, 239.
[298] Altuntaş-Şahin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli,* s. 300.

Kırâat Farklılığının Tefsire Etkisi

- Birinci okuyuş olan İbn-i Kesir kırâatine göre "dîkin"(ضِيقٍ) "kalp daralması" ve "sıkıntı, şiddet" anlamına gelir.
- İkinci okuyuş olan diğer kırâat imamlarının kırâatine göre ise "daygin" (ضَيْقٍ) "geçim daralması, yer daralması" ve "gam, elem, keder, üzüntü" anlamı içermektedir. [300]

[299] İbn'ül-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, II, 305.
[300] Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, XX, 144.

SONUÇ

Yüce kitabımız Kur'an lafız ve mana yönüyle fevkalede sağlam bir kelâmi yapıya sahiptir. Hayat kitabı Kur'an'nın anlaşılmasına yönelik çalışmalar içerisinde kırâat farklılıklarının Kur'an'ın mesajlarının daha iyi anlaşılması noktasında etkisi büyüktür. Nitekim kırâat farklılıkları ayetlerin anlamı üzerinde manayı zenginleştirici, mübhem lafızların açığa çıkması noktasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Taberî, Zeccâc, Semerkandî, Beğavî, Zemahşerî, Râzî, Kurtubî, Ebu Hayyân, Âlûsî ve İbn Âşûr gibi müfessirler kırâat tefsir bağlamında kendi eserlerinde kırâat farklılıklarına geniş yer vermişlerdir. Çünkü kırâat ilmi konusu Kur'an olması hasebiyle tefsir ilmine kaynaklık yapmaktadır.

Kırâatler, bazen fıkhî bir meselenin farklı hükme bağlanmasında doğrudan etkili olmuş, bazen de ilgili hükme ilişkin Kur'ân'ın bir başka âyetinden ya da hadislerden çıkarılan delilleri teyit ya da tekit etme yoluyla hüküm istinbatında kaynak olarak kullanılmıştır. Söz konusu kaynak değeri olan kırâatler, mütevâtir kategorisine giren ve Kur'ân olarak okunan kırâatler ve Kur'ân olarak okunmamasına rağmen bazı fıkhî ekollerce hüküm çıkarmada ve Kur'ân'ı yorumlamada faydalanılan âhad ve müdrec kırâatlerdir. Çalışmamızın konusunu oluşturan İbrahim, Hicr ve Nahl surelerindeki kıraat farklılıklarının, mütevatir kıraatler bağlamında fıkhi hüküm farklılığına sebep olmadığını gözlemledik.

Başlangıçtan itibaren Kur'ân'ı anlama faaliyetlerinde istifade edilen kırâatler, gerek tefsir literatüründe gerekse bu literatürün özel bir türü olan ve hüküm âyetlerinin ele alınıp izah edildiği ahkâm tefsirlerinde sıkça yer almıştır.

Kur'ân kelimelerinin telaffuzunu konu edinen kırâat ilmi aracılığıyla bazı durumlarda âyetler yeni manalar kazanmıştır. Ûsul ve ferşü'l huruf olarak manaya etki eden ve manaya etki etmeyen başlıklar altında iki kısımda ayetler yeni manalarla mütalâa edilmektedir. Usûl başlığı altında ele alınan kırâatler, Kur'an-ı Kerim'de geçtiği bütün âyetlerde aynı tarzda okunduğundan usûl farklılıkları; telaffuz, ses ve edâ yönü itibariyle de fonetik farklılıklar şeklinde isimlendirilmektedir. Ferşü'l-hurûf başlığı altında ele alınan ferş farklılıkları ise belli bir kaideye dayanmayıp Kur'an-ı Kerim'de dağınık olarak bulunmakta ve âyetin anlamını zenginleştiren farklı okumalar şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda kırâat farklılıklarını dört başlık altında toplandığını gördük.

- Kelimede meydana gelen kırâat farklılıklarından kaynaklı anlam farklılışaması.
- Muhatap, gaib şeklinde siga farklılaşması sonucu muhatap farklılaşması.
- Malum, meçhul şeklinde farklılıklarla vurgu farklılaşması.
- Lehçe farklılaşması

Çalışmamızda ‘‘Ferşü’l-hurûf bağlamında okunuşta farklı anlamlar verilebilen kırâatlerin, tefsire olan etkisini ele aldık. Bu anlamda kelimede meydana gelen kırâat farklılıklarının anlama etki ettiğini gördük. Ferşü’l huruf başlığı altında İbrahim, Hicr ve Nahl sûrelerinin analizleri yapıldığında anlam farklılıklarının tefsire kattığı mana derinliğinin sonuçlarını gördük. Çalışmamızda İbrahim, Hicr ve Nahl surelerinde yer alan bazı kavramları, sûreleri daha iyi anlayabilme adına farklı birinci kaynaklardan istifade ettik, bunun yanı sıra Türkçe ve Arapça kaynak eserlerden yararlanarak konuyu izah etmeye çalıştık.

Kırâat farklılıklarının anlama etkisi üzerine yaptığımız bu mütevazı çalışmamızdaki İbrahim, Hicr ve Nahl surelerinin daha önce böyle bir çalışmaya konu olmaması hasebiyle kırâat ve tefsir ilmine faydalı olacağı kanısındayız.

Kur’an’ın mu’ciz oluşunun gereği, kelimelerin farklı vecihlerde okunduğu halde ayetlerin genel çerçevesi dışına taşmadan anlama kattığı bu yorum zenginliğinin, ülkemizde yapılan Tefsir ve Meal çalışmalarında görülmesi temennimizdir.

KAYNAKLAR

Altıkulaç, T. (1997). *Hallâd b. Hâlid*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XV, 381, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1997). *Hafs b. Süleyman*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XV, 118-119, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1994). *Ebû Ca'fer el-Kârî*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, X, 116, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1999). *İbn Cemmaz*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XIX, 395-396, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1999). *İbn Verdân*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XX, 445, İstanbul.

Altıkulaç, T. (2002). *Kunbul*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXVI, 275, Ankara.

Altıkulaç, T. (2001). *Kâlûn*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXIV, 268-269, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1999). *İbn Zekvan*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XX, 462, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1999). *İbn Kesîr*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XX, 132-134, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1998). *İbn Âmir*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XIX, 308-310, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1998). *Hişâm b. Ammâr*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XVIII, 151, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1994). *Ebül-Hâris*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, X, 322, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1994). *Ebû Bekir b. Ayyaş*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, X, 109-110, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1994). *Duri*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, X, 5-6, İstanbul.

Altıkulaç, T. (1992). *Bezzî*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, VI, 114-115, İstanbul.

Âlûsî, (t.y.). *Rûhu'l-meʿânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-ʿazîm ve's-sebʿi'l-mesânî.* Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Askalânî, İbn Hacer. (t.y.). *Fethu'l-bârî şerhu sahîh el-Buhârî*, Beyrût: Daru'l-

Ma’rife.

Ateş, S. (t.y.). *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri.* Yeni Ufuklar Neşriyat, y.y.

Beydâvî, Nâsırüddîn Ebû Sa’îd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî .(1996). *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl, ve Me’ahu Hâşiyetu’l-Kâzerûnî,* (nşr. eş-Şeyh ‘Abdülkadir ‘İrfan el-‘Aşşâ Hassûne). I-V, Beyrût: Dâru’l-Fikr.

Birışık, A. (2004). *Kıraat İlmi ve Tarihi*. Bursa: Emin Yayınları.

Birışık, A. (1998). "Kıraat", *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* XX, İstanbul.

Çetin, A. (2010). *Kur’ân-ı Kerim’in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar*, (II. Baskı), İstanbul: Ensar Neşriyat.

Çetin, A. (2012). *Kur’an Okuma Esasları,* (14. Baskı), Bursa: Emin Yayınları.

Çetin, A. (2001). *Kıraatlerin Tefsire Etkisi*, İstanbul: Marifet Yay.

Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd. (1984). *et-Teysîr fi’l-Kırââti’s-Seb’a*, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘Arabî.

Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd. (t.y.). *el-Muhkem fi Nakdı’l-Mesahıf*, Dimeşk.

Dânî, Ebû Amr Osman b. Saîd. (1999). *Camiu'l-Beyan fi'l-Kıraati's-Sebi'l-Meşhura,* Ankara.

Dimyâti, Ahmed Muhammed b. Abdilgani. (1971). *İthâfü Fudalâi’l-Beşer fi’l-Kırââti’l-Erba’a ‘Aşer,* Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye.

Altuntaş, Halil ve Şahin, Muzaffer. (2011). *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meâli*. (12. Baskı). Ankara: Yenigün Matbaacılık.

Ebû Bekr, (2006). *el-Câmi’ li Ahkâmi’l- Kur’an, Müessesetü‘r-Risâle,* XII, Beyrut.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş’as.(1981). *es-Sünen*, İstanbul.

Ebû Muhammed Mekki b. Ebi Tâlib. (1974). *el-Keşf an Vücûhi’l-kırâ’âti’s-seb‘a ve İlelihâ ve Hucecihâ* (thk: Muhyiddin Ramazan). Dimeşk: Matbuât Mecma’ı-l Luğatı’l Arabiyye.

Ebûssuûd, Muhammed b. Muhammed. (1574). *İrşâdü’l Akli’s-Selîm ilâ Mezâye’l-*

Kitâbi'l-Kerîm, V, Kahire.

Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmail el-Makdisi. *el-Mürşidü'l-Veciz ilâ Ulûmin Tete'allaku bi'l-Kitâbi'l-Aziz,* (nşr. Tayyar Altıkulaç). (2. Baskı). Ankara: TDV Yayınları.

Fâdıl Salih. (1988). *es-Semmeniyyi et-Ta'biru'l Kur'an-i*. Umman: Dâr İmar.

Halîfe, H. (t.y.). *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn* (thk., Muhammed Şerafeddîn Yaltkaya). Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâs el-Arabî.

Hanay, N. (2015). *Kur'ân Tefsirinde Kıraat Farklılıklarının Rolü: Zeccâc ve Taberî Örneği*, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hayreddin ez-Ziriklî, (1969). *el-A'lâm Kâmûsu Terâcim,* (3. Baskı). Beyrut.

İbn Abdilberr, Abdullah b. Muhammed en-Nemerî el-Kurtubî. (1982). *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Meânî ve'l-Esânîd* (thk: Muhammed el-fellâh), Cemâliye.

İbnü'l-Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed. (1971). *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, Beyrut: Dâru'l Fikr.

İbnü'l Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed. (1972). *Ğayetü'n-Nihâye fi Tabakati'l-Kurra,* Beyrut.

İbnü'l Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemseddin Muhammet b. Muhammed. (1980). *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn,* Beyrut.

İbn Hâleveyh, Hüseyin b. Ahmed b. Hâleveyh b. Hamdân. (1996). *el-Hücce fi"l-Kıraâti"s-Seb'a.* Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî. (1973). *Te'vîlü Müşkili'l Kur'ân*(thk. Seyyid Ahmed Sakar). II. baskı, Kahire: Daru't-Turâs.

İzmirli, İ. H. (1956). *Tarih-i Kur'an*, İstanbul: Böre Yayınevi.

Kâdî, A. (1981). *Büdüru'z-Zahira fi'l- Kıraati'l Aşerati'l-Mütevâtira*, Beyrût:

Dârü'l-Kitab el-Arabî.

Karaçam, İ. (2011). *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. (19. Baskı). İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Karaçam, İ. (1996). *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatların Yorum Farklılıklarına Etkisi,* İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Kastalânî, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Muhammed. (1972). *Letâifu'l-işârât li funûni'l-kırâât*(thk. Âmir es-Seyyid Osman, Abdussabur Şahin) Kâhire: Dâru'l-Kutub.

Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdillah. (1972). *Keşfü'z-Zünun an Esami'l-Kütüb ve'l-Fünun,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. (2006). *el-câmi'li Ahkâm'il-Kur'an*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.

Minyar, Muhammed Talha Bilal. (1997). *Mukaddimetü Tefsîri'l-İmâm el-Kurtubî,* Beyrut.

Muhammed Tahir b. Âşur. (t.y.). *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* Tunus: Dâru's-Suhnûn.

Mustafa, İ. (1989). *el-Mu'cemü'l-Vesît*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Mücahid, İbn-i Cebir. (1972). *Kitabu's-Seb'a fi'l-Kırâât*, (nşr. Şevkî Dayf), Kahire: Dâru'l-Maârif.

Nasr b. Ali b. Muhammed Ebû Abdillah b. Ebi Meryem, (1993). *Kitabu'l-Mudah fi Vucuhi'l-Kıraat ve İleliha*, (thk. Ömer Hamdan el-Kebisi), I, Cidde.

Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. (1996). *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, (nşr. eş-Şeyh Mervân Muhammed). I-IV, Beyrût: Dâru'n-Nefâis.

Nisâbûrî, İbn-i Mihran. (1990). *el-Ğâye fi'l-Kıraati'l-Aşr,* (thk. Muhammed Ğıyâs el-Cenbâz), 2. baskı, Riyad.

Özbek, Ö. (2015). *Kıraat Farklılıklarının Anlama Etkisi.* Erciyes Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Dergisi, 39, 163-181.

Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal. (2002). *Müfredatu Elfazi'l-Kur'ân* (thk. Safvan Adnan Davudi). Dımaşk, Dârü'l-Kalem.

Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn. (t.y.). *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Tahran: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye.

Sâbûnî, Muhammed Ali. (1992). Safvetü't-Tefasir: Tefsirlerin Özü; trc. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Sâlim Muhammed Sâlim Muhsin. (1988). *el-Muğnî fi Tevcihi'l Kıraati'l Aşr el-Mütevâtira*, I, Beyrut: Dârü'l Cîl.

Sarı, M. A. (1991). "*Âsim b. Behdele*". III, İstanbul: *Diyanet İşleri Ansiklopedisi*.

Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celaleddin Abdurraman b. Ebû Bekr. (1987). *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (nşr. Mustafa Buga), Dâru İbn-i Kesir, Dımaşk.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir. (1988). *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli' Âyi'l-Kur'an*, XIII, Beyrut: Dâru'l-Fikr.

Tebrîzî, Ebû Zekeriyya Yahya b. Ali b. Muhammed el-Hasen el-Ma'rûf bi'l-Hatîb. (2004). *el-Mülahhas fi Îrabi'l-Kur'an* (thk: Yahya Murâd), Kahire: Dâr'ul Hadîs.

Ünal, M. (2005). *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü,* Ankara: Fecr Yayınları.

Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer el-Harezmî. (2009). *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmizi't Tenzîl ve' Uyûni'l-Akâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl*, Beyrut: Dârü'l-Marife.

Zerkeşi, Bedru'd-Din Muhammed b. Abdillah. (1957). *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, Mısır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Abdulhakim Yılmaz
Doğum Yeri/Yılı : Adana/1985
Medeni Hali : Evli
E-posta : abdulhakimyilmaz@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Kozan İmam Hatip Lisesi

Lisans : Ankara Üniversitesi

Mesleki Deneyim

İş Yeri: Üsküdar İlçe Müftülüğü (İstanbul) …… 2015-2016
(Acıbadem Validebağ Camii İmam Hatipliği)

İş Yeri: Melikgazi İlçe Müftülüğü (Kayseri) …….. 2016-2017
(Mustafa Germirli Hafızlık Proje İmam Hatiplik Ortaokulu Hafızlık Öğreticiliği)

İş Yeri:Çukurova İlçe Müftülüğü (Adana) ……. 2017-2018
(M.Ali Baytan Erkek Kuran Kursu Hafızlık Öğreticiliği)
(Selahaddin Eyyübi Hafızlık Proje İmam Hatiplik Ortaokulu Hafızlık Öğreticiliği)

İş Yeri: Adana İl Müftülüğü (Adana) ……..…… 2018-Halen
(Aşere-i Takrib ve Tayyibe Kursu Öğreticisi)
(Tashih-i Huruf Kursu Öğreticisi)